

Dante Alighieri

POKOL

Az Isteni Színjáték első része

**Fordította
Babits Mihály**

Tartalomjegyzék

ELSŐ ÉNEK A sötét erdőben	TIZENNYOLCADIK ÉNEK Rondabugyrod
MÁSODIK ÉNEK Vergiliusz és Beatrice	TIZENKILENCEDIK ÉNEK Fejjel lefelé
HARMADIK ÉNEK A Pokol kapuja	HUSZADIK ÉNEK A jósök
NEGYEDIK ÉNEK A Pokol tornáca	HUSZONEGYEDIK ÉNEK A Rondakörmök
ÖTÖDIK ÉNEK A Szerелеm halottjai	HUSZONKETTEDIK ÉNEK Pokoli bohózat
HATODIK ÉNEK Tivornyák hősei	HUSZONHARMADIK ÉNEK Az ólomcsuhások
HETEDIK ÉNEK Pénz és szerencse	HUSZONNEGYEDIK ÉNEK Az emberi főnixsz
NYOLCADIK ÉNEK Dis városa előtt	HUSZONÖTÖDIK ÉNEK A kigyóemberek
KILENCEDIK ÉNEK Mennyei segítség	HUSZONHATODIK ÉNEK Odysseus utolsó utazása
TIZEDIK ÉNEK Farinata	HUSZONHETEDIK ÉNEK Szent Ferenc és az ördög
TIZENEGYEDIK ÉNEK A Pokol beosztása	HUSZONNYOLCADIK ÉNEK Mohamed és a fejetlen ember
TIZENKETTEDIK ÉNEK A vérfürdő	HUSZONKILENCEDIK ÉNEK A rühösök
TIZENHARMADIK ÉNEK Az eleven liget	HARMINCADIK ÉNEK A nagyhasú Ádám mester
TIZENNEGYEDIK ÉNEK A tűzeső	HARMINCEGYEDIK ÉNEK Az óriás kezében
TIZENÖTÖDIK ÉNEK Brunetto Latini	HARMINCKETTEDIK ÉNEK A Pokolfenekén
TIZENHATODIK ÉNEK Nagy emberek a Pokolban	HARMINCHARMADIK ÉNEK Ugolino és az eleven kárhozottak
TIZENHETEDIK ÉNEK A szörnyeteg hátán	HARMINCNEGYEDIK ÉNEK A Föld középpontja

ELSŐ ÉNEK

A sötét erdőben

Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz utat nem lelém.
Ó szörnyű elbeszélni, mi van ottan,
s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
már rágondolva reszketek legottan.
A halál nem sokkal rosszabb, tudom.
De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam,
hallanod kell, mit láttam az uton.
Akkortájt olyan álmodozva jártam:
nem is tudom, hogyan kerültem arra,
csak a jó útról valahogy leszálltam.
De mikor rábukkantam egy hegyaljra,
hol véget ért a völgy, mély, mint a pince,
melyben felébredt lelkem aggodalma,
a hegyre néztem s láttam, hogy gerince
már a csillag fényébe öltözött,
mely másnak drága vezetője, kincse.
Így bátorságom kissé visszajött,
mely távol volt szivemből teljes éjjel,
melyet töltöttem annyi kín között.
És mint ki tengerről jött, sok veszéllyel,
amint kiért lihegve, visszafordul,
még egyszer a vad vízen nézni széllyel:
úgy lelkem, még remegve borzalomtul
végignézett a kiállt úton újra,
melyen még élve senkisémet jutott túl.
Majd fáradt testemet kissé kifújva
megint megindulék a pusztá lejtőn,
mindég alsóbb lábam feszítve súlyra.
És ím, amint meredni kezde lejtőm,
egy fürge, könnyű párduc tűnt elémbe
szép foltos bőrrel, csábosan, megejtőn.
S nem tágitott utamból tarka képe,
inkább elzárta s úgy előmbe hágott,
hogy futni fordultam már, visszalépve.
De hajnal aranyozta a világot
s feljött a nap azon csillagsereggel,
mely véle volt, midőn e szép csodákat
megmozdítá Isten az első reggel:
úgy hogy nekem reményt az ellenségre
vínom párduccal s tarka szörnyeteggel
adott az óra s évszak édessége:
de jaj! a félelem megint leláncolt,

feltűnven egy oroszlán szörnyü képe:
 mely emelt fővel közeledni látszott
 s dühös éhséggel zsákmányát kereste,
 úgy hogy a lég tőle remegni látszott.
 S egy nőtényfarkas, melynek vézna teste
 terhesnek tűnt föl minden céda vággyal
 s ki miatt lőn már annyi népnek veszte.
 Ez megbénított olyan bénasággal,
 hogy elvesztém a magasság reményét
 a láttából eredő gyávasággal.
 És mint ki lesné kocka nyerevényét,
 ha jó a pillanat, mely vakra forgat,
 búsán átkozza játékos merényét:
 olyanná tőn engem e nyugtalan vad,
 mely újra elűzött a magasságtól
 ama vidékre, ahol a nap hallgat.
 És míg így én, távol a napvilágtól
 tépődtem: im valakit mintha látnék:
 rekedtnék tűnt fel hosszú némaságtól.
 Jött a nagy pusztában; s én rákiálték,
 amint megláttam: »Könyörülj meg rajtam,
 akárki vagy, igaz ember vagy árnyék!«
 Felelt: »Nem ember, ember régen voltam.
 Szüleim Mantovából mindaketten
 lombardok voltak: de már rég megholtam.
 Bár későcskén, *sub Julio* születtem,
 jó Augustus alatt Rómában éltem,
 hívén a régi, hazug istenekben.
 Költő valék és versben elregéltem,
 mint menekült, míg nagy Ilion égett,
 Anchises jámbor magzata az éjben.
 De mondd, mi hajt a völgybe vissza téged?
 Mért nem törekszel fel a szép halomra,
 melyen kívül nem lelhetsz üdvösséget?«
 »Vergiliusz vagy hát s ajkadról omla
 ama hatalmas ének égi víze?« -
 feleltem s szégyen szállt a homlokomra. -
 »Ó minden költők dicsősége, dísze,
 ki könyved oly buzgón szereti régen,
 legyen mostan kegyedben némi része.
 Mesterem, mintaképem vagy te nékem,
 te vagy csupán, kitől örökbe kaptam
 a zengzetes szót, mely ma büszkeségem.
 Látod, előttem milyen szörnyü vad van,
 védj tőle, híres bölcs, mert szembeszállni...
 vérem remeg a pusztá gondolatban!«
 »Tenéked másik úton kell ma járni« -
 felelt, midőn meglátta, hogy sirok -,
 »ha nem akarsz e vad helyen megállni:

Mert ez a szörny, kitől könnyed csorog,
útjába állna, bárki közelednék,
úgy hogy halála lenne e birok.
És oly gonosz, hogy sohse csöndesednék,
rossz vágyának sohsem elég a kár
s evés után csak annál éhesebb még.
Sok állat van, kihez nősténynek áll
és még több fog ennekutána lenni,
míg eljő, ki megölje, az Agár.
Ez nem kíván földet, sem ércet enni,
hanem erényt, bölcsességet, szerelmet
s Feltro s Feltro között fog megjelenni.
Itáliának üdvöt hoz s kegyelmet,
kiért harcolt Turnus s a szűz Camilla
s Euryalus és Nisus, társa mellett.
Minden városon által úzi, vijja
e rossz vadat, míg a pokolba szálland,
honnét az ős irigység fényre hívta.
Miért is úgy hiszem, javadra váland,
ha most követsz és az én vezetésem
utat neked az örök helyre tárand,
hol elszorúlsz majd annyi szenvedésen,
láttán a sok keserves antik árnyak
s az új halált kívánó bús nyögésen.
Onnan azokhoz mégy, kik bízva várnak
a tűzben is, mert egykor, úgy remélik,
- bármikor -, a boldog seregbe szállnak.
S ha te is vágysz felhágni majd az égig,
lesz egy lélek, ki méltóbb nálam arra,
vele hagylak, nem kísérhetlek végig.
Mert a Császár, kinek fenn áll hatalma,
általam (mert törvénye ellen éltem)
nem engedi, hogy nyílna birodalma.
Úr mindenütt s ott kormányoz az égben,
ó boldog, kit oda választ az üdvre,
hol városában ül királyi székben!«
S én szóltam: »Költő, kérlek könyörögve
azon Istenre, kit te nem ismertél,
hogy ne jussak ennyi kínra se többre,
hogy ahova ígérted, elvezetnél,
hogy lássam a szent Péter kapuját
s a szörnyü jajt a kárhozott seregnél.«
Elindult, és én követtem nyomát.

MÁSODIK ÉNEK

Vergiliusz és Beatrice

Eltávozott a nap, megjött az éjjel
s a földi lelkek fáradalma, búja
enyhén oszlott a barna légbe széjjel.
Csak én magam készültem háborúra
a száanalommal épúgy, mint az úttal,
melyet emlékem híven rajzol újra.
Ó Múzsza, nagy szellem, tiéd ez új dal,
ó lélek, aki írod, amit láttam,
nemességed elválik majd ezúttal!
Kezdem: »Ó költő, vezető barátom!
vizsgáld erőmet, vajjon tehetős-e,
mielőtt útra mernéd bízni bátran.
Te regélted, hogy Silviusnak őse
még mint romlandó testnek viselője
lett halhatatlan dolgok ismerőse:
azért, ha a gonoszság Gyűlölője
kegyelte őt elgondolván, ki és mi,
és hogy mily nagy hatás árad ki tőle,
azt nem méltatlan emberészbe vésni,
mert az Istennek fenn az égi honban
Róma atyjául őt tetszett kinézni.
Amely s aki - hogy a valót kimondjam -
öröktől voltak rendelve a helyre,
hol nagy Péter utóda ül a trónban.
S oly dolgokat látott útján (amelyre
éneket mondtál), melyekből kisarjadt
a pápa dísze, s az ő győzedelme.
Aztán e tájra szállt még, hogy bizalmat
adjon, a Választott Edény, a hitre,
amely az üdvnek útján első harmat.
De én, hogy menjek? Engemet ki hitt le?
nem vagyok Aeneas, se Pál, se lélek,
kit én vagy bárki méltónak tekintne.
Azért, ha mégis ilyen útra térek,
félek, hogy balga lennék, balga bátor.
Bölcs vagy; megértesz jobban, mint beszélek.«
S mint kit tervében újabb terve gátol
s amit előbb akart, most nem akarja,
úgy, hogy egészen eláll szándokától:
úgy néztem én fel e setét hegyaljra:
új fontolás emésztvén vágyamat meg,
melynek oly gyors volt első diadalma.
»Ha jól értettem fontoló szavad meg« -
felelt a nagyszivű költőnek árnya -,

»lelkedben téged gyávaság ragadt meg,
 melynek az embert meg-megcsapja szárnya,
 hogy tisztos szándokától visszaretten,
 mint félős bestiát ijeszti álma.
 Hogy hát ez urrá ne legyen szivedben,
 elmondom, mit hallottam, ami rábirt,
 hogy megsajnálalak és idejöttem.
 A *lebegők* közt voltam mostanáig
 s egy üdvözült hölgy szólított, felém jött,
 oly szép, hogy kértem, parancsolna bármit.
 Csillagnál jobban csillagszeme fénylett
 s beszélni kezdett halkan, csupa kellem,
 szavában angyalok zenéje rémlett:
 „Ó szolgálatkész mantuai szellem,
 kinek a híred áll még a világon
 s megáll, míg a világ lesz, bármi ellen:
 sors üldözöttje, nekem jóbarátom
 áll, gátolva az útján, pusztá partnál,
 hogy gyáván már-már megfordulni látom.
 S félek, hogy tévelygésben oly zavart már
 az után, mit hallék az égben róla,
 hogy segítségre vágyam késve hajt már.
 De menj! talán majd ad az ékes szóra,
 menj! amivel csak mentséget remélhet,
 segítsd s szívemnek légy vigasztalója.
 Beatrice vagyok, ki menni kérlek,
 jöttem, ahova vágyom visszatérni,
 szerelem hítt le s teszi, hogy beszéljek.
 Gyakran foglak majd tégedet dicsérni,
 ha majd megint az Úr elébe térek.”
 Elnémult akkor s én kezdtem beszélni:
 „Erénynek hölgye, kinek egy erényed
 teszi, hogy fajunk fölülmulja minden
 tartalmát az ég legszűkebb körének,
 parancsod olyan gyönyörnek tekintem,
 hogy itt *későnek* tetszenék a *kész*;
 szükség arról többet beszélni nincsen.
 De mondd, hogyan lehet, hogy mitse félsz
 e mély középpontig *onnan* leszállni,
 ahova vágyad égve visszanéz?”
 „Mert oly buzgón látszol tudásra várni,
 elmondom hát” - felelte - „nem titok,
 miért nem félek onnan idejární.
 Félni csak oly dolgoktól lehet ok,
 amelyeknek hatalmából baj érhet;
 másoktól nem, mert ártalmatlanok.
 Engem az Isten, Övé a dicséret,
 úgy alkotott, hogy kínatok nem érzem,
 és lángotok hozzám közel se férhet.

Szent Hölgy ül fönnyen, ki a szenvedésen,
 amelyhez küldlek, oly szánalmat érez,
 hogy rést ütött a zordon Végezésen.”
 Ez kérve fordult Lúcia szívéhez,
 s szólt: „Segítségért eped egy hived lent:
 rád bízom őt, ki annyi sebből vérez.”
 Lúcia, ki gyűlöl minden kegyetlent,
 jött, ahol ős Rákhelnek állt a széke,
 ki mellé engem ültetett kötött rend.
 S szólt: „Beatrice, Isten büszkesége,
 mért nem segíted azt, ki úgy szeret,
 miattad rá se néz a léha népre?
 Nem hallod, amint sírva kesereg?
 nem látod, amint küzd a zord halállal,
 hullámban, mely nagyobb mint tengerek!
 Nincs földön, aki úgy törtetne vállal,
 futni a kártól vagy hasznocska végett,
 mint én ezt hallva, versenyt a madárral,
 jöttem, elhagyva boldog égi széket,
 bízván beszéded híres erejében,
 mely dicsőség annak, ki hall s tenéked.”
 Míg így beszélt hozzám, fényes szemében
 könny csillant meg s fordulva eltakarta
 és ez tett gyorsá ide jönni éppen:
 és jöttem hozzád, amint ő akarta
 és megmentettelek a bestiától,
 mely e szép lejtőn útag megzavarta.
 Nos hát, mi lesz? Mért, mért állsz itt? mi gátol?
 mért hogy szívedben gyávaság a féreg?
 mért nem vagy merni bíró, tette bátor,
 miután három ily hölgy, tiszta lélek
 gondol ügyedre mennyek udvarában,
 s én is szavammal annyi jót ígérek?«
 Mint kis virág, mely fagyos éjszakában
 hajlott és zárt, s mihelyt naptól fehér lett,
 nyílván szárán emelkedik magában:
 a fáradt virtus bennem úgy feléledt
 s a jóra bölcs merés szívembe szállván,
 mint bátor ember kezdtem ily beszédet:
 »Ó kegyes, aki könyörül az árván,
 s te is, ki hallgatsz rá, ki benned bízik,
 igaz szavára rögtön ideszállván!
 Szívemben vágyak olyan tüze izzik
 elmenni a vészes uton, szavadra,
 hogy első tervem új életre hízik.
 Menj! legyünk ketten egyek akaratra:
 te mesterem, parancsolóm, vezérem.«
 Így szóltam. S akkor, ő elől haladva,
 indultunk a mélységes erdőszélen.

HARMADIK ÉNEK

A Pokol kapuja

*»Én rajtam jutsz a kinnal telt hazába,
én rajtam át oda, hol nincs vigasság,
rajtam a kárhozott nép városába.*
*Nagy Alkotóm vezette az igazság;
Isten Hatalma emelt égi kénnyel,
az ő Szeretet és a fő Okosság.*
*Én nem vagyok egykoru semmi lénnel,
csupán örökkel; s én örökkön állok.*
Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!«

E néhány szó setét betűkkel állott
magassan ott felírva egy kapúra
s szóltam: »Mester, nem értem, hogy mi áll ott?«

S ő mint tudásnak és a szónak úra:
»Itt el kell hagynod minden törpe gondot
s mint holtra nézned minden földi búra.

Elértük, mit ajkam előre mondott,
ahol meglátod a keserű népet,
a sok gonoszt s eszeveszett bolondot.«

Aztán mutatva vidám, bátor képet
belém is lelket öntött s kézre fogva
velem a titkok bús honába lépett.

Itt sóhajok, sirás és csikorogva
száz zaj hangzott a csillagtalan éjen
hogy könnyem rögtön eleredt csorogva.

Szörnyű szavak, száz nyelven, bőgve mélyen,
rekedt jaj, átok, durva szólamokból
kézcsattogás s vad káromlás, kevélyen,
oly forgót vert e tág örvénytorokból
az örök időktől fekete légben,
minőt a forgószél ver a homokból.

»Mester, mit hallok?« Kérdém, hogy beléptem
s a borzalomtól hajam égre lázadt.
»Milyen nép szenved itten a sötétben?«

És ő felelte: »E szomorú házat
azok nyerik, kik közönyösen éltek
s kiket nem ért dicséret, sem gyalázat;
s az angyalok, kik fellázadni féltek
s hivek sem voltak; csak magukra voltak,
lelkükben nincsen sem erény, se vétek.

Az ég elűzte s itten kóborolnak,
mert őket a pokol is szégyenelte:
nem kellett sem égne, sem pokolnak.«

»Mester s mely kín ez, mely őket leverte?
hogy ilyen gyászos jajgatásra kelnek?«

»Elmondom néked röviden« - felelte. -
»Vak napjaik oly szürkén s tengve telnek
s halniok lehetetlen délibáb,
hogy bármilyen más sorsot irigyelnek.
Hírüket elfeledte a világ,
megveti őket igazság és részvét.
Ne többet róluk: nézd meg s menj tovább!...«
És szemem, amig eltűnődve néz szét
egy lobogót lát, mely forogva száll, száll,
mintha félve kerülné pihenését.
Nyomában nagy menet tolongva jár, jár,
annyi, hogy sohse hittem földön járván,
hogyan annyi eltiport a zord halál már.
Hogy ráismertem párra, köztük állván
láttam árnyát és megismertem annak,
aki a nagy Lemondást tette gyáván.
Mindjárt tudtam, hogy e csapatba' vannak
gyatrák, akik kedvében járni féltek
Istennek úgy, mint a Boldogtalannak.
E nyomorultak, kik sohasem éltek,
mezítlen voltak s vérük csípve szítták
dongók és darazsak, pokoli férgek.
Vérbarázdával arcukat boríták
s könnyel a vér lábukhoz folyt keverve,
hol undok hernyók nagy mohón fölitták.
S láttam mögöttük, másra is figyelve
egy nagy folyót; néptől nyüzsgött a partja.
S »Mester, engedd meg« - szóltam szót emelve -,
»hadd tudjam kik s kinek törvénye hajtja,
hogyan úgy tolongnak tulsó partra futni,
amint e rekedt fény itt látnom adja.«
És ő felelt: »Meg fogod rendre tudni,
mihelyt az átkos Acheron folyóra
fogunk ez út végéhez érve jutni.«
Szemem lesütve szégyennel e szóra
némán, amíg elértük ott a partot
mentem, hogy ne legyek háborgatója.
S im a folyón felénk egy gálya tartott,
rajta egy agg, régi szőrtől fehéren,
s »Jaj nektek, hitvány lelkek!« - így rivalgott.
»Eget látni már egyik se reméljen.
Jöttem, hogy majd a vizen átkísérlek
tűzbe, fagyba, örök sötétbe mélyen.
S te itt közöttük, élő testü lélek
hordd el magad, távozz e holt seregtől!«
De mikor látta, hogy odébb se térek,
szólt: »Más réven, más úton keresztül
könnyebb deszkán juthatsz csak átkeléshez,
nem itt én nálam, földi tetemestül.«

De szólt vezérem: »Cháron, mily beszéd ez?
Igy akarják ott, hol szigoru törvény,
bármit akarnak - és többet ne kérdezz!«
Szőrös orcája hunyázkodva görbén,
a sápadt víz hajósa megjuházott,
csak szeme körül forgott lángos örvény.
Hanem a lankadt s hússal nem ruházott
lelkek, színük vesztve, felvacogtak,
mikor a rémes szó fülükbe fázott.
Szídták Istent s szülőiket s zokogtak,
szídták a magvat, helyt, időt, a fajtát,
melyből születtek s létre feljutottak.
Aztán sirás közt elhagyván a sajkát,
visszahuzódtak a partra, mely várja
mindazt, ki Isten ellen nyitja ajkát.
Cháron ördög parázs szemekkel állja
el útjokat és visszaintve nyáját,
ki rest, az evezővel taszigálja.
Mint ősszel a levél elhagyja fáját,
egymásután leválva, míg az ág
a földön látja az egész ruháját:
Ádám rossz magva úgy veti magát
egyenként el a partról, mint madár, ha
meghallja a madarász cselszavát...
És viszi őket a víz szennyes árja
s még nincs idő, hogy túl kompját kikösse
Cháron, emitt már új nép gyűlve várja.
»Fiam« - szólt nyájas mesterem eközbe -,
»kik nem békültek Istennel halálig,
minden országból itten jönnek össze
s mindannyi készen átkelésre vár itt,
mert az Igazság sarkantyúzza bölcsen,
hogy minden rettegésük vágyra válik.
Jó lélek itten át nem kelhet egy sem,
azért ha Cháron hozzád szólt *mogorván*,
már tudhatod, hogy szava mit jelentsen.«
Hogy bevégzé, a sötét földek ormán
rengés futott át, hogy a borzalomtul
még most is izzadságban fürdik orcám.
Szellő eredt a könnyes partokon túl
s a szellő vörös villámot cikázott,
amely megfosztott minden tudatomtul
s elestem, mint kit ájulás igazott.

NEGYPEDIK ÉNEK

A Pokol tornáca

Mély álmom durván szakította széjjel
egy súlyos dörgés, úgy hogy fölütődtem,
mint akit erővel fölráznak éjjel:
s szemem pihenve, föltáruult előttem
a táj, s bámulni fektemből felültem,
hogyan lássam a helyet, hová vetődtem.
És im, valóban part mögé kerültem:
partjára a fájdalmas völgyü mélynek,
mely dörgéssé gyűjté a jajt körültem.
Mély volt, képmása felleges, nagy éjnek,
belé szögeztem szememet - hiába;
nem láttam semmit, sem végét a térnek.
»Most leszállunk innen a vak világba!« -
kezdé a költő, sápadva, meredten. -
»Elöl megyek: lépj lábaim nyomába.«
És én, ki arca színét észrevettem, -
»Hogy jőjtek« - szóltam -, »mikor az, ki másszor
vigaszom volt, maga is visszaretten?«
És ő felelt: »Itt annyi lélek gyászol,
kínjuk a szájalmat arcomra festi,
melyet te félelemre magyarázol.
Menjünk, mert késés az utat növeszti.«
S elindult és az első körbe vitt bém,
mely a nagy mélységet gyűrűzni kezdi.
Hiába volt itt hallgatózni többé:
nem sirt hangos nyögés, csak gyenge sóhaj
reszketteté a levegőt örökké.
Kín nélküli fájdalom, csendes óhaj
s bár gyermek, asszony, férfi volt tömérdek,
e nagy tömegben semmi zokogó zaj.
A jó mester szólt hozzám: »Meg se kérdezed,
mily lelkeket látsz itten? Nos, kívánom,
tudd meg, míg tovább mennél: semmi vétek
nem volt szívében; ámde, mert a vámon
nem mentek át, mely kapuja hitednek,
érdemük mind megtörik e hiányon.
Mert a kereszténység előtt születtek,
és Istent nem törvény szerint imádták:
és én is tagja vagyok e seregnek!
Csak ily hiány, nem más bűn vagy zsványság
okozta vesztünk, ily hiány okozta,
hogyan életünk reménytelen kívánság.«
Szava szívemet szorítva kinozta,
látva kivált, hogy hány nagy kincsű szellem

lebeg e Tornácban reményefosztva.
 »Mondd meg, mesterem, mondd meg, fejedelmem« -
 kérdeztem, mert biztos akartam lenni
 ama hittet, mely győz kétségek ellen; -
 »Ki tudhat-é innen valaki menni
 akár maga, akár más érdemével?«
 S ő, ki előtt szavam rejtélye semmi,
 felelt: »Hogy idejöttem, nem sok évvel
 utóbb láttam leszállni egy Erőst
 fején koronás győzelem jelével.
 Kivitte Évát s Ádámot, az őst
 s Ábel fiuknak és Noénak árnyát
 s Mózeszt, a jámbor, a törvényhozó hőst;
 Dávid királyt s Ábrahám pátriárkát,
 s Izraelt s atyját, s gyermekeit egybe
 és Rákhelt, a megszolgált, drága mátkát,
 és mást sokat, ki mind a mennybe megy be;
 s előttük még - ezt feltárom ma néked -
 teremtet lélek nem jutott a Kegyebe.«
 Nem álltunk meg, míg mondta e beszédet:
 jártuk az erdőt, árnyak éjjelén át
 a szellemektől sűrű sűrűséget.
 Nem messze volt, hogy útunk némi célját
 érvük a csúcson, mikor lángot láttam,
 mely legyőzte a homály egy karéját.
 Bár ettől még egy kissé messze jártam,
 mégis, noha nem láttam az egészet,
 láttam, hogy tisztos nép tanyáz e tájban.
 »Te, kit magasztal tudomány s művészet,
 kiknek jutott itt kegyből ennyi bőség?
 kiket különböztet meg így a végzet?«
 S felelt: »Hírnevük tette s a dicsőség,
 mely korukból korodba visszacsendül,
 hogy megtisztelte őket az erős Ég.«
 S hallám, hogy egy hang, szellem hangja zendül:
 »Tiszteljétek a fenkölt dalnokot!
 Elszállott árnya hozzánk visszalendül.«
 Amint e hang hallgatva elnyugodt,
 láttam felém közelgni négy nagy árnyat,
 bú s öröm nélkül mindenik nyugodt.
 S kezdé jó mesterem: »Ha erre járnak,
 nézd meg az elsőt, a kezében szablya
 s vezérként követik a többi hármak:
 Homérosz ez, költők legmagasabbja,
 gúnyos Horác jön ő utána névleg
 s Ovidiusz, s Lukánusz, távolabbra.
 Ők is velem viselői a névnek,
 mellyel ama *hang* illetett becsülve,
 köszöntenek illón, partján e révnek.«

Igy láttam iskoláját összegyűlve
a legmagasabb ének mesterének,
ki többi felett sasként száll, repülve.
Most egymással pár szót beszélgetének
- mesterem nyájasan mosolygott ekköz -
s nyájasan fordultak felém a vénnek.
És megtisztelni engem minden eszközt
megragadtak, maguk közé bevéve,
hogy hatodik lettem ily szellemek közt.
Igy haladtunk a fényesség elébe,
beszélve, ami elhallgatva szebb most,
mint akkor szebb volt hallva és beszélve.
Ős kastély alá ért a kis sereg most,
mely hétszer van kerítve, mint a börtön,
s melyet körül egy szép kis csörgeteg mos.
Ezen átmentünk, mint a kemény földön;
s átnyitva e bölcsékkel hét kapukon,
megálltam túl egy réten, üde zöldön.
Itt megakadt szemem nagy férfiúkon
s nőkön, kiknek gyér szavuk zengve szólott,
s lassú szemük elcsüggött mély borúkon.
Innen csoportunk távolabb huzódott.
Értünk magas, nyílt, fényes dombtetőket;
mindent lehetett messze látni jól ott.
Egyenesen a messze zöld mezőket
s mutattak onnan annyi híres árnyat,
hogy most is büszkén mondom: láttam őket!
Láttam Elektrát s kik körötte járnak
Aeneast, Hektort s mint valami héját,
lesni szemét a fegyveres Caesárnak.
Láttam Camillát és Penthesiléiát
és Latinusszal ülni messze tájban
Laviniát, Aeneas királynéját.
Brutust, aki Tarquint elűzte, láttam
s Lukrécia, Júliát, Marciát,
s Cornéliát, és Saladint, magában.
S jobban kinyitva szemem kapuját,
ott láttam ülni a Tudók vezérét,
hol körben ült a Bölcselő Család.
Mind öt csodálák, mind csak öt dicsérék;
láttam közöttük Plátont, Szókratészt,
kik többiekénél közelebb kísérék.
Demokritoszt, ki száműzé az észet,
és Empedoklészt, Anaxagorászt,
Thalészt, Heraklitoszt, Diogenészt,
Zenót, s ki leirt minden kvalitást,
Dioszkorideszt: s Linuszt, Orfeusszal
Tulliuszt s Senecát, az etikást;
mérő Euklidészt, Ptolomeusszal,

Hippokratészt, Galénuszt, Avicennát
s Avveroëst a Kommentáriussal.
De mindhiába koptatnám a pennát:
sürgetni már érzem a hosszú témát,
s nem lehet mind leírni, mit a szem lát.
A hatos társaság most kétfelé vált,
más útra vezetett a jó vezér itt,
remegő légért hagytuk el a némát,
s oly helyre értünk, hol semmi se fénylik.

ÖTÖDIK ÉNEK

A Szezelem halottjai

Igy másba szálltam át az első körből,
kevesebb hely van kerítve e mással
s annál több fájdalom, mely jajba föltör.
Itt Minos, szörnyű fogcsikorgatással
áll, bűnt kutat, szélén a bemenetnek,
ítél, parancsol, farkcsavargatással.
Úgy értem, hogy akik bűnre születnek,
elébe jutva, bűnöket kihírlik,
s ő, ismerője minden csúnya tettnek,
nézi, pokolnak mely helyére illik
és annyiszor csavarja körbe farkát,
ahányadik pokol, bünére, nyílik.
Mindég előtte népet látni tarkát
s mind hozzá sorban ítéletre tart,
szól, hall, aztán útra készíti sarkát.
»Ó te, kit befogadt e szörnyű part« -
szólt Minos, amint közelébe jöttem,
pihentetvén a szörnyű hivatal -
»lásd, hogy jutsz beljebb s kibe bízol itten?
Ne csaljon az meg, hogy a kapu széles.«
És szólt vezérem, ki sohase retten:
»Mit zúgsz? Nincs szavad újra végzetéhez:
igy akarják ott, hol szigoru törvény,
bármit akarnak - és többet ne kérdezz!«
Most kezdődött a mélységből kitörvén
hallani jajgatás; oly helyhez értem,
hol ezer hang sírt, a fület gyötörvén.
Most minden fénytől néma helyhez értem,
mely, mint a tenger a viharba', zúgott,
mint tenger, zúgott, ellenséges szélben.
Pokol szélvész, mely sohase nyúgodt
itt örvényében vitt sok béna lelket
s gyötörve őket és forgatva bűgött.
Mihelyt csapatjuk az ürhöz közelgett,
vad jajgatásba tört ki s káromolva
Istennek örök erejét, kesergett.
Megtudtam, hogy olyanra háromolna
e büntetés, ki vétkezik a husban
és kéjt keres, bár abból kára volna.
S mint madarak, ha hűvös és borus van
telt tág csapatban szállnak, seregélyek,
úgy itt e szélben, zordban, háborusban,
fel és le, tél-túl leng a sok rossz lélek
s mind tudja jól, hogy többé - nem nyugalmat,

de még csak egy kis enyhülést sem ér meg.
 S mint búsan szólva szállnak őszi darvak
 légben magukból hosszú sort kötöztén:
 úgy sirtak itt ez árnyak únt siralmát,
 a mondott forgatagban szállva görbén
 és én kérdeztem: »Mester, kik lehetnek,
 kiket úgy ostromoz e szennyes örvény?«
 És ő felelt: »Vezére e seregnek,
 amelyről benned tudni kelt kívánság,
 császárnője volt soknyelvű tömegnek.
 Míg élt, a bujaságnak járta táncát,
 s ezért rendelte: „*illik, ami izlik*”,
 hogy életének kisebbítse gáncsát.
 Ez Semiramis, akit tudniillik
 férje Ninus hagyott a trónon hátra,
 merre ma szultán birodalma nyílik.
 Ott jó, kit Aeneásért ölt a máglya,
 mert holt Sychaeus ellen élni lázadt,
 utána jó a kéjes Kleopátra.«
 Ott volt Heléna, ki miatt csatázott
 ádáz kora, ott volt a nagy Achilles,
 kit végre is szerelme leigázott.
 Láttam Párist, Tristánt s megannyi híres
 árnyat ujjal mutatva, mint kinek
 szerelme miatt lett halála véres.
 És hallva sorban hogy nevezi meg
 költöm a régi daliákat, nőket,
 érzem, szememben részvétkönny remeg.
 És kezdtem: »Mester, ama szeretőket
 hadd szólítsam meg, kik ott messze járnak
 s úgy látszik, a szél viszi könnyen őket.«
 S felelte: »Lesd ki, mikor erre szállnak
 és kérjed ama szerelem nevében,
 amely röpíti őket - erre várnak.«
 Mihelyt a szél közelre hozta szépen,
 szóltam hozzájuk: »Ó szomorú lelkek,
 jertek felénk, ha Más se tiltja épen.«
 Miként a gerle, melyet vágya kerget
 száll egyenest a légen át az édes
 fészek felé s szárnyat vigan emelget:
 úgy e szerelmi pár felénk a vészes
 légben elválva Dido csapatától
 hálával jött a részvevő beszédhez.
 »Ó jóságos lény, nyájasszavu, bátor,
 ki eljössz égő legünkbe a földről,
 amely még nedves vérünk bíborától:
 ha nem volna imánk az égi körtől
 elzárva, kérnök, legyen béke rajtad,
 ki szánod a kint, mely ajkunkra föltör.

Hallani vágysz vagy szólni akar ajkad?
 beszélünk mi, vagy figyelünk igédre,
 amig a szél, mint most egy percre, hallgat.
 Ott születünk, ahol a partvidékre
 leszáll a Pó és a tengerbe tér meg,
 hogy társaival békét lelne végre.
Szerelem, gyenge szívnek könnyü méreg
 társamat vágyra bujtá testemért, mely
 oly csúf halált halt - rágondolni félek.
Szerelem, szeretettnek szörnyü mótely,
 szívemet is nyilával úgy találta,
 hogy látod, itt se hágy keserve még el.
Szerelem vitt kettőnket egy halálba,
 ki vérünk ontá, azt Kaina várja.«
 A gyászos pár ily szavakat kiálta.
 S míg hallgaték e gyötörttek szavára,
 lenéztem s ajkamon kitört a sóhaj
 s a költő kérdé: »Szivedet mi vájja?«
 S felelvén néki, mondtam ekkor: »Ó, jaj!
 Hány édes gondolat vihette őket
 a kínos útra, mennyi titkos óhaj!«
 S újra megszólítám a szenvedőket
 s kezdém: »Francesca, bánatod reám oly
 érzéseket hoz, hogy a könny erőtet...
 De mondd: a sóhajok korában Ámor
 hogyan lett megismerni bátorítód,
 minő az édes vágy, a kétes mámor?«
 És ő felelt: »Nincs semmi szomorítóbb,
 mint emlékezni régi szép időre
 nyomorban: ezt jól tudja bölcs tanítód!
 De ha oly nagyon vágysz ismerni dőre
 vágyunk csiráját, úgy teszek, habozva,
 mint aki szól és sír hozzá előre.
 Egy nap, miketten, egy könyvet lapozva
 olvastunk benne Lancelotto rejtett
 szerelméről, nem is gondolva rosszra.
 Szemet ez gyakran szememen felejtett
 s arcunk az olvasásba belesápadt;
 de főleg egy pont lett, amely megejtett.
 Szent mosolyáról olvasván a vágynak,
 mely csak egy csókra szomjazik bolondul,
 ez, aki tölem többet el se válhat,
 ajkon csókolt, remegve izgalomtul.
 Így Galeottónk lett a könyv s írója.
 Aznap többet nem olvasánk azontúl.«
 Amig az egyik lélek ekként szóla,
 a másik zokogott, hogy úgy éreztem
 mint akinek elhal egész valója
 és mint valami holttest, földre estem.

HATODIK ÉNEK

Tivornyák hősei

Feléledvén eszméletem, amellyet
a részvét ájulásig megigézett
a két rokonnak szenvedése mellett,
új szenvedők és újabb szenvedések
tolonganak körém, bármerre járok,
bármerre fordulok, bármerre nézek.
Immár a hűs, harmadik körben állok,
hol súlyos, átkos zápor zúg örökre,
egyformán ejtvén örökös szabályok.
Vaskos jég, piszkos víz és hó pörög le
a sötét légen át és sohse fárad
s mindent rohaszt, ahol leér a rögre,
Cerberusz, egy kegyetlen, cifra állat
ugat három fejével kutyamódra
a népre, amely nyakig vízben áll ott.
Szeme vörös, sötét szakála ronda,
két körmös kéz nőtt rengeteg hasából,
karmolja a lelkeket, falja, bontja.
S ebekként őket nyögeti a zápor,
s testüknek ernyőt testükből csinálnak,
forogva folyton - a nyomoru tábor!
Mikor Cerberusz, a nagy féregállat
meglátott, száját tátva vicsorogva:
nem volt tagom, melyen szilárdan álljak.
De tárt arasszal mesterem marokba
fogta a földet és teli ökölből
beleveté a három éh torokba.
Mint az eb, mely éhen ugatva hördül,
elnyugszik, ha a koncra ráereszték,
mert minden harca a falásba törpül:
olyannak e csúf hármass orca tetszék,
Cerberusz ördögé, ki úgy bezugja
a lelkeket, hogy vágyuk a süketség.
Mentünk a nagy árny alatt, mely lerugja
a súlyos záport, s lábunk gyakran hágott
egy-egy embernek látszó ürre: lyukra.
Földön heverték sorban, mint a zsákok,
csak egy volt, aki hirtelen felugrott,
amint előtte elhaladni látott:
»Ó te, ki végigjárdod ezt a poklot,
előbb kezdtél, mint én végeztem, élni:
megismered-e, lábad kibe botlott?«
»Talán változtál« - kezdtem én beszélni -,
»megváltoztat a szenvedés, ha hosszabb.

Sohsem látottnak tudnálak itélni.
De mondd, ki vagy, s mily végzet ostoroz s szab
e kínos helyre s ilyen lakolásra,
hogy ha van súlyosabb, nincs egy se rosszabb.«
Felelt: »A napos létben honfitársa
voltam városod népének, mely telten
irigységgel, már kész a csordulásra.
Előttetek Ciacco nevet viseltem.
Falánkság káros bűne a nyakamba,
azért látsz itt záporban, záporverten.
És én, bús lélek, nem vagyok magamba,
mert mindezek hasonló kinnal állnak
hasonló bűnért.« - S elnémult a hangja.
És én feleltem: »Ciacco, ez a bánat
úgy súlyosul rám, hogy könnyezni tép,
de mondd, ha tudod, milyen sorsra várhat
a meghasonlott városban a nép?
van-e benn igaz szív? és mondd okát majd,
mért hogy közénk e bomlás átka lép?«
Felelte: »Vív a két párt hosszú párbajt
s majd vérre megy s száműzve lesz az egyik,
melyet a *vadpárt* más vidékre áthajt.
De erről is a dicsőség levedlik:
három év - s a másik győz, erejével
annak, ki átallt szintvallani eddig.
S sokáig jár majd magasán fejével
s az ellenpárt súlyos iga alá jut
s örök sírásban és szégyenben évell.
Igaz van kettő s nem hajt senki rájuk;
irigység és fösvénység és kevélység:
minden sziveknek ez három szikrájuk.«
Itt a panasznak szakította végét.
S én szóltam: »Hadd, hogy hallgatód lehessek
és add meg nekem néhány szó kegyét még.
Farinata, s Tegghiaio, oly nemessek
s Rusticucci Jakab, Arrigo, Mosca,
kik életükben mindig jót kerestek,
hol vannak? hogy lelem meg? és mi most a
részük (ezt tudni lelkem vágya sürget):
ég édessége vagy pokolnak mocska?«
S szólt: »Feketébb lelkek közé kerültek;
különböző bűn nyomta mélybe őket:
ha addig szállsz, meglátod, merre tűrnek.
S ha viszontlátod majd az édes földet,
az élőknek ott hozz eszébe jobban.
Nem szólok többet, nem felelek többet.«
Szólván, merev szeme rézsútra lobban,
néz egy kissé, aztán fejét leejti
s a többi vakhoz véle visszarokkan.

S vezérem szólt: »Ezt többé föl se kelti,
csak egykor majd az angyal trombitája,
mely a Zord Úr jöttét harsogva jelzi.
Mindnyáját akkor sírja visszavárja
felszedni újra húsát és alakját
s hallgatni az Örök Zugó szavára. «
Igy jártuk lassan át vegyes salakját
az árnyaknak, a zápornak s a jégnek
míg szellemünk jövőendő utakat járt.
S én kérdém: »Mester, kínjai e népnek
a nagy ítélet után nőni fognak
vagy fogyni fognak, vagy csak ép így égnék?«
Szólt: »Tudományod úra e titoknak,
mert megtanít, hogy kínja mint a kéje
több lesz a tökéletesebb dolognak.
Bár ez átkozott nép igazi tökélyre
sohsem jut, attól mindig messze tartott,
túl mint innen, mégis mélyebb a mélye.«
Igy jártuk végig körben ezt a partot
beszélve többet, mint most szóba öltök
s a ponthoz értünk, hol lépcsőzve hajlott.
És itten várt ránk Plútusz, a nagy ördög.

HETEDIK ÉNEK

Pénz és szerencse

»*Pape Satan, pape Satan, aleppe*« -
kezdte Plútusz rekedt szava s vezérem,
ki előtt nincs titoknak semmi leple,
a nyájas bölcs szólt vigaszul: »Remélem,
nem sujt le gyávaság; bármily hatalmas
nem tiltja leszállnunk e szirtszegélyen.«
Aztán felfűtt ajkára nézve: »Hallgass!
emészd meg bellül magadat dühöddel!« -
kiáltott -, »hallgass! istenverte farkas!
Nem oktalan, hogy ez a mélybe jött el:
igy akarják ott, hol bosszulni szállott
szent Mihály harcba a kevély bünökkel.«
Mint a vitorla, mely dagadtan állott,
hanyatt terül, ha árboca lecsuklott,
ugy hullt a földre e dühös vadállat.
S elértük a negyedik számú poklot
metszve a kínos partból egyre többet,
mely a mindenség bünéből köt bugyrot.
Aj, Isten igazsága! ki tömött meg
kínnal mint láttam s jajjal ennyi partot?
Vagy aj, mért kell így fájni a bünöknek?
Mint mikor víz a vízzel szembezaigott
Charybdis fölött, hab törik a habban
a nép ott, kényszerülve, úgy kavargott
és voltak itt, mint máshol, számosabban
üvöltve hozta kétfelől a forgó
mellükön súlyt görgetve nagy darabban.
Összeütődtek, azután gomolygó
lökéssel úgy verődtek vissza hátra
kiáltva: »Mért vagy tékoz?« »Mért kuporgó?«
S az éjnek e forgást befedte sátra
s csapódtak jobbról balra, balról jobbra,
egyre csak szégyendalukat kiáltva.
Aztán magát mindegyik visszadobja
és félkörét megtéve, hátrapattan
s én, kinek szívem elszorult dobogva,
szóltam: »Most mondd meg, mester, e csapatban
milyen nép szenved? S vajjon erre balra,
hol mind pilist viselnek, csupa pap van?«
És ő felelt nekem: »Mindannyi balga
kancsaleszű volt első életében
s költekezését nem az ész sugalta.
Hiszen a szavuk erről ugat épen
körük két pontján, hol kettéverődnek,

mint ahogy vétkeztek kétféleképen.
 Ezek papok, még a szőrük se nőtt meg
 fejük bubján; pápák meg kardinálok
 no biz a pénzzel ők sokat vesződnek.«
 S én: »Mester, mért hogy köztük nem találok,
 kéne pedig találnom, ismerőset,
 kik ilyesmi bűnnel szennyesek valának?«
 Felelt: »Hogy téves kételyed legyőzzed:
 életük, mely erényt ismerni ronda,
 ismertelenné rondította őket.
 Verődnek folyton e két régi pontra
 és (ki hajatlan, ki csukott marokkal)
 ébrednek sírból majd a régi gondra.
 Mert rosszul adtak s rosszul dugtak, okkal
 hulltak a szép világból e zsivajba,
 mely, hogy milyen, nem festem több szavakkal.
 Látod, fiam, most mily tűnő sohajba
 tűn a szerencse kincse s szertepattan,
 melyért annyian futnak annyi bajba.
 Mert minden arany, mi a hold alatt van
 és volt, nem tudja tenni, hogy e lankadt
 árnyakból egy nyughasson mozdulatlan.«
 »Mester« - feleltem -, »a Szerencse, mondtad?
 Ki e Szerencse - erre most felelj még -,
 hogy így karmában tartja földi jónkat?«
 És ő felelte: »Ó tudatlan elmék!
 milyen sötétség nehezül tirátok!
 Nos szeretném, ha szavam jól figyelnéd.
 Az, aki túlra mindenre kilátott,
 egeket alkotott s vezért azoknak
 és hogy mind mindenre vethessen világot,
 felosztá fényét egyenlőn a soknak;
 de épenúgy rendelt szolgát vezérül
 azoknak is, kik e földön ragyognak,
 hogy jókor egy nép, egy család kezérül
 máséra hajtáná a földi jókat
 vakon, nem tudva emberek eszérül.
 Így ha egy nép virul, szomszédja kókad
 az ő ítéletét követve, mellyet
 épúgy nem sejtethsz, mint fűben kigyókat.
 Tudásod nem számít végzése mellett,
 ítél s végrehajt, mint a többi isten,
 kinek amire a hatalma terjed.
 Az ő cseréinek nyugvása nincsen,
 mert örök törvény hajtja lenni gyorsnak,
 mihelyt jön egy új, akit fölsegítsen.
 Ő az, kit szóval sokan ostoroznak,
 akiknek inkább illenék dicsérni,
 igazságtalanul korholva rossznak!

De boldog ő, a gáncs el nem is éri,
a többi Ősi Lénnel szokta járni
s kerekét vígan kergeti, kíséri.
De most nagyobb kínhoz szállunk le már mi,
lásd, kelt amikor jöttem s most hanyatlik
minden csillag s tilos sokáig állni.«
Átvágtunk a körön a tulsó partig,
át egy forráson, amely felszakadva
magavájta árkában forrva zajlik.
Bibornál jóval sötétebb a habja,
s kíséretében e zavart folyónak
rögös uton szálltunk alacsonyabbra.
Tavat csinál - a neve Styx a tónak -
e bús patak, mihelyt lába alatt van
a partnak, a zordonnak és fakónak.
És én itt elmerülve, bámulatban
láttam sáros népet a sáros lében,
mind meztelen s látszólag nagy haragban.
Ütötték egymást - nemcsak kézzel épen,
de fejjel, mellel, lábbal - s még mohóbban
fogakkal tépték - mindenféleképen.
S szólt a jó mester: »Lásd, fiam, e tóban
szened, akin erőt vett a harag;
és bizonyosra veheted valóban,
hogy még több nép sóhajt a víz alatt;
s szemünk megmondja, bárhová figyeljünk,
hogy sóhajukból buborék marad.
S mondják a sárban: „Zordon volt a lelkünk
az édes légben, vidám napsugárban,
mert bellül méla ködöket cipeltünk:
mélázhatunk most a fekete sárban.”
Mondják - vagy inkább gurgulázza torkuk,
mert a fele szó megakad a nyálban.«
A súlyos sárt nagy ívben így tiportuk,
közötte víznek s száraz partoromnak
s szemünk' a sárfalókon szertehordtuk.
S lábához értünk végre egy toronynak.

NYOLCADIK ÉNEK

Dis városa előtt

Ott kezdem el, folytatva, hogy miketten
a nagy torony lábához el sem értünk,
mikor csúcsára néztünk önfeledten,
két lángocskára, amely ott élénk tünt
s melyeknek harmadik feelt jelére
távolabb mintsem szemmel érni véltünk.
S én ránézvén tudásom kútfejére:
»Mit mond e láng? És mit felel a másik?«
- kértem, - »S kik tüzték mindhármát helyére?«
Felelt: »Mi jönni készül, már idáig
látnád a piszkos habokon keresztül,
de látásod a láp gőzébe mállik.«
A húrrol, mikor elpattanva rezdül,
nincs vessző, mely oly gyorsan messze szálljon,
mint én egy kis hajókát mindenestül
láttam élénk suhanni át az áron.
Csak egyetlen hajóstól hajtva szállt az,
ki sírt: »Rossz lélek, itt vagy hát a sáron?«
»Flégiász, Flégiász, minek kiáltasz? .
Hiába most!« - szólt mesterem haraggal. -
»Vigy át és aztán többet úgy sem ártasz.«
Mint egy kicsit fülel, majd vad szavakkal
tör ki, kit egy csaló beszéde bosszant:
úgy tett Flégiász meggyűlt indulattal.
De mesterem beszállott már a rozzant
bárkába s engem is behívott abba
(csak mikor én benn voltam, arra mozzant).
S mihelyt a csónakká vajt fadarabba
beültünk: az velünk megindul, elszáll
merülve jobban, mint szokott, a habba.
S míg így röpített holt tükrén a rossz ár,
rám szólt a sárból egy alak kikelve:
»Ki vagy te, hogy órád előtt lejössz már?«
»Ó nem maradni jöttem én e helyre«
- feleltem. - »De hát *te* ki vagy, te piszkos?«
»Látod, egy síró lélek« - szólt felelve.
És én: »Könnyeddel s kínoddal, te mocskos,
maradj magadnak - engem mire nézel?
Ismerlek jól, bár minden tagod lucskos.«
Akkor a csónakot megkapta kézzel,
de költöm visszalökve rárikoltott:
»Lódulj a többi ebhez! Mégse mész el?«
Aztán arcon csókolva átkarolt ott
s dicsérve szólt: »Haragos, büszke szellem.

Boldog az asszony, ki méhében hordott!
 Lám, ez míg élt, döllyfös volt, durva jellem,
 emlékét nem diszíti semmi jószág,
 azért dühöng most árnya minden ellen.
 Hányat tart nagy királynak a lakósság.
 kik itt fürödnek sárban, mint a disznók
 és hagyatékuk átok és adósság!«
 És én: »Szeretném, mester, ezt a disznót
 egészen e moslékba látni bukva,
 mielőtt azt ladikkal végiguszgnók.«
 S ő: »Mielőtt e csónak odajutna,
 hol a part látszik, kedved tell, remélem,
 mert ez a vágy teljesedésre jut ma.«
 S valóban, ezt azonnal meg is érem,
 mert a sáros had mind ez egyre fordul,
 amiért most is az Urat dicsérem.
 »Hajrá! Argenti Filippóra!« - mordul
 mindannyi s a bizarr flórenci lélek
 fogát saját husába vájja mordul.
 S ott hagytuk: többet róla nem mesélek.
 De fülem most egyszerre jajszavat hall,
 s szemem tágulva a homályba mélyed.
 »Fiam« - szólt költőm nyájas indulattal -
 »már Dis városa a ködből kifoszlik
 szomorú néppel és szigorú haddal.«
 S szóltam: »Már látom, mester, ott magaslik,
 ott lenn a völgyben sok tornyos mecsettel,
 s mintha tűzből jött volna, úgy piroslik.«
 És ő: »Vörösre festi lángecsettel
 örök tűz, mely belül hevíti, mint e
 mélyebb pokolban láthatd tenszemeddel.«
 S a mély árokba, mely keríti minde
 vigasztalan vidéket, behajózunk
 (sánca, mint vasfal, tűnt a szemeimbe).
 S előbb egy nagy kerülőt végigúszunk,
 aztán egyszer megáll hajónk. »Kiszállni!
 Itt a bejárás!« - mondja kalaúzunk.
 S láttam több ezret fenn a kapun állni,
 égből esettet, istenigazában
 dühöngve, szólva: »Ki mer erre járni,
 haláltalan, a halott nép honában?«
 És bölcs vezérem intett, hogy szeretne
 velük beszélni titkon és magában.
 Haragjuk ekkor kissé csendesedve
 szóltak: »Te jöjj magad: s ez visszatérjen,
 ki oly merészen jött e zord helyekre.
 Bolond útján egyedül visszatérjen:
 próbálja meg, ha tud! Te itt maradj,
 ki átkisérted őt e széles éjen!«

Gondold el olvasó, hogy összefagy
a vér az ilyen átkozott beszédűtől:
nem volt reményem visszatérni nagy.
»Ó költő, ki már több mint hét veszélytől
védtél meg, biztonságom visszaadva
és megmentettél annyi zord esélytől,
ne hagyj« - szóltam - »bajomban megtagadva!
s ha tovább jutni nem lehetne: menjünk
nyomunkon vissza együtt - és szaladva!«
»A gyávaságnak nincsen helye bennünk!« -
szólt, ki vezérelt - »nem veheti senki
utunkat el: oly Úr engedte mennünk!
De várj itt, s fáradt lelkedet pihend ki,
éltetve jó reménnyel s bízva bennem,
hogy nem hagylak ez alvilágba veszni.«
Igy elmegy jó atyám és elhagy engem
és én *talánban* maradok kinok közt,
mert *igen* és *nem* küzdenek fejemben.
Nem hallhatnám, mit szólt a démonok közt,
de nem soká szólt velük, mert előle
egyenként mind elbűt a bátyafok közt,
s becsapták a kaput, elzárva tőle,
ő kintmaradt s látva, hiába vár ott,
ritkás léptekkel hozzám visszatére.
Szeme a földön, szempillája fáradt,
bizalma eltűnt és sohajtva mondja:
»Ki tiltja tőlem a szomorú várat?!«
De nékem így: »Lelkem haragja, gondja
ne rémítsen, velem mindent legyőzől:
nincs őrség, sánc, mely tervemet lerontsa.
Makacskodásuk nem most van először;
kevésbé titkos kapun is csinálták,
melynek azóta zárja sincs, kigőzől.
E felett láttad a halál írását
s innen indulva jön már, sorba járja
felénk e lejtőn a körök nyílását,
valaki, ki majd ezt is itt kitárja.«

KILENCEDIK ÉNEK

Mennyei segítség

A félelemnek színe, mely előntött
amint költőm megfordult - tette épen,
hogy ő meg újra bátor arcot öltött.
S megállt, minthogyha fülelne az éjben;
mert a szem gyenge volt ez éjszakában,
e sűrű ködben, e fekete légben.
»Mégis győznünk kell ebben a csatában« -
kezdé - »s ha nem... De olyan hölgy ígérte...!
Be soká várok valakit hiában!«
Jól láttam, amint szavait cserélte
s egyik szót a másikkal eltakarta,
hogy más lett az eleje, más a vége
s félelmet keltett, bár ő nem akarta
s sejtetve a valónál iszonyúbbat,
a csonka szó még lelkem megzavarta.
»E szomorú kagyló mélyébe út
amaz első körből lehet-e lélek,
hol kincs kín, csak a vágy unalma úntat?« -
kérdém. És ő megértve mit beszélek:
»Ritka bizony, hogy közülünk lemenjen
bárki az útra, melyre én ma térek.
Igaz, nekem már kellett volna lemennem:
Eriktó küldött bűbáj-nyerte jusson.
ki lelket testbe bűvölt vissza könnyen.
Alig jutott még özvegységre húsom,
mikor beküldött ide, hogy egy lélek
Judás köréből általam kijusson.
(Nincsen hely ennél sötétebb, se mélyebb,
sem a legkülső égtől távolabbi)
tudom az utat: nincs ok semmi, félned.
E mocsár, melyből a nagy bűz árad ki,
a kínvárost keríti gyűrűsen be,
hová harc nélkül nem tudunk behatni.«
Mást is beszélt, de nem jut már eszembe,
mert figyelmem egészen elvonódott
az izzócsúcsu nagy toronyra, szembe,
látva három pokoli vén anyót ott,
három fúria vérrel mázolt testén
asszonyi arcot és asszonyi módot.
A derekukat zöld kígyók övezvén,
haj helyett hordtak apró sziszegőket,
halántékukra mélyen leeresztvén.
És ő, ki jól ismerte rég e nőket,
a Könnykirálynő szolgáló leányit:

»A zord Erinnysek« - szólt -, »nézd meg őket!
 Megéra első (balról kezdve számít),
 jobbról Alektó könnyet önt özönnel,
 közepen« - végzé - »Tizifoné áll itt.«
 Mellét hasítá mindenik, körömmel
 és tenyérrel csapkodta, kiabálván,
 hogy költőmhöz simultam, félelemmel.
 »Medúza, jer! Legyen belőle bálvány!« -
 zúgtak lenézve rám. - »Lám, Thézeusz se
 bűnhődött meg, birodalmunkba szállván! «
 »Fordulj el s szemed eltakarva csukd le,
 mert hogyha jó a Gorgó és te látod,
 nem tudom, többet felvilágba jutsz-e?«
 Így szólt a mester s maga visszarántott
 s szemem előtt, nem bízva a kezemben,
 saját kezével fedte a világot.
 Ó ti, kik éltek józan értelemben,
 lessétek, mily tan látható keresztül,
 elfátyolozva különös rimemben!
 Most a zavaros habokon keresztül
 iszonyat teljes hang dörgése hallik,
 hogy mind a két part tőle összerezdül.
 Mint mikor hirtelen szél felmorajlik
 az ellenséges forróságon át,
 üti az erdőt, fékevesztve zajlik
 és tép, ver, visz lombot és koronát,
 maga előtt a nagy port hajtja büszkén,
 szalajtja a nyáját és pásztorát.
 Ekkor szemem feloldta, szólva: »Tüstént
 irányozd szemed idegét a régi
 tajtékra, hol legsűrűbb, sűrű füstként.«
 Mint a béka, ha ellensége néki
 feltűnik, a nagy kigyó, mind lebúvik,
 míg csak a sárnak fenekét nem éri:
 úgy láttam, hogy rettenve meglapul itt
 sok ezer lélek Egy előtt, ki gázol
 száraz lábbal Styxen át, a kapúig.
 Arca előtt balját mozgatva párszor,
 a sűrű ködöt úgy hajtotta félre
 és nem látszott törődni semmi mással.
 Jól láttam, hogy az égből jött segélyre:
 és mesteremhez fordultam, ki intett,
 hogy nyugton álljak, meghajolva mélyre.
 Ah, milyen volt, mily megvető tekintet!
 A kapuhoz jött, mely kinyílt előtte
 rögtön, amint egy vesszővel legyintett.
 »Ó megvetett nép, égnek számüzötte!« -
 kezdé, amint a zord küszöbre hágott -
 »honnan e gőg, mely lelketekbe nőtt be?

Az örök akarattal szembeszálltok,
amelynek inghatatlan célja törvény
s mely mindig több kint tudott mérni rátok?
Mit ér a végzettel kocódni dörén?
Lám Cerberusz kutjátok megtanulta,
nyomát viseli nyaka s álla szőrén.«
Aztán a sáros útra fordul újra
s elmegy, minket nem méltatván szavára,
mint akinek más lenne gondja-búja,
mint annak, aki körülötte állna;
s mi biztonságban most, a szent szavaktól
megindulánk a vár útjára szállva.
És minden harc nélkül léptünk be akkor.
És én, hogy tudni szomjuságom oltsam,
mi van kerítve e gonosz falaktól,
szemem, amint beléptem, körbehordtam
és láttam kínnal-bajjal teli rónát,
amerre látásommal elhatoltam.
Mint Arlinál hol resten folyt a Rhône át
vagy Pólánál, nem messze Quarnerótól,
mely Itáliát zárja s mossa hónát,
a föld egészen tarka a siroktól,
ugy tarkul itt is e föld jobbra-balra,
de itt keservesebb még a kinoktól,
mert a sirokat láng csapkodja, nyalja
s a követ általtüzesíti nyelve:
nincs tűz, mely a vasat izzóbbra marja.
Födele mindenikről leemelve
és vad kesergés zengvén mindenikből,
látszott, mily kínnal lehet öble telve.
»Mester« - szóltam most én kérdezve -, »kikből
áll e nép, melyet e sirok temetnek,
s melynek fájó nyögése lelkemig tör?«
És ő felelt: »Megannyi főeretnek
és nyájuk - minden szekta. Nem gondolnád,
e sirok milyen népesek lehetnek.
E sirokban megleli zsák a foltját,
több-kevesebb láng izzó nyelve nyalván.«
- S miután útunk jobbfelé hajolt át,
mentünk a kínok közt, a nagy fal alján.

TIZEDIK ÉNEK

Farinata

Most egy mély útnak hajlását követte
e föld bástyái és a kínos ágyak
között a mesterem - és én mögötte.
»Ó bölcs bátorság, ki engem e bágyadt
s gonosz földön vezetsz« - kezdém -, »ha tetszik,
szólj, elégítsd ki bennem most a vágyat.
A népet, mely e koporsókban fekszik,
lehet-e látni? Immár felcsapódtak
a födelek s nincs őr közel, se messzibb.«
És ő felelt: »Mind újra elcsukódnak,
ha Jozafátból ide visszatérnek
testükkel, melyek most még fennhagyódtak.
Epikurusznak és minden hívének
lesz temetőjük földi bűnükért ez,
kik azt mondják, hogy testtel vész a lélek.
Azért a vágyad, melyre nézve kérdész,
kielégül, ha e helyet bejártad
s a másik vágyad is, melyet csak *értesz*.«
És én: »Jó mesterem, titkom nincs irántad,
csak nem akartam nagyon csacska lenni,
amint te is nem egyszer így ajáltad.« -
»Ó toszkán, aki át tudsz élve menni
e lánghazán, s ily ildommal beszélve,
állj meg egy percre e helyen pihenni!
Nyilvánvaló, beszédedből ítélve
ama nemes föld nevelt benned polgárt,
melynek tán nagy terhére voltam élve.«
Egy nyílásból, mely egyik sírra szolgált,
hirtelen ily hang jött ki s én ijedten
mesteremhez simultam, aki dorgált.
Dorgált: »Fordulj meg: mit csinálsz? ne rettenj!
Nézd Farinátát: félig már fölugrott
s övétől látható, emelkedetten.«
S szemem szemében, néztem ezt a foglyot,
aki felnyúlt mellével, homlokával,
minthogyha mélyen megvetné a poklot.
Gyors, kész kézzel vont mesterem magával
sírok közt hozzá s: »Gazdálkodj a szóval!« -
szólt, mikor szemben álltam sírlakával.
S amint szemben állok a sírlakóval,
megnéz egy kissé s mintegy megvetően
»Kik voltak őseid?« - kérdezve szólal.
S amint kívánságának engedően
mitsem titkoltam, mindent elbeszéltem,

szemöldökét kissé felvonta tőlem,
 s szólt: »Őseimmel és velem, míg éltem,
 s pártommal gyakran mertek szembeszállni
 s én harcban őket kétszer sem kiméltem.«
 »És bár száműzték, s érte őket bármi« -
 feleltem -, »mindakétszer visszatértek:
 az önéi nem tudtak így csinálni!«
 Ekkor a nyílt sírból egy más kisértet
 látszott felemelkedni, de csak állig:
 gondolom, fel nem állt, csak úgy kitérdelt.
 Mögém tekintett, mint ki látni vágyik,
 nincs-e velem még társ, vagy más kíséret,
 majd mint kinek reménye füstbe mállik,
 sírva mondá: »Ha e vak tömlőcéjet
 így végigjárni biztat büszke lelked,
 hol van fiam s mért nem jön szinte véled?«
 S feleltem: »Nem a magam lelke kerget:
 ez biztatott itt, ki iránt Gidód
 tán megvetés volt, mit szívében rejtett.«
 Szavai és e büntetési mód
 előttem már elárulták kilétét,
 azért intéztem így, helyén, a szót.
 És ő felnyúlva hirtelen: »Hogy értéd?« -
 kiáltott. - »Volt? Nem él már? Sírba rokkant?
 Nem érzi már a fénynek édességét?«
 Zavarba jöttem... hangom meg se mukkant...
 S ő észrevévén, hogy felelni késtem,
 hanyatt bukott és többet fel se bukkant.
 Most a másik nagy árny sírjára néztem,
 ki alattam volt és kinyúlni nem szünt
 s nyakát sem billentette, csipejét sem.
 »Ha« - szólt folytatva, mit beszélni kezdtünk -
 »nem tudtak az enyéim visszatérni,
 az jobban fáj, mint hogy e sírba veszünk.
 De ötvenszer sem fog majd visszatérni
 ez éj úrnőjének arca az égre,
 s meglátod, mily nehéz az: visszatérni!
 De úgy juss még föl az édes vidékre,
 hogy igazat szólsz: e nép mért haragszik
 az enyéimre, mintegy ellenségre?«
 Feleltem: »Bosszud tette s szörnyü lakzid,
 melytől piros hab folyt az Arbiában,
 hogy templomunkban ilyen ima hangzik.«
 Fejét megrázta, sóhajtván magában
 s szólt: »Ott nem magam voltam és valóban
 volt okom menni többiek nyomában.
 De magam voltam, hol mindenki szótlan
 tűrte a nagy végzést Firenze ellen,
 ki nyíltan annak védelmére szóltam.«

»Maradékod nyugalmat sohse leljen« -
 feleltem -, »ha kétségem fel nem oldod,
 mellyel most bennem elborult a szellem.
 Titkát, ha jól hallom, magadba hordod
 annak, mit a jövődök árja hoz:
 és a jelenre nézve más a dolgod?«
 »Úgy látunk, mint kinek a szeme rossz,
 közelre nem, távolba jól« - felelte -
 »ennyi fényt hágy az Úr, ki ostoroz.
 Semmit sem ér az értelmünk közelbe;
 s semmit sem tudnánk emberek honáru,
 ha más így néha hírt nem hozna helybe.
 Most értheted, hogy tudásunk elárvul
 és meghal majd, ha jó a végítélet
 és a jövődő kapuja bezáru.«
 Ekkor bennem hibám tudatra éledt
 és szóltam: »Mondd meg amaz elbukottnak,
 hogy a fiában fenn még él az élet.
 S ha ajkaim neki nem válaszoltak,
 azért volt, mert már kétségek gyötörtek,
 amelyek most szavadtól eloszoltak.«
 De mesterem már hívott intve, jőjtek,
 azért kértem a lelket, hogy siessen
 s mondja el, kik lakói még e körnek.
 Felelte: »Itt én több ezrekkel fekszem.
 Többi közt második Frigyes van itten
 a bíborossal; többről nem dicsekszem.«
 Bebútt sírjába; én pedig siettem
 régi költőm után, mert elmaradtam;
 de a baljós szavakat nem feledtem.
 Költőm elindult s én nyomán haladtam.
 És ő egyszerre kérdi: »Mi zavart meg?«
 Mire a választ őszintén megadtam.
 »Minden szavát lelkedbe vésve tartsd meg,
 mely néked rosszat jósol« - mondta bölcsen -
 »de most« - és ujját fölemelte - »halld meg:
 ha édes fényed fölled a Hölgyben,
 kinek mindent lát drága szeme, tőle
 megtudod, mi vár rád a földi völgyben.«
 Most balra fordult és mentünk előre,
 középre, elhagyván a fal gyűrűjét
 egy ösvényen, amely egy völgybe dől le,
 amely idáig éreztette bűzét.

TIZENEGYEDIK ÉNEK

A Pokol beosztása

A pokoltölcsér beosztása.

(A körök lefelé egyre szűkebbek. A legalsó kör a föld centruma.)

Közönyösek a kapunál.

[I. kör.	(Tornác.) Kereszteletlenek.	
	II. kör.	Szerelemben	
{	III. kör.	Étel-italban	}
	IV. kör.	Pénzben	}
	V. kör.	Indulatban	}
			<i>mértéktelenek</i>
			<i>(Legenyhébb bűn, Dis városán kívül.)</i>

DIS VÁROSA

(Kárörvendők és baromiségben élők.)

[VI. kör.	Eretnekek, hitetlenek.	
	VII. kör.	Erőszakosak	
	1. gyűrű	felebarátaik	[személye ellen: zsarnokok, vérengzők
			birtoka ellen: rablók
	2. gyűrű	önmaguk	[személye ellen: öngyilkosok.
			birtoka ellen: önnön javaik rongálói.
{			[személye ellen: káromlók.
	3. gyűrű	Isten	[a természet ellen:
			természetellenes kéjelgők (Sodoma).
			{ birtoka: }
			a művészet, mesterség ellen:
			uzsorások (Caorsa).
	VIII. kör.	Csalók.	
	IX. kör.	Árulók. (A kik bennük bízótat csalnak meg. Legsűkebb kör, itt székel Dis.)	

Egy magas part szegélyén, lépegetve,
mely állott nagy törött szirtek köréből,
jutottunk még rémségesebb tömegbe.
S itt menekülni rothadt légköréből
a bűznek, melyet ez a mély hely onta,
ellenzőt rögtönöztünk födeléből
egy sírnak, melynek fölírása mondta,
»Anasztázusz pápát őrzí e szűk
üreg, mert Photinus tévútra vont.«
»Utunkat itt csak lassan lépve tesszük,
hoggy hozzászokjon orrunk némiképen
e szörnyű szaghoz; míg majd föl se vesszük« -
szólt a vezér; s feleltem, kérve szépen:
»Találj valamit, addig is hiában
időnk ne múljon.« »Azt akarom épen.«
»Fiam« - folytatta -, »e sziklák honában,
három köröcske van lépcsőzve, mint ez,

amelyet épen elhagyott a lábam.
 Kárhozott szellemekkel telve mindez;
 de hogy amit majd látsz, megértsd előre,
 halld, melyik mért és mely törvény szerint vesz.
 Minden, égben-gyülölt bűn célja dőre
 bántás; s e bántás módját aki kérdi:
 feloszlik ketté, cselre és erőre.
 De mert a cselt csupán az ember érti,
 a csalókat az Úr jobban gyűlölte,
 mélyebbre tette, s rájuk több kint mért ki.
 Az erőszaktevők az első körbe
 vannak osztva; háromfélék lehetnek,
 s az első kör három gyűrűbe görbe.
 Istennek, önmagunknak s embereknek
 árthat erőnk, magukban s birtokukban,
 mint ezt mindjárt nyílt szómból értheted meg.
 Az *embereknek* árthatunk *magukban*
 halállal és sebekkel; s bitorolva,
 rabolva s gyujtogatva *birtokukban*.
 A gyilkosok lesznek hát megtorolva,
 a vérengzők, a rablók és zsiványok
 első gyűrűben, mind külön sorolva.
 Azután kárt az ember önmagának
 erővel és vagyonának tehet még,
 s a második helyen hiába bánnak,
 kik életüket maguk elvetették:
 vidámság helyett voltak szomorúak,
 vagyonukat szórták s kockára tették.
 Azután erőszakkal még az *Úrat*
 sérthetjük megtagadva s káromolva,
 s természetet megvetve, s mit az Úr ad.
 Azért bélyegzi Sodoma s Caorsa
 népét a legszűkebb gyűrűnek alja,
 s ki Istenét rossz szívvel szóba hozza.
 Csalást, amely mindenki lelkét marja,
 tehetünk avval, ki ránk bízva néz még,
 vagy akinek már bennünk nincs bizalma.
 Utóbbi mód csak olyan kapsot tép szét,
 amellyel a természet keze kapcsolt;
 azért a másik körben leli fészket
 a színlelés, s ki hizelegve tapsolt,
 a simonia, rablás, hamisítás,
 csalás, lopás és még több, mocskosabb folt.
 De oly kapoccsal is lehet szakítás,
 mely a természeteshez hozzájárul,
 s teszi, hogy épen bennünk, megbizik más.
 S a szűk körben, mely centrumáig tárul
 a mindenségnek, hol Dis tartja székét,
 örök keserv az árulóra hárul.«

S feleltem: »Mester, ajkaid beszédét
 jól értem, oly jól jelölöd külön meg,
 részenkint, ezt a tölcsért és a népét.
 De mondd: lakói a mocsárözönnek,
 s kiket visz a szél, s kiket ver a zápor,
 s kik úgy szidják egymást, ha szembejönnek,
 mért vannak Disnek vörös városából
 kizárva, ha rájuk az Úr haragszik?
 s ha nem, miért bűnhődik ez a tábor?«
 És ő felelte ekkor: »Mért lopakszik
 elméd szokottról nem-szokott utakra?
 Vagy lelked mindig másfelé tolakszik?
 Nem emlékeznél már ama szavakra,
 mikkel leírja Etikád a három
 állapotot, melyet sújt ég haragja?
 Mértéktelenség, örvendés a káron,
 s bamba baromság. Az első kevésbé
 bántja Istent, s kevésbé kell, hogy fájjon.
 S ha szellemed e mondást megemészté,
 vizsgálj, kik azok, kiket odafönn
 bűnük a rossz városba nem ígéz bé,
 s megérted, hogy mért vannak ők külön
 más gonoszoktól, és mért hogy e néppel
 enyhébben bánik az örök Köröm.«
 »Ó nap, ki győzve küzdesz a sötéttel,
 megelégitesz, úgy hogy míg megoldod,
 tudásnál nekem édesebb a kétely.
 De világíts, meg még egy csöppnyi foltot« -
 feleltem. - »Hogy hogy az uzsora sérti
 Isten jóságát? fejtsd fel ezt a dolgot.«
 »A bölcsészet« - szólt ő -, »ki jól megérti,
 jegyzi többhelytt, hogy a természet utja
 honnan vette folyását s merre tért ki.
 Isten esze s munkája volt a kutja.
 S ki előtt nyitva áll a fizikája,
 s figyel: nem sok lapot fordítva tudja,
 hogy mi a művészetnek főszabálya:
 természetet követni mint tanítvány,
 s így a művészet Isten unokája.
 S a *Genézis*-t, mindjárt elől kinyitván,
 ott megvan, hogy e kettőből vegyed,
 amiből élsz, családod gyámolítván.
 S mert az uzsorás más utat követ:
 megveti a természetet, magában
 s tanítványában, s reményt másba vet.
 De most kövess, mert én már menni vágyom,
 már a Halak a látkörön rezegnek,
 elnyúl a Göncöl napnyugati ágyon,
 s lefelé ott túl, új lépcsők vezetnek.«

TIZENKETTEDIK ÉNEK

A vérfürdő

Ahol leértünk az ereszkedőre,
sziklás hely volt és benne annyi romlás,
hogyminden látás megborzadna tőle.
Miként Trienten innen a hegyomlás,
amelytől szűk lesz az Adige medre
(oka: földrengés vagy alapcsuszamlás)
s amely a hegynek csúcsáról mered le
mintegy elvágva, hirtelen a sikra,
hogya ki fönn van, nehezen mehet le:
olyan volt itt sok mélytörésű szikla
és *Kréta szégyene* ezeknek épen
tehénkedett rá hegyes csúcsaikra,
aki hajdan fogant az áltehenben;
s amikor meglátott, magát harapta
mint akit a harag emészt szívében.
»Tán azt hiszed« - bölcsem feléje csapta
e szót -, »megint eljött Athén királya,
ki odafönn rád a halált kiszabta.
Bestia, pusztulj! Ennek nincs fonála
hugodtól: ez nem téged ölni jött el:
jött hogy kínozzon lássa és bejárja.«
Mint a bika, amelyet most ütött el
a végcsapás, ha kitepi magát,
futni nem tud, csak erre-arra szökdel:
olyannak láttam a Minos-bikát.
S szemes vezérem szólt: »Siess leszállni,
amíg dühöng; dühében mitse lát.«
Igy indulánk a törmeléken át mi
köveken, melyek lábaim szokatlan
terhétől kezdtek ingani s leválni.
Tűnődve mentem; s ő: »Te tán magadban
e romra gondolsz, melyet őriz itten
a vad harag, melyet most megnyugattam.
Nos halld, midőn először idejöttem,
először szálltam e mélyebb pokolba,
akkor e szikla nem volt még törötten.
De (ha tudásom e felől se csorba)
mikor lejött Az, ki a drága prédát
a felső körből Distól elrabolta,
ő előtte rendült e csúf vidék át,
hogya féltem, titkos átomvonzalomtul
(mint mondják, hogy már többször) újra szétállt
a Mindenség s chaosba visszafordul;
s ez repesztette ezt a régi bástyát

itt s másutt össze ily iszonyu zordul.
 De nézz a völgyre: látod már folyását
 a vérpataknak, melyben forrva nyög,
 ki erőszakkal bántja földi társát!«
 Ó vak vágy s balga düh, ti rossz bűnök
 melyekkel úgy izgat e kurta élet
 s melyekkel úgy gyötör majd az örök!
 Egy ívben-hajló árkot láttam mélyet,
 mely, mint vezérem mondta, e pokolban
 keríti a síkot, mely messze széled.
 És közte s a szirtláb közt hosszú sorban
 centaurhad fut nyilazó szerekkel,
 mint a vadászok szoktak hébe-korban.
 Amint láttak, megálltak a sereggel,
 melyből kiváltak hárman, nyillal, ijjal,
 előre kiválasztott fegyverekkel.
 És egyikük: »Mért jöttök ide? Mily jaj
 vár« - messziről rivalt -, »hogyan erre szálltok?
 Onnan felelj; ha nem: lövök a nyillal!«
 De mesterem szólt: »Innen nem kiáltok.
 Majd Chironnak közéről elbeszélem.
 Vigyázz! mohóságod már egyszer ártott.«
 Aztán vállamhoz ért és szólt vezérem:
 »Ez Nessus, a szép Dejanira holtja,
 ki önmagáért bosszút állt keményen.
 Közül, aki fejét mellére hajtja,
 a nagy Chiron, Achilles nevelője;
 hátul Pholus, haragját misem oltja.
 S a vérpataknak még sok ezer öre
 jár ott nyilazva, ha ki csak kibukkan
 jobban, mint bűne engedné, belőle.«
 S már odaérünk, hol gyors csapatuk van;
 Chiron vesz egy nyilat s tollával bajsztát
 hátrasimítja, hogy ne legyen utban
 s társaihoz, felfedezvén nagy ajkát,
 szól: »A hátulsó - jó lesz észrevenni -
követ gurít, amerre löki talpát,
 halottak lába ezt nem szokta tenni!«
 De mesterem már a szügyéhez állva,
 ahol a lóból ember kezd lenni,
 felelt: »Biz él ez! Nékem kell, leszállva
 kísérem e homályos völgyön átal:
 szükségből jött, nem jókedvből, az árva.
Valaki megvált az allelujától,
 hogy engem ez új küldetésbe tégyen.
 Nem lator ez; s bűn engemet se vádol.
 De az Erőre, melyben bízva mégien
 lábaink lépte e szokatlan utra,
 adj egyet a népedből, aki védjen

és a gázlóig igazítson utba
 s egy ember ott hátán átvinni bírjon,
 mert ez nem szellem, hogy röpülni tudna.«
 Tehát jobbmell felé fordulva Chiron
 Nessusnak így szólt: »Menj, vezesd el őket
 s vigyázz, nehogy valaki szembevíjjon!«
 És így követtük biztos vezetőnket
 a forró vörös folyót megkerülve,
 ahol a vérben fővők messze bőgtek.
 S láttam sokat szemöldökig merülve,
 s a nagy centaur szólt: »Ez csupa zsarnok,
 ki nagy vagyont rabolt és vérbe fürde.
 A gyötrő itten meggyötörve bajmog.
 Itt Sándor s Dionysios, ki népét
 Sziciliának kínzá, mint a barmot.
 S e homlok, mely sötét szőr alól néz szét,
 ez Ezzelinó; s a másik, ki szőke
 Obizzo d'Este, akit - jól beszélték -
 a kölyke ölt meg, saját drága kölyke.«
 Ekkor Költőmre néztem, aki intett:
 »Most rám másodszor, rá nézz először te!«
 S a Centaur, nyomán vezetve minket,
 oly népnél állt meg, mely a forró lébe
 csupán nyakig merült és kitekintett;
 s szólt egy magányos árny fölébe lépve.
 »Ez szúrta (oltár mellett) át a szívet,
 melyet maig tisztel a Themze népe.«
 Figyelmünk most oly fürdőzőkre tévedt,
 kiknek kiért már feje és a melle
 s köztük szemem sok ismerősre révedt.
 Mind-mind sekélyebb lett a vérhab erre
 s ahol már benne csak a boka ázott,
 leszálltunk, átgázolni a mederre!
 »Most észreveheted, ha megvigyázod,
 hogy amint a vér erre mind sekélyebb« -
 bölcs Centaurunk ekként magyarázott -
 »amott tovább megint mélyebbre mélyed
 feneke, míg eléri fő özönjét,
 ahol a zsarnokokra hull ítélet.
 Erre Atillát, a világ pörölyjét
 bünteti még, aki büntetni tud,
 s Pyrrhust és Sextust; s erre feji könnyét,
 amelynek a forróság nyit kaput
 Rinieri Corneto s Rinieri Pazzo,
 akiktől nem volt biztos semmit ut.«
 Szólt s visszafordult: várta már a gázló.

TIZENHARMADIK ÉNEK

Az eleven liget

És a gázlón még Nessus át sem ére,
midőn lábunk egy nagy csalitba hágott,
melyet nem jelzett ösvény semmiféle.
Nem voltak zöld, csak sötétszínű fák ott;
nem síma vessző, csak csomós, kuszálva;
nem volt gyümölcs sem ott, csak mérges ágok.
Nem lel ily zord sűrűt bozótba zárva
a vad, mely gyűlöl Cornetó s Cecina
közt minden helyet, mely le van kaszálva.
Rút Hárpiák fészkelnek erre ríva,
kik Strofadokról Aeneast elűzték,
jós ajkukról zúgván jövője kínja.
Széles a szárnyuk, s emberarcra büszkék,
karmos a lábuk, hasuk csupa toll,
jajgatva lakják a sok furcsa tuskét.
S jó mesterem szólt: »Lejebb ne hatolj,
míg nem tudod, hogy ez a második kör
és innen addig ki nem juthatol,
míg a gonosz homokpart nem tűnik föl;
nézz jól, s bizonynyal fogsz majd látni dolgot,
mely minden szómat hinni bátorít föl.«
Ezer sóhajt hallottam és sikolyt ott,
de kitől jönne, nem volt senkisem
és megálltam, nem tudva, ki sikoltott.
Azt hiszem, azt hitte, hogy azt hiszem
oly néptől jó bokrok közt e kesergés,
mely elbútt és így nem láthatja szem.
Azért így szólt a mester: »Ha e cserjés
helyen galyat törsz, meglátod azonnal,
hogy agyadban mily téves volt a sejtés.«
Akkor előrenyultam a karommal,
s egy nagy bokorról egy ágat letörtem,
s a törzse: »Mért tépsz?« - szólt rám fájdalommal,
és vértől lett a helye barna körben
és »Mért szakítasz?« - így jajgatni nem szűnt -
»nincs semmi részvét eleven kebelben?
Emberek voltunk, s fává kelle lennünk:
de ily kegyetlen kezed nem lehetne,
habár kigyóknak volna lelke bennünk.«
Mint zöld ág, melynek vége lobbót vetne,
másik vége forrva kezdene nyögni
s kitörő bugyboréktól sisteregne:
úgy szó és vér innét egyszerre jött ki,
és én megálltam, a galyat leejtvén,

mint kinek szívét döbbenete gyötri.
 S a költő: »Ó fájó lélek, ha sejtven
 igazságát« - így szólott - »hitte volna
 rimemnek, amely már neki se rejtvény,
 ágadhoz a kezét nem vitte volna:
 de mert a dolgot el nem tudta hinni,
 mondtam, ami nekem is szívem nyomja.
 De mondd, ki voltál s ő meg fogja vinni
 hálából friss hied föl majd a földre,
 hova őt sorsa vissza fogja híni.« ‘
 S a törzs: »Édes szód olyan vággyal tölt be,
 hogy nem hallgathatok; ne haragudj hát,
 ha késtetlek kissé, szót szóba öltve.
 Én voltam, ki Frigyes szívének kulcsát
 tartottam mindakettőt, és kezembe’
 a kulcs, kizárva és bezárva úgy járt,
 hogy nem jutott titkába senkisem be;
 hű voltam a nagy hivatalban; álmod,
 és vérverést áldoztam, jó hiszembe.
 A kéjleány, aki Cezárról álnok
 s kéjenc szemét el sohse fordította
 (Udvar Bünének hívják, Közhalálnak),
 mindenki lelkét ellenem szitotta;
 s a feltüzelték Cézárt feltüzelték,
 hogy tisztességem gyászra vált miatta.
 Így lettem a létnek megvetve terhét
 igaz magam iránt igaztalanná,
 sírban remélve a gyalázat enyhét.
 Új gyökeremre esküszöm: szavam rá:
 sohse volt semmi, ami lelkemet
 nemes uramtól hűtlenségre vonná.
 S ha egyötök még földre felmehet,
 támassza föl emlékem, mely irigység
 csapásától még most is holtbeteg.«
 Megállt és »Most, míg hallgat egy kicsinykét« -
 szólt hozzám költő -, »ne veszítsd idődet:
 szólj, kérdezd, hogyha vágyad telve nincs még.«
 De én feleltem: »Te kérdezzed őtet,
 arról, amit vélsz, hogy tudni kívánok:
 én nem tudom, olyan sirás erőtet!«
 Hát ujrakezdte: »Hogyha azt kívánod,
 hogy szívesen tegye, amire kéred,
 fábazárt szellem, néki te se szánjad
 megmondani, hogyan szorúl a lélek
 e fák göcsébe: s mondd meg még, ha bírod,
 lesz-e kit egykor elbocsát e kéreg?«
 S láttam, hogy a törzs sisteregve sír ott,
 s sóhajszellője ilyen szóban enyhült:
 »Röviden néktek megfelelni bírok.

A zordon lélek teste még ki sem hült,
amelytől magát maga tépte el,
kit Minos e hetedik körbe, lenn, küld:
ide hull s nincs neki jelölve hely,
hanem hová a sors vetette magnak,
ott sarjad, mint a tönkölty magja fel.
S a vad vesszők felnőnek, ágra kapnak,
s Hárpiák jönnek lombjukat legelni:
hogyan lenne kínjuk és a kínak ablak.
Felmennek ők is, testük lecipelni,
de nem beléöltözni: mert igazság
volna-é mit eldobtak, visszanyerni?
Hanem hogy e vadont, hol nincs vigasság,
megint csak felkeresve, testük' ott
saját morc árnyuk fáján fölakasszák.«
Hallgattuk még, amit a törzs sugott,
vélvén, hogy még több szó is benne lappang,
midőn fülünkbe hangos zaj jutott,
mint annak, aki lesben ül, s a vadkant
és a hajtók hajszeját jönni hallja,
s hogy ropog az ág és a kutya vakkant.
És im két tépett árny bukott ki balra
meztelen rontva végig a határon,
hogyan az erdőnek szerte tört a galyja.
S kiált az első: »Jöjj el, jöjj, halálom!«
S a másik, ki lankadtan egyre botlott,
lihegi: »Lano, hej! toppoi tájon
bezzeg a harcban lábad így nem ugrott!«
s lélegzetfogyva egy bokorba guzsgol,
s csinál emberből és bokorból bokrot.
S megtelt a táj mögöttük, a borusból
fekete éhes és futó ebekkel,
mint agarat ha oldanál a guzsból.
S arra, kit imént fáradság lepett el,
ki meglapult: ráestek tépni foggal;
s hurcolták fájó tagjait, sebekkel.
Most vezetőm karon fogott marokkal
s a bokorhoz vitt, amely sírt hiába,
vért sírt, töréssel megtépdésve sokkal.
»Giacomo da Sant'Andrea, te kába« -
így sírt -, »mit ért paizst bennem találnod,
okoztam én, hogy itt vagy, bűn lakába?«
Amint fölötte mesterem megállott,
kérdé: »Ki voltál, kinek annyi sebből
fájó beszéded vérrel így szivárogo?«
És ő felelt: »Ó lelkek, kiknek ebből
a csúf látványból sejthető a kín már,
mely így kifosztott minden levelekből,
szedjétek össze mind bús lábaimnál!

A város szült, mely a Keresztelőért
régi patronusát elhagyta immár.
Azért a mesterséggel, melyhez ő ért,
gyötri az folyton; s azt hiszem, csupán
emlékéért, az Arno-hídi kőért,
(hogy még maradt emléke) tűri tán,
hogy nem hiába építették újból
hamvat hagyó Atilla hős után.
Én csináltam akasztófát kapumból.«

TIZENNEGYEDIK ÉNEK

A tűzeső

Mert szülőföldem gondja meglepett,
búsan a szétszórt lombot összeszedtem,
s a fához raktam, mely már néma lett.
S mentünk. A második kis körnek itten
érvén harmadikkal határos alját;
a szem zord Igazság láttára retten.
Hogy ez új dolgoknak jól értsd a sorját,
ott kezdem, hogy egy nagy pusztára szállok,
amely meg ne tűr ágyán egy fű sarját.
Mint a fájdalmas erdőt a bus árok,
épúgy szegélyzi az erdő e pusztát
s én széles szélén bölcsemmel megállok.
Száras és sűrű pusztaság ez, lapos, tág:
s a homok olyan (tán képzelni bírod),
mint ahol Cato lábai taposták.
Isten bosszúja! aki amit írok,
olvassa, mint kell félni tőled annak
elgondolván, mi szememnek kinyílt.
Mezítlen árnyát sok boldogtalannak
nyájankint láttam könnyben elmerülve
s láttam, többféle törvény alatt vannak.
Hanyatt hevert egyrészüket elterülve
a földön, másik guggolva kuporgott,
másik örökké bolygott kényszerülve.
És legtöbb volt, aki így körbe bolygott:
akik kínban heverték, kevesebben,
de a jajokra nyelvük jobban oldott.
És e homokra lassan egyre cseppen
tűzes lángokból hízott pelyhű zápor,
mint hó, ha szél nem fű, az Alpeselekben.
S mint Sándor és a macedóni tábor
láttak a forró indiai úton
esőt még égve érni földre lángból
s ezért lábukkal nem maradva nyugton:
topogni kezdtek, hogy a láng a földön,
mielőtt újabb hullna, elaludjon:
úgy szállt a földre ez a tűz örökkön:
s mint acél alatt tapló, gyult ki lángra
a homok, hogy duplán lakója nyögjön.
S járt egyre a kezeknek szörnyű tánca;
minden bús lélek önmagát ütötte,
hogy magáról a friss tüzet lerántsa.
S kezdém: »Vezér, ki mindennek fölötté
győztél, a zord démonokat kivéve,

kiknek a kapun rémitett kijötte:
 ki az a Nagy amott, ki föl se véve
 a lángot, fekszik megvetőn, dacolva,
 mintha záporból rá nem esne kéve?«
 És ez a Nagy maga, egyszerre hallva,
 hogy róla kértem költöm, így rikácsolt:
 »Ki élve voltam, az vagyok ma halva!
 Fárassza holtra Zeus a kovácsot,
 kitől éles villámát kapta hajdan,
 amellyel engem dühében levágott:
 fárassza holtra, mind az Aetna-aljban
 egymás után mind, fekete kohában
 könyörögve: „Jó Vulkán, segíts te rajtam!”
 mint ahogy tette flegrai csatában:
 nyilazzon engem, üssön, ahogy üthet:
 mégsem fog kedve tellni bosszujában!«
 Vezérem szólt most (soha keserűbbet
 nem hallék tőle, korholóbb beszédet):
 »Ó Capaneus, hogy még most se csügged
 a büszkeséged: ez a büntetésed!
 Dühödnél hozzád illendőbb jajakkal
 nem verhetnének semmi szenvedések!«
 Majd hozzám fordult, szelidebb ajakkal:
 »Ez egy a Théba-vívók hét vezére
 közül, ki Istent megvető haraggal
 gúnyolta, most se várjad, hogy dicsérje!
 de amint mondtam, káromlása válik
 lelkének épen legméltóbb díszére.
 Most jöjj mögöttem és vigyázva járj itt:
 ne tedd a lábad az égő homokra;
 a bokrok közt jöjj, ne lépj a határig!«
 Némán mentünk. S az erdő törpe bokra
 alól im egyhelytt kis folyó özönlik;
 még most is borzaszt vörös habja fodra.
 Mint aminő a Forró-tóból ömlik
 (amelynek víze a bűnös nők víze),
 át a homokon e hab úgy gyüremlik.
 Feneke, medre, fala izrül-izre
 kövezve; partja széles útnak irtva,
 hogy rögtön láttam, útunk erre visz le.
 »Mindközt, ami szemünk előtt kinyílt ma,
 mióta a nagy Portán túl valánk,
 melynek küszöbje senkinek se tiltva,
 csodásabb dolog nem várt egy se ránk,
 mint e patak, melynek ha gőze éri
 a lángot, rögtön elhal mind a láng.«
 Így hallottam vezéremet beszélni;
 miért is mindjárt kértem tőle szépen
 az étket, mellyel mindig vágyom élni.

»Egy puszta föld van tenger közepében« -
 szólt akkor ő -, »melynek a neve Kréta;
 aranykor volt királya idejében.
 Egy hegy van ott: hajdan gyönyörű séta!
 Lomb... csermely... Ma messze kerülík alját,
 mint romlott portékát. A neve Ida.
 Rea e földbe helyezé bizalmát,
 ez lett a bölcső, hol fiát takarván
 lármát rendelt, hogy sírását ne hallják.
 S egy Óriás Vén áll a hegynek ormán
 és Damiáta felé van a háta,
 s az arca Rómát nézi, tükreformán.
 Fejét művésze aranyból csinálta
 és színezüstből van a melle, karja,
 s rézből odáig, hol szétvál a lába:
 onnantul mind pompás vasból az alja;
 agyagból csak a jobbik lába van
 s erre nehezül inkább, mint a balra.
 Mindenik rész (kivéve az arany)
 repedt, s e repedésből könny pörög le
 s meggyúlve barlangot váj, úgy rohan.
 S rögről e völgyig szivároghva rögre
 lesz Acheron, Styx, Phlegeton belőle
 s e szűk csatormán addig száll csörögve,
 míg elfogy a 'lemenő út' előle;
 ott Kocitusszá lesz, egy szörnyű tóvá:
 meglátod majd; nem mondom el előre.«
 És én: »Ha a könny, mely e kis folyóvá
 gyűlik, a mi világunkból eredt:
 mért csak e parton válik láthatóvá?«
 Felelt: »Tudod, hogy a pokol kerek;
 s bár adatott neked jó mélyre szállni,
 s mind balra tartva, látni sok helyet,
 mégsem tudtad az egész kört bejárni:
 azért, ha új dolog tűnik fel olykor
 szemed előtt, ezt nem lehet csodálni.«
 És én még: »Mester, mondd, a Phlegetont hol
 lelem s a Léthét? *erről* szavad hallgat;
amazt folytatja a könnyes szoborból.«
 »Szeretem« - szólt -, »Hogy így kérdezzet ajkad,
 de a vörös habok forrása néked
 egy kérdést már, ha rágondolsz, megoldhat.
 Léthét pedig túl e nagy árkon éred,
 ahová mennek a lelkek mosódni,
 ha már megbánva lerázták a vétket.
 De itt az idő távolabb huzódni
 a bús erdőtől: jőjj, amerre viszlek,
 a köves parton nem fog rád csapódni
 a láng, mert elhal gőzétől a viznek.«

TIZENÖTÖDIK ÉNEK

Brunetto Latini

Igy ballagtunk az egyik köves partfokon,
ahol a folyó gőzt bocsát fel ollyant,
amely minden tüzet kiolt e martokon.
Ahogy Wissant és Brüges között a holland
félvén a tengerártól, gátat állat,
gátat, melytől a hullám visszatorland;
vagy, ahogy védi a várost, s a várat,
a Brenta mentén Padova lakója,
ha Karinthia olvadt hava árad:
olyan a sánc, amely e partot ója,
csak hogy kevésbé szélesre, s magasra
alkotta, bárki volt az Alkotója.
S már az erdőtől jó távol taposta
lábunk e párkányt; s tudni, merre járunk,
kissé visszanéztem a csalitosba:
hát im, csak egy csapattal szemben állunk,
amely a töltés mentén jöve leste
tekintetünket, úgy, mint erre nálunk
újholdkor szoktuk egymást nézni estve,
és úgy élezték szemeiknek élet,
mint vén szabó a tű fokát keresve.
S addig néztek e nem tudom mifélék,
míg egy megismert. »Higyjek-e szememnek?«
szólt megragadva köntösöm szegélyét.
Látván, hogy karjai felém esengnek,
összesült képét szemeimbe szívtam,
s hogy így megégve is hadd ismerem meg,
emlékezetemet segélyre hívtam,
s arccal archoz hajolva, hogy tehessem,
kiálték: »Ser Brunetto, hát ön itt van?«
»Ó fiam« - így felelt ő -, »vedd szivessen,
ha társait most Brunetto Latini
elhagyja kissé, hogy téged kövessen.«
»Sőt szívből kérem« - kezdtem erre híni -
»vagy itt leülünk hogyha önnek tetszik,
s ennek, aki még tovább fog ma vinni.«
»Ó fiam« - szólt -, »ki egy rövidke percig
megáll e nyájból: aztán száz nagy évig
magát a tűztől nem védhetve fekszik.
Azért csak menjünk, te a parton, én itt,
míg seregemhez, mely bolyong siratva
örök baját, a Törvény visszatérít.«
Nem mertem hozzá szállni; fenn maradva
az úton mentem, meghajolva mélyre,

mint ki minden tiszteletet megadna.
 Kezdé: »Mily sors, mily végzet hajt e mélybe?
 Halálod előtt hogy jöhetsz pokolba?
 S ki ez, ki néked utat int az éjbe?«
 »Még el sem értem teljes férfikorba« -
 feleltem -, »ott fõnn, még derûs világgal,
 eltévedtem egy völgyben szertebolyongva.
 Csak tegnap fordulék feléje háttal,
 amint ez reggel feltûnt íme szemben,
 ki most haza visz e mély úton által.«
 »Csak csillagod kövessed jó hiszemben«
 - felelt -, »előtted a Hír réve nyílván,
 ha jól ismertelek meg életemben.
 S ha ily korán nem estem volna sirba,
 munkádra, látva hogy az ég akarja,
 tán én volnék, ki bátorítani bírna.
 De gonosz a nép háládatlan alja,
 mely szirtes Fiesoléból száll le hajdan,
 s kõbõlcsejét meg nem tagadja sarja,
 mert jó léssz, hozzád rossz fog lenni majdan
 s ez érthetõ is, mert érhet-e édes
 füge fanyar kõkénnyel egy bokorban?
 Vak népség (róluk régi közbeszéd ez),
 irigy és gõgõs, fõsvény, kapzsi fajta,
 vigyázz magadra, hogy velük ne vétkezz.
 Számodra nagy hírt tart a sorsnak marka,
 s még mindakét párt éhes lesz nevedre,
 hanem a fûtõl messze marad ajka.
 E fiesoléi barmok sárba vetve
 hányjanak almot magukból maguknak,
 és ne tiporják azt a szent fûvet le,
 mely trágyájukon még fakadni tudhat
 a római magvakból, melyek egykor,
 - midõn épült - e bûnfészekbe hulltak.«
 »Ha kedvem szerint menne« - mondtam ekkor -,
 »õn még fõnn élne, fõnn a földi sorban
 és várná mostan szép derûs öregkor.
 Mert mindig a szivembe vésve hordtam
 atyai képét ama nyájas szemmel,
 amint tanított, fõnn a régi korban,
 hogy örökíti meg magát az ember,
 s ezt illik, hogy nyelvem hirdesse sírva,
 amíg rám nem borúl a síri szender.
 Amit õn jósold, emlékem felírja,
 hogy (többel együtt) fölívén, jelentse
 a Hölgynek, ki majd magyarázni bírja.
 De hogy õn mást ne higgyen idelent se,
 tudja meg, ha szivemben semmi vád,
 kész vagyok, bármit hozzon a szerencse.

Megkaptam már jövőmnek zálogát,
azért forgassa kerekét a Végzet,
mint a paraszt forgatja a kapát!«
Most mesterem jobb arccal hátra nézett,
és szólt, keresve lelkemet szememben:
»Jól hall, ki mindent emlékébe vésett.«
Én ser Brunettot kérdezgetve mentem,
hogy kik a főbbek és kik a jelessek,
társai közt, és ő elmondta rendben:
»Vannak, akikről tudni jó, híressek;
a többiről méltóbb, ha nem beszélek,
mert nincs idő, hogy mindről szót tehessek.
Tudd meg egyszóval, e sok ronda lélek
papféle volt, mind nagyhirű tudósok:
és mindnek egy a bűne: ronda élet.
Itt búsul Prisciánus, s véle jó sok;
itt Francesco d'Accorso; s itt keresd meg,
ha e fekélyt még nézni nem irtózod,
azt, kit a Szolgák Szolgája menesztett
Arno-partról a Bacchiglione-parthoz
(ott hagyta, mellyel visszaélt, a testet).
Tovább szólnék, de tovább menni bajt hoz
és nem lehet tovább beszélni; látom
a homokon már új tűz lángja nyaldos.
Uj nép jön, mellyel tilos szóba állnom,
vedd gondjaidba *Kincsemet*, a könyvet,
amelyben élek még: csak ezt kívánom.«
Aztán megfordult és futásra görnyedt,
mint zöld posztóért Veronában olcsó
versenyt aki fut. Gyors volt, fürge, könnyed,
mint aki első lesz és nem utolsó.

TIZENHATODIK ÉNEK

Nagy emberek a Pokolban

Oly helyen voltunk, hol már zaja hallik
a tulsó körben hulló nagy vízárnak:
olyan zaj, mint a méhkas hogyha zajlik,
mikor kiválni hármát láttam árnyat
együtt azoknak egyik csapatából,
kik itt e kínok záporában járnak.
S felénk fut és kiált e kicsi tábor:
»Állj meg te, kinek látjuk a ruhádon,
hogy egy vagy romlott városunk hadából!«
Jaj, mennyi seb volt, arcon, mellen, háton,
(új s régi seb) husukba égve mélyen:
borzadok, ha csak emlékemben látom.
Kiáltásukra megállott vezérem
s felém fordulva szólt: »Most várj! Ezekkel
illő, hogy ember illően beszéljen.
És ha a tűz nem volna, melyet e hely
nyilaz, azt mondanám, az illem úgy szól,
hogy elibük sietni teneked kell.«
Amint megálltunk, nyögni kezdték újból;
haj, régi nóta! és elénk teremve,
forgó karikát csináltak magukból.
Mint birkózó mezítlen és kikenve
előnyt kinéz, fogásokat magának,
mielőtt ölre és ökölre menne:
úgy minden táncosa e karikának
fejét felénk forgatta s körbe járva
a lába ellenmondott a nyakának.
»Ha e buckás homokot megutálva
meg nem vetsz minket és amit mi kérünk
s bús csúf arcunkat« - szólt egy, meg nem állva -,
»talán szivedet meglágyítja hírünk
megmondani ki vagy, hogy át e poklon
eleven lábbal járva bizton érünk.
Ez, kinek nyomát tánccommal bekotrom,
bár meztelen jár s leégett szakálla,
nagyobb valaki volt, mint véled, otthon.
Ő a jó Gualdrának unokája:
ő Guido Guerra: olyan ember élve,
ki ésszel, karddal a helyét megállja.
S ez ki itt tiprat nyomaimba térve
Tegghiaio Aldobrandi: fönn a földön
haj, nem győzött tanácsa, s józan érve!
És én, ki kénom itt velük nyöszörgöm,
Rusticucci Jakab valék; az asszony

volt, mindennél inkább, ami megölt fönn.«
 Lett volna ernyőm, hogy láng ne havazzon,
 ledobom magam közibük bizonnal!
 s nem vélem, hogy vezérem megakasszon.
 De megsütött volna a tűz azonnal!
 És jó kívánságom: ölelni őket!
 nem tudott megbirkózni az iszonnal:
 »Hogy vetném meg« - szoltam - »a szenvedőket?
 de olyan bánat kelt zavart szívemben,
 amelyen lelkem csak lassan ha győzhet,
 kivált mióta mesterem is engem
 figyelmeztetett illendően beszélni
 s hogy oly férfiak jönnek, mint ti, szemben.
 A hazátokban kezdtem én is élni:
 hol műveteket tisztelt nevetekkel
 gyakran hallottam s szoktam is dicsérni.
 Most az epétől a mézig megyek fel,
 mint ígérte utam igaz vezére,
 de lejutnom előbb a centrumig kell.«
 »Ha akarod, hogy még soká kísérje
 testedet lelked« - így felelt a szellem -
 »s hogy még a hírnek fénye túl is élje,
 mondd meg, van-é bátor szív s régi jellem
 még városunkban, s minden, aminek kell
 vagy végzés volt, hogy mindez messze keljen?
 Borsiere Vilmos, aki e sereggel
 nem régen nyög még (ott megy: nézd csak! azt ott!),
 eleget búsít minket rossz hírekkel.«
 »Új néped és hirtelen könnyü hasznod
 rád annyi túlzást s gőgöket idéztek
 Firenze, hogy már magad is panaszkod.«
 Kiálték s szemeim magasba néztek,
 s ők hárman, értve, hogy nekik feleltem,
 mint aki igazat hall, összenéztek.
 S ez lett a válasz, melyet íme nyertem:
 »Ha többbe máskor sem kerül beszéded,
 boldog vagy: szólhatsz szabadon s emelten.
 Hanem ha elhagyod majd e setétet
 és visszaszállsz a kedves csillagokhoz
 és hogy „Lenn voltam” jól esik *mesélned*,
 rólunk is majd a felvilágba hírt hozz!«
 Most a kör megtörik s mindannyi fut már,
 kavargva lábaik mint szárny ha csapdos.
 Előbb mint egy Áment mondani tudnál,
 eltűntek ők s vezérem jónak látta
 menni tovább, nem állni itt az útnál.
 Követtem s nem sok utat hagyva hátra,
 az árhoz értünk, hol alig lehetne
 hallanod önnön hangod bár kiáltva.

Mint a folyam, Veso hegytől keletre
az első folyam a bal-Appeninen,
melynek végig saját marad a medre
s amelynek neve Acquacheta; míg nem
pihent alacsony ágyba a lapályban,
de e nevét elveszti Forlin innen,
lezúg a hegyről egyetlen nagy árban
Alpesi szent Benedek klastrománál
(jobb volna, szállna száz külön sugárban),
itt éppúgy zúgva, hirtelen alászáll
a sötét ár egy roppant szakadékon:
hogya sokáig hallván, süketre válnál.
Egy kötelem volt, kötözve derékon:
azzal akartam meghurkolni hajdan
a párducot, mely tarka és csalékony.
Azt ekkor derekamról lecsavartam,
mert mesteremnek utasítja jobbja
s átadtam néki csomózva, csavartan.
És ő most kissé elfordulva jobbra
s a parttól valamellyest hátralépve
a nagy mélységbe kötelem ledobja!
»Kell, hogy nagy ujság tünjön most elénkbe« -
mondtam magamban - »ilyen furcsa jelre:
vezérem olyan szemekkel kísérté!«
Ah kéne, hogy az ember jól ügyelne
olyan mellett, ki nem csupán a tettet
nézi, hanem lélekbe lát a lelke!
»Amitől lelked gondolatja retteg,
várom, hogy fölfelé már« - szólt a mester -
»jön s nemsokára föltünik szemednek!«
Ha hazugsághoz hasonlít, ne kezd el
az igaz szót se, hogyha nem kívánod,
hogya olyat, amit meg se tettél, restelj.
De *itt* szólnom kell. Hát *Komédiámat*
hivom esküdve, olvasó, tanúmul,
ha nem igaz, akár ma sutba hányjad,
hogya láttam, a nagy vak ködből alulról
uszkálva egy nagy szörny emelkedik föl
csodául s minden bátorságra gúnyul,
mint a bűvár, ki visszatér a vízből,
hová leszállt, hogy horgonyát feloldja,
amelyben épen megakadt, a szirtől,
nyújtózkodik s lábait összetolja.

TIZENHETEDIK ÉNEK

A szörnyeteg hátán

»Imitt a hegyes farku állat; itt ki
hegyen áttör, falon és fegyveren;
imitt ki a világot bűdösíti.«
Igy kezdett hozzám szólni mesterem
s odaintette őt partunk elébe,
hol véget ért az átment köperem.
És a csalásnak ez a ronda képe
eljött, s kiszállt fejjel, derékka is még,
de farkával nem szállt a part fölébe.
Arcát igaz ember arcának hinnéd,
oly jószágosan síma volt a bőre,
de teste végig kígyó teste innét.
A hónán két szőrös kar nyúlt előre
s hátán, mellén máslizva, karikázva
s két oldalán is festve volt a szőre.
Tarkábban még, egy szint rakván a másra,
nem verte szőnyegét török, tatár,
sem ily színes nem volt Arachne vászna.
Mint parton néha bárka sorban áll,
faruk a földön, orruk vízbe furják,
s mint arra, hol a német iddogál,
a hód, mikor készíti háborúját:
a kő szélén mely a fővenyt övezte,
ez a gonoszság-bestiája úgy állt.
Egész farkával a nagy ürt evezte,
csavarva a mérges villát magassan,
mely végét skorpióként fegyverezte.
S Vezérem szólt: »Most útunk óvatossan
arrafelé kell vinnünk: vár reánk ott,
e gonosz állat terpeszkedve hosszan.«
Tehát le, jobbmell felé fordulánk ott
s tíz lépést tettünk, szépen kikerülve
párkány szélén a homokot s a lángot.
Amint hozzáig érünk sikerülne,
kissé tovább szemem egy csapatot lát,
a homokon, az ürhöz közel ülve.
És mesterem: »Látom, vágysz látni; hogy hát
teljes tudást gyűjthess e körről össze« -
szólt -, »menj e néphez s nézd meg állapotját.
De kurtán szólj: én itt várom ki, jössz-e?
és addig e bestiával beszélek,
hogy izmos vállát nekünk kölcsönözze.«
Igy egész magam, szélről, lépdegélek,
hetedik körben, nem messzi a parttól,

oda, hol ül a sok szomoru lélek.
 Kínjuk kibuggyan s könnyet könnyre sajtol
 s hol itt, hol ott kezükkel védekeznek,
 hol a gőztől, hol az égő talajtól.
 Az ebek nyáron épígy cselekesznek,
 orral vagy lábbal, csípéstől ha telten
 bolhával, léggel összeverekesznek.
 Amint néhányal szembenézni mertem,
 akikre a fájó tűz rácsapódott,
 senkit sem ismertem, de megfigyeltem,
 hogy mindenik nyakán egy táská lóg ott;
 melyeknek volt bizonyos színe, címe,
 s rossz szemük e táskára kapcsolódott.
 Amint nézni közéjük mentem, íme
 egy sárga táskán látok egy oroszlán
 alakot és arcot - de kék a színe!
 S szememmel rajtuk még tovább motozván,
 egy másik táskát láttam vérvéresset:
 s vajnál fehérebb lúd ült a pirossán.
 S egy kék kövér disznóval címeresset,
 (fehér táskán) hallottam rám rivallva
 szólni: »Hát ez idelelni mit kereshet?
 Eredj tovább! De mert még nem vagy halva,
 tudd meg, hogy szomszédom, ha ő is eljő,
 Vitaliano, itt fog ülni balra.
 Én vagyok itten Padovából első
 flórenciek közt, kik csak ezt dudolják
 fülemben: *Majd a főlovag is eljő*
hozva a táskán három nagy sasorrát!« -
 Itt száját vont a nyelvét a résen
 kidugta, mint barom ha nyalja orrát.
 S én félve, hogy haragszik majd ha késem,
 az ki meghagyta, ne késsem sokáig
 elhagytam e bús lelkeket egészen.
 S láttam, hogy mesterem hátára mászik
 - már fel is mászott - a vad szörnyetegnek
 és szólt hozzám: »Légy bátor s jól vigyázz itt:
 lefelé most már ily lépcsők vezetnek:
 mássz rá elül, hadd üljek én középen,
 hol farkai bennünk kárt nem tehetnek.«
 Mint aki visszatérni érez épen
 negyednapos lázat, már körme kékül
 s árnyat ha lát remeg minden izében:
 olyanná lettem én is e beszédnél;
 de szégyen jött rám, amely tenni szokta,
 hogy hős lesz a hős úr szolgálja végül.
 Feltelepedtem a két nagy lapocka
 közé s ha kihozhattam vón' egy árva
 hangot, így szóltam volna: »Fogj karodba.«

De ő, ki máskor is javamra válva
segített másban is, mihelyt felültem,
átkulcsolt most is karjaiba zárva
s szólt: »Geryon! mozoghatsz már az ürben!
De gondolj rá, hogy a terhed szokatlan
és lassan ereszkedj le, tág gyűrűkben.«
Mint sajka, míg partról a vízbe klappan
hátrálva száll: úgy szállt ez élő sajka
s amint magát kint érzi a szabadban,
hol melle volt, oda fordult a farka:
aztán mint az ángolna tova hussant
uszonnyal a szelet magára hajtva.
Ki ijedt úgy meg, amikor kicsusszant
kontár Phaëton kezéből a zabla
s megégett az ég, mint még látni, hosszant
vagy mikor a viasz vált tágasabbra
s szegény Ikárusz érzé hullni tollát
(»Rossz útra mentél!« - jajgatott az apja),
mint én, hogy eltűnt előlem a korlát
s nem láttam mást, csak levegőt s e szörnyet
mint a hajós csak vizet és vitorlát?
S ő úszva lassan-lassan szállni görnyed
kering és száll; s nem veszem másról észre,
mint hogy alulról s szembe szél söpör meg.
És hallom már, hogy balról mint esésre
tóduló víz, alattam zúg az örvény,
s fejemet szemmel kidugom lesésre.
Most borzadok csak! A mélyből kitörvén
lángok villannak s sírás hangja hallszik:
remegek összekuporodva görbén.
És látom már, amit nem láttam addig,
hogy keringünk a jaj fölé leszállván,
mely minden zúgból mifelénk tolakszik.
Mint a sólyom, mely soká lengve szárnyán
nem látott zsákmányt, sem cselt, sem valódit,
mondhatja a solymárral: »Jaj, leszáll mán!« -
gyorsan röpült föl, le lassan csapódik,
magát, morcan szállva száz lomha körbe,
leteszi és urától elhuzódik:
úgy tett le minket Geryon a földre
a szakadt szirtnek lábánál, alulról
s szabadulván terhüinktől, mely gyötörte,
elsurrant mint a nyílvessző a hurról.

TIZENNYOLCADIK ÉNEK

Rondabugyrod

Van egy hely a pokolban, *Rondabugyrod*,
vasszínű kőből, mint a hetedik kör,
mely fönn keríti e sok ronda bugyrot.
És e körétnak közepén nyilik föl
egy széles, mély kut óriási szája
(annak idején szólok mindezekről.)
Gyűrű tehát a kömező formája
a kut s a nagypart lába közt, közepén
s tíz kerek völgyre van felosztva tája.
S mint várat néha bekerítve szépen
árok árokra gyűrűsen övedzik,
olyannak tetszett nékem e hely épen,
minőnek az ily vár környéke tetszik;
s mint az ily árkokat a várküsöbötől
a külső partig kis hidak ha metszik:
úgy itt is a nagy külső kötőmegettől
szirthidak metszik e tiz görbe bugyrot
a Kútig, hol a hidak sora megtör.
E helyen voltunk, s mesterem leugrott
Geryon nagy hátáról s balra tartott
s én véle, nézve ezt az újabb poklot.
S láttam, hogy jobbról újabb kín nyavalygott,
új ostorozók, új ostorozottak,
akiktől az első bugyor kavargott.
A fenekén mezítlen támolyogtak,
innenső részén nekünk szembejövén
tulsón velünk, de lépteik nagyobbak.
Rómában a jubileumnak évén
rendezték így járását a tömegnek,
a hídon, a tolongás nagyra nővén,
hogy át az Angyalvár felé mehetnek
egyik szélén, szent Péter templomához,
a másikon meg vissza csak, a hegynek.
S fönn a csúf szirten szerteszét csatároz
nagy ostorokkal sok nagy szarvas ördög
és le-lecsap hátra a póre nyájhoz.
Hejh, hogy kapkodta sarkát és nyöszörgött
mind az első ütésre! Egy se várt ám,
amíg a második nyakába csörgött.
S míg nézdegélve mentem fönn a vártán,
a szemeim lenn egy bünösre estek.
»Ezt én már láttam valahol.« - kiáltám.
És megállottam, jobban nézni, veszteg
és jó vezérem is megállva, türte

hogy látni kissé vissza is mehessek.
 S az ostorzott szememet úgy kerülte,
 hogy földre nézett: de hiába volt az,
 mert rászóltam: »Te, ki szemed a földre
 sütöd le, ha nem hamis arcot hordasz,
 te vagy Venedico Caccianemico;
 de mit vitt rá, hogy kínban itt sikoltasz?«
 S ő: »Nincs jókedvem, szép szókra tanító;
 nem is felelnék, ha nem volna hangod
 régi világról emlékem-újító.
 Én voltam, ki a kitűnő kalandot
 a grófnak, a szép Gizellát, szereztem,
 melyről bolond hírt annyi pletyka mondott.
 S nem vagyok itt Bolognából egyetlen,
 sőt van itt földim annyi, mint a tenger:
 nem mond *sipát* az egész kerületben
 Savena s Reno közt ma annyi ember;
 gondolj a bolognai kapzsiságra
 s aztán egyéb, szavam elhinni, nem kell.«
 S míg így beszél, egy démon hátba vágja
 a nagy korbáccsal és kiált: »Előre!
 Itt nem csinálhatsz üzletet rimáakra!«
 S én visszamentem most és útam őre
 elvitt egynéhány lépéssel odáig,
 ahol az első szirthíd nyúlt előre.
 Elég könnyen másztunk a híd csúcsáig
 s megálltunk, jobbra visszanézve balrul,
 mint a külső köröktől aki válik.
 Mikor középen voltunk, ahol allul
 nagy ívet tát a híd a bűnösöknek:
 »Nézz le« - szólt költőm - »most e szirtkarajrul:
 azok közt, kik lenn ostorozva nyögnek,
 még nem láthattad arcát némelyeknek,
 mivelhogy vélünk egy irányba jöttek.«
 S így kezdem az ős hídról a menetnek
 azt a részét szemlélni, kik a másik
 oldalon, szintén ostorral üzetnek.
 »Nézd azt, kiről a fenség úgy sugárzik« -
 szólt kérdés nélkül, jó vezérem ajka -
 »és nem sír, míg a többi kínban ázik.
 Milyen királyi most is még az arca!
 Ő az a Jázon, aki drága gyapját
 Colchisnak bátor cselével kicsalta.
 S Lemnos szigetnek is hajózta habját.
 hol olyan vakmerően küldte halni
 férjét a sok kegyetlen hölgy meg apját.
 És ott ő csalta meg csábítva talmi
 ígéretekkkel ifju Isiphilét,
 aki társnőit mind meg tudta csalni.

Teherben hagyta és megrontva hírét:
 ilyen bünért bünhődik ily kinokkal,
 mert Médeával is tett ilyesfélét
 s idejön mind, ki így tesz asszonyokkal! -
 De végzünk az első bugyorról itt már
 és a sok benne futkosó konokkal.«
 A partnál jártunk már, a másodiknál,
 mely a hiddal keresztbe tartja vállát
 s második hidnak lesz belőle hidváll.
 És ide már azoknak zaja száll át,
 akik a második bugyorban orron
 szuszognak s körmüket husukba vájják.
 Kérges penész ült itt a parti ormon,
 mert a bugyornak gőze lecsapódott
 s szemem gyötörte és csavarta orrom.
 S itt a fenék oly mélyre lehúzódott
 hogy fel kellett a hid hátára kúszni:
 a partról nem lelhattünk látni módot.
 Felkúsztunk. S láttunk ronda népet úszni
 oly rondaságban nyakig fulladozva,
 mely árnyékszékekből szokott lecsúszni.
 S egy fejet láttam, szemmel ott motozva.
 Polgár-e vagy pap? nem volt tudni módomban,
 úgy össze volt e lében maszatozva.
 »Mért csak engem figyelsz, hogy hánykolódom?« -
 kiáltott. - »Miért nem a többi rondát?«
 És én feleltem: »Mert, ha nem csalódom,
 száraz-hajassan is emlékezem rád.
 Alessio Interminei da Lucca -
 az vagy ugy-é? azért nézlek leginkább.«
 És erre ő, kobakját ütve, zugja:
 »Ide meritett engem a hizelgés,
 mellyel szájamnak sohse telt be lyukja.«
 S vezérem szólt most: »Ez örök kesergés
 fölé dugd arcod egy kicsinyt előrébb
 s szemeddel köztük még egy percre cserkéssz,
 hogy lásd a ringyót, ama ronda pőrét,
 ki testét összehúzza, szétdobálja,
 és sz...s körmével vakarja bőrét,
 Thaisz, a kurtizán az, kit mucája
 kérdezve rég: „Kedves fogok-e lenni
 szemedben?” - „Csodamód” - felelte rája.
 De elég legyen látni ebből ennyi.« -

TIZENKILENCEDIK ÉNEK

Fejjel lefelé

Ó Simon mágus s hitvány követői,
kik Isten dolgait, e szent csodákat,
erények aráit, ti pénz lesői,
ezüst-arannyal prostituáljátok!
Ti jöttök most, rólatok trombitálok,
mivel a harmadik bugyorban álltok.
S én már a harmadik hidhátra szállok
költőmmel, a párkánynak főcsucsára,
hol ép középen mered le az árok.
Ó bölcs Igazság! mint ragyog sugára
az égen, földön s a gonosz vidéken
művednek: hogy mindennek megvan ára!
Láttam ott, szerte, oldalt s a fenéken
ezer lyuk volt a fakó kőbe sebnek
- egyforma mind - kerekre vágva szépen.
Nem látszott sem nagyobbnak, sem kisebbnek,
mint az én szép szent János-templomomban
kútjai a keresztelő vizeknek.
(Egy ilyet én hagytam pár éve romban
hogymint kimentek egy beesett fiucska;
csalódik, aki mást gondol honomban.)
És minden lyukból lábukat kinyújtják
a bűnösök s vastagáig a lábszárt;
a többi részüket a lyukba furták.
És a talpáról mindenkinek láng szállt
s úgy rezgett lábuk minden íze végig,
mintha letörve látsz rezegni nádszált.
Mint olajjal kent tárgy, ha lángok érik,
a tűz csupán a külső héján táncol:
úgy égett mind sarkától ujjhegyéig.
»Ki az, jó Mester, aki úgy ficáncol,
még jobban, mint e többi keserű nép?« -
kérdém - »s vörösebb lánggal aki lángol?«
Felelte: »Hogyha vélem megkerülnéd
a partot, hol leszál lankája messzibb,
tőle hallhatnád, hogy ki ő, s a bűnét.«
És én: »Nekem jó, ami néked tetszik:
uram vagy, akaratban sohse válunk;
te látod, mi szivemben rejtve fekszik.«
És így a negyedik partig leszállunk
s aztán balkéz felé fordulva, immár
lenn a kilyuggatott fenéken állunk.
És mesterem megfogva karjaimnál,
el nem bocsát, mígnem gödréhez ér

annak, ki síró lábbal úgy kalimpál.
 »Ó« - szoltam, amint megállt a Vezér -
 »te földbe vert karó, szomorú lélek,
 ki fejtetón állsz, hogyha tudsz, beszélj!«
 Úgy álltam, mint pap, kit gyóntatni kéret
 a gyilkos, már leásva, elhalóban -
 hogy egy perccel tovább nyuljon az élet.
 És ő kiáltott: »Itt vagy már valóban?
 Itt vagy, elhagytad, Bonifác, a földet?
 Egynéhány évvel, úgy látszik, csalódtam.
 Megelégtetted már a drága Hölgyet,
 akit csalással vettél el magadnak
 vagyonáért, és aztán meggyötörted?«
 Úgy néztem, mint azok, kik fönnakadnak,
 mert a válasz, mit kaptak, érthetetlen,
 és szégyenülve szó nélkül maradnak.
 S Vergiliusz szolt: »Mondd ezt néki menten:
 - Nem az vagyok, nem az vagyok, akit vársz - «
 És én, amint kívánta, úgy feleltem.
 Erre lábával kinyújtózva hintáz
 a lélek és sóhajtva, sírva, zordan
 így felel nekem: »Akkor erre mit jársz?
 De ha oly fontos néked, hogy ki voltam,
 hogy csak azért leszálltál e gödörbe,
 tudd meg, hogy én a nagy palástot hordtam.
 S valóban ki valék, *A medve kölyke*.
 Bocsaim vágyva gazdagítani raktam
 fönn pénzt, itt lenn meg magamat vödörbe.
 S a többi pápák itt vannak alattam,
 kik megelőztek a simóniában,
 lapítva zárja mind e sziklakatlan.
 Nekem is lejjebb csúszik majd a lábam,
 ha egykor eljön, kit már jönni vélve
 szoltam tehozzád az imént hiában.
 De én régebben várok elítélve
 fővő talpakkal, s lefelé a fejjel,
 mint ő vár majd égő lábbal kiérve;
 mert jó utána nagyobb bűntelherrel
 egy törvénytelen pásztor napnyugatról
 s engem is, őt is lejjebb nyom egy hellyel.
 Új Jázon lesz ő (olvashatsz e papról
 a Makkabéusoknál): néki szintén
 egy *király* lesz, ki pártfogolva tapsol.«
 Nem tom, más is oly balga lenne, mint én,
 aki, amikor elnémult siráma,
 megszólítottam: »Mondd meg most őszintén,
 Pétertől az Úr mennyi pénzt kívána,
 mikor letette kulcsait kezébe?
 semmit, ugy-e, csak hogy jöjjön utána?

S Péter, s a többiek, maguk közébe
Mátyást a helyre, melyet elveszített
az Áruló, nem ingyen helyezék be?
Azért csak bűnhődjön meg, aki vétett!
s a gonoszul kapott pénzt ne feledd el,
mely Károly ellen oly hősvérüvé tett.
S ha nem nézném még itt is tisztelettel
a szent kulcsokat, miket vígan élve
kezeltél ott fönn szennyezett kezeddél,
még keményebb lennék hozzád beszélve,
mert kapzsiságtok rontja a világot
jókat tiporva, rosszakat kimélve.
Már gondolt az Evangelista rátok,
mikor egy Nőt vizek fölött csücsülve
a királyokkal szajhálkodni látott.
Akinek e világra fölkerülve
hét feje volt s tíz szarv védte, ha küzdött;
de férje megrontá, bűnbe merülve.
Istenné tettetek aranyt, ezüstöt,
nálatok bálványimádó se rosszabb:
egyet imád az, százakat a püspök.
Aj, Konstantinus, látod, mennyi rosszat
szült nem megtérésed, de adományod,
mellyel először lett egy pápa gazdag!«
És amíg szavam ekként rájátámadt,
bezzeg a lábát ugyan rázta, verte,
nem tom, harag volt-é, vagy lelki bánat.
Remélem, hogy vezérem helyeselte
az igaz szókimondást; míg beszéltem,
megelégedett arccal állt s figyelte.
Aztán, amint a szó végéhez értem,
karjába fogott, melléhez szorítva
s visszaindult, amerre jött, az éjben.
És nem fáradt így vinni, bátorítva,
míg el nem ért velem az ív csucsára,
mely a negyedik völgyre van borítva.
Gyengéden tett a híd párkányzatára,
vigyázva a meredek sziklaháton,
hol elfáradna az őz is, ha járna.
És innen egy másik bugyorba láttam.

HUSZADIK ÉNEK

A jósok

Új büntetésről kell most énekelnem
és tárgyat adnom huszadik dalomnak
a poklot festő első énekemben.
Készen álltam csucsán a hídoromnak
lenézni már egész a nyílt fenékig,
mely könnyében fürdött a fájdalomnak.
S láttam a kerek völgyön jönni végig
néma népet, mely sírva járdogála,
mint litániák ütemét ha lépik.
S hogy arcuknál szemem lejjebb szálla,
hát im, csavarva mindannyi csodáson
hol melle kezdődik és végződik álla,
melltől arca elfordult viszáson
és hátrafelé kellett menni útján
(elvéve tőle, hogy előre lásson).
Talán a nyaknak bénulása útján
volt már, aki így elferdült egészen,
de én nem láttam és hinni se tudnám.
Ha Isten adja és javadra lészen,
olvasó, leckém, gondold el magadban,
hogy száraz szemmel lehetett-e nézmem,
mikor így láttam elfordulva nyakban
önnön képünket, és az alfelének
hasadékan folyt le a könny patakban!
Haj, bizony sirtam, a korlát kövének
dölvén; amit utam vezére meghall
s szól: »Újra úgy téssz, mint más, balga lények?
Itt *akkor* él a jóság, hogyha meghal;
jajgatni az ellen, mit Isten intéz,
lehet-e nagyobb bűn és bűnösebb jaj?
Emeld fejed, emeld és kedv szerint nézz:
nézd azt, kit föld nyelt a thébai tábor
láttára, mely hökkenve zugta: „Mit téssz
Amfiarász? eltűnsz a csatából?”
El is tűnt, meg sem állt, e mélybe bukva
Minoszig, kitől nincs mentség, ha vádol.
Nézd, hátából mellet csinált hazudva.
Mert nagyon is akart nézni előre,
most hátranéz s hátrafelé visz útja.
És nézd amott Tiréziászt, ki nőre
cserélte egykor férfiú-mivoltát;
és minden hímség elveszett belőle;
s aztán sokáig kellett lesni, hol lát
párhozó kígyót, hogy bottal messe által,

hogy újra visszanyerje férfitollát.
Hasa mögött Aruns követi háttal,
ki Luni hegyén, hol Carrara népe
irt erdőt - házuk lenn a hegyre hátall -,
lakni a fehér márványok ürébe
húzódott, honnan csillagot figyelvén
vagy tengert, semmi gát nem állt elébe.
S ama hölgy, ki haját elönti mellén,
mely hátul van s nem látható tenéked
minden szőrös részt egyfelén viselvén,
Mantó, ki átkutatva száz vidéket
ott állt meg végül, ahol én születtem,
azért hallgasd meg e rövid beszédet.
Amikor atyja meghalt vénhedetten,
Bacchus várossa szolgaságba esvén,
e nő sokáig bolygott számüzötten.
Fönn, szép Itália fölött, a mesgyén
Alpok alján, mik Némethont kerítik
Tirol fölött, határt köréje metszvé,
nyúl Benacus tó. Száz érből merítik
vizüket Appenin folyói Garda
s Val Camonica közt, melyek telítik.
Van egy pont ott középen; arra tartva
Trientből, Bresciából, Veronából
mindhárom püspök, áldást vetne rajta.
Peschiera, szép erősség, sziklatábor
ül, szemben Bresciának s Bergamónak,
ahol leglankább a tó partja távol.
És itt kiárad medréből a tónak,
nem fér meg a víz Benacus ölében,
a zöld mezőkre száll s beáll folyónak.
S amint e víz folyását kezdi épen,
Benacus helyett neve Mincio lesz
Governóig, hol megszáll Pó vizében.
Nem messze fut még, mikor újra tó lesz,
mert elterül egy lámpamezőn mocsárrá
s nyáron olykor lázával vészthozó lesz.
Amint a zord szűz e vidéket járná,
lát a láp közt mezitlen szigetecskét,
mely mintha árván művelőjét várná.
Itt, hol emberi szemek nem keresték,
szolgáival megállt, üzni bűbáját
itt élt és meghalván itt hagyta testét.
S a nép, mely szórtan őrzé erre nyáját,
ide gyűlt később, mert e hely erős volt
a láptól, mely mindenhol fedte táját.
Igy lett egy város őse ez az ős holt;
s Mantuának hívták róla, ki régen
kiszemelvén, megkezdte a jövő sort.

És már gyarapodott a népe szépen,
amikor az együgyü Casalodit
megcsalta Pinamonte e vidéken.
Azért mondom, a hírnek szava lódít,
ha másképp mondja, hogy eredt e város:
hamis hír el ne fedje a valódit!«
S feleltem: »Mester, szavad úgy sugároz,
hogy bizonyában hitem sohse csorbul:
más hír aludt szén lesz nekem s homályos.
De mondd, e hosszú létánia-sorbul
látsz-e még említésre érdemesset?
mert lelkem arra mindig visszafordul.«
S felelt: »Az, kinek hosszúra eresztett
szakáll a barnaszín hátára fut,
mikor Göröghon férfitől üres lett
(alig maradtak bölcsőben fiuk),
időt tűzött ki a kötélvágásra
Aulisban, hogy most a hajó kijut.
Eurypilus volt és Calchas a társa.
Te, ki nagy versem könyv nélkül tudod,
tudod, hogy szedtem én is őt rovásra.
A másik, ki úgy lesoványkodott,
a Skót Mihály, ki mágus-tudományra
csaló játékkal nagy fokig jutott.
És nézd: Bonatti Guidó jó utána.
S Asdente, aki, hogy a kaptafánál
meg nem maradt, most már hiába bánja.
S hány bús nő, ki tűjénél, guzsalyánál
meg nem maradt, s a tündérséget üzte
bábukkal és füvekkel, holdsugárnál.
De jöjj, érinti már az ég ezüstje
a látkört s Sevilla alatt a tengert
a holdban ülő Káin és a tüske.
A holdvilág már tegnap éjre megtelt:
emlékezhetsz, az erdőben bizonynal
nem ártott, hogy előtted fénye felkelt.«
Igy szólt és beljebb indulánk azonnal.

HUSZONEGYEDIK ÉNEK

A Rondakörmök

Igy hídról-hídra, egyebet beszélve
amivel *Komédiám* nem törődik
mentünk; és megálltunk a csúcshoz érve,
látni a jaj okát, mely fölverődik
e Rondabugyrodébéli új bugyornak
csodás homályából a híd-erődig.
Mint szívós kátrány és szurok ha forrnak
télen a velencei arzenálban,
amivel rossz hajókat orvosolnak,
ha nincs hajózni jó idő s a gyárban
egyik új deszkát ácsol, régi bordát
foldoz a másik, mely már járt az árban,
egyik a gálya farát, másik orrát
kalapácsolja, evezőt faragja,
kötelet fonja, varrja a vitorlát:
úgy itt nem tűz, hanem az ég haragja
nagy sűrű szurkot forralt lenn örökre,
melynek a partot bevoná salakja.
Láttam; s nem láttam rajt' mást, csak körökbe
fölvetett bugyborékát a fövésnek.
mely fölfuvódott, majd elült pőfögve.
És míg szemeim mereven lenéztek:
»Tekints, tekints föl!« - mesterem kiált
s kezei hozzá közelebb idéztek.
Hátrafordultam, s mint kinek megárt
látni, amitől inkább kéne futni,
minden ereje az inába szállt,
s nézéstől nehéz neki futni tudni,
úgy láttam én is, mögöttünk szaladva
egy éjszin ördögöt a hídra jutni.
Ah, milyen vad volt az egész alakja!
a szárnya tárva, s könnyü, gyors a lába,
ah, mint remegtem minden mozdulatra!
Egy bűnös volt ültetve a nyakába
hegyes, magas vállára, és az ördög
megfogni jól, bemarkolt lábainába.
S hidunkra érve: »Nesztek, Rondakörmök,
egy tanácsúra Zita városának,
visszamegyek még, dugjátok le« - dörmög. -
»Az kitünő hely! nagyszerűen állnak:
csal ott mindenki - Bonturót kivéve!
pénzért a *nemből* is *igent* csinálnak.«
S lecsapta - s hátrafordult, visszatérve
a szirten; nem volt soha még szelindek

olyan gyors, tolvajok nyomába érve.
 Amaz lefult s görbülve fölkeringett,
 de az ördöghad a hidon futóban:
 »Itt nincsen Szentkép!« - csúfolódva intett. -
 »Itt más a fürdés, mint a Serchióban!
 Azért, ha nem kívánod horgainkat,
 maradj csak mélyen a szurokfolyóban!«
 S száznál több villát mind feléje ingat
 az ördöghad s kiált: »A fejed üsd be!
 Kinek itt nem muszáj, ki nem kacsingat!«
 Szakácsok parancsára a nagy üstbe
 a kukták, hogy fenékről föl ne szálljon,
 villával ép így nyomkodják a hust be.
 S a mester: »Nehogy egyik rád találjon,
 guggolj le valamelyik sziklalábnál
 és paizsoddá az a szikla váljon.
 S bár engem tőlük sértve, szidva látnál,
 ne félj, mert ismerem már én e csürhét,
 mert értem én máskor is ily csatát már.«
 És lábai a hídfőt megkerülték;
 s amint a partra ért a hatodikra,
 hej, ottan volt ám bátorságra szükség!
 Mint dühhel törnek a kutyák uszítva
 a szegényre, ki meg-megállva koldul,
 úgy tört itt egy gonosz csoport a szikla
 hídjá alól ki mesteremre zordul,
 de ő kiált: »Ne nyuljon egy se hozzám!«
 (mert a sok villa mind feléje fordul)
 »Várj még, te Kampós, nyugton táborozván
 hallgasson egy meg, jöjjön egy előre
 s nem bánom, tépjetek, ha tetszik, osztán.«
 »Rondafark menjen!« - zúgtak nyakra-főre
 és mind megállott s egy előrelépett
 és ment duzzogva: »Mi hasznod belőle?«
 »Hiszed te, Rondafark, hogy e vidéket
 elértem volna« - szólt most bölcs Vezérem -,
 »s minden fegyvertől lettem volna védett
 úgy, hogy ég kegye s jó sors ne kísérjen.
 Hagyjatok! mert az égben úgy akarják,
 hogy átvezessek valakit ez éjen.«
 Így szólván gögjének letörte szarvát,
 úgy hogy a villa lába elé hulla.
 »Senki rá« - úgymond - »ne emelje karját!«
 S Vezérem: »Ó te, ki lapulva, bujva
 a híd kövei közé kuporodtál« -
 szólt hozzám -, »bujj ki, mert biztos vagy újra.«
 És én kijöttem, látva mily nyugodt már.
 De a démonok felénk kapkodának:
 féltem, nem állnak majd adott szavoknál.

Mint láttam rég várából Capronának
az ellenség közt hitre kivonulva
félni csapatját néhány katonának:
úgy féltem én, vezéremhez simulva
és szememmel szemükről el se váltam,
mert láttam, rajtuk semmi rossz se mulna.
Villát a lábhoz! - »Akarod, hogy hátban,
megcsapjam?« - így az egyik sugva dörmög;
és mind felelnek: »Csak csapj neki bátran!«
De megfordulva rögtön az az ördög,
aki beszélt költőmmel, közremordult
és: »Nyughass, Tépász, nyughass!« - rájadörgött.
És aztán hozzánk így szólva fordult:
»Tovább itt nincs út, mert a szikla törve
s e hatodik ív közepén kicsorbult.
S ha beljebb vágytok, menjetek e görbe
árokpartján, s leltek majd egy másik
hidat, mely átvisz az alábbi körbe.
E perchez épen öt óra hibázik
és pont ezerkétszázhatvanhat éve
s egy napja lesz, hogy e híd törten ásít.
Küldök pár fickót, kik szemügyre véve
a szurkot, örködnek, hogy fel ne bukjon
senki - s nem lesztek bántásnak kitéve.«
»Hejh Szárnyas! Hejh Rugós! Előre - nyugton!
s te Mérges!« - kezdett rendelkezni gonddal -
»s Szemigszakáll lesz káplártok az úton!
S Harapós avval a fogféle csonttal
s te Főző! és te Kőrmös! és te Sárkány!
És Lóláb még, Vörössel, a bolonddal.
Vigyétek e rossz lép körül a párkány
fölött őket a másik hídtetőre,
mely minden völgynek végigfekszik árján.«
»Jaj inkább menjünk egyedül előre,
mester, ha birunk! Kalauznak ördög?
Magam részéről nem kérek belőle.
Oly szemes szoktál lenni: nézd, könnyörgök,
a foga mindeniknek ránc fehérül
s fenyegget kínnal a gonosz szemöldök.«
Szóltam; és ő felelte: »Sohse rémülj;
csak hadd mutassák fehérét foguknak:
annak szól ez, ki a szurok ölén ül.« -
S a belső gáton elindulnak utnak;
előbb kiöltik káplárakra félöl
nyelvüket, hogy ők *valamiről tudnak*.
S az trombitát csinál az alfeléből.

HUSZONKETTEDIK ÉNEK

Pokoli bohózat

Láttam már lovastábor mozdulását,
s amint a várakat rohamra víjják
hadak pompáját s visszavonulását;
láttam, mint dulják földedet guerillák,
Arezzo, láttam portyázóikat,
amint tornáznak s egymást bajra híjják;
miközben csengő csengett, kürt riadt,
dobok dobogtak és a várak ormán
ahány nép, annyiféle jel gyuladt.
De sohsem indult még trombitaformán
sem lovas, sem gyalog ily furcsa jellel,
sem gálya, melynek csillagfény a kormány.
Mentünk a tíz vad ördögsihederrel
gonosz egy társaság! de már ez így van,
templomban szenttel, csárdában korhellyel.
Csak a szurkot néztem, mely forra hígan,
hogyan lássam a nagy teknőnek mivoltát
s a népet, amely égett benne vígan.
Mint vízből görbe hátukat kitolják
a delfinek, amit jelnek tekint
a hajós, partra vinni a vitorlát;
úgy olykor itt enyhíteni a kint
egyik-másik bűnös kidugta hátát
és mint a villám, lebukott megint.
És mint pocséta szélén hogyha látád,
hogyan tartja künn orrát sok csúf varangya
elrejtve puffadt hasát és a lábát,
úgy álltak itt sűrűbben, mint a hangya,
de mihelyt arra jött Szemigszakáll,
már visszacsúsztak a tüzes folyamba.
Ekkor - most is elfog a borzadály -
láttam, hogy egyik béka még kikelve
marad a vízből, másik visszaszáll.
És Körmös - ő volt épen ott közelbe -
szurkos hajánál megragadta durván
és mint a vidrát, vízből kiemelte.
A nevüket már tudtam, megtanulván
szavukból, amint hitte egyik ördög
a másikat, ujjal feléje szurván.
»Úgy, úgy, Vörös, vágd a hátába körmöd,
vágd a hátába! nyúzd ha nyúzhatod!«
a kárhozott nép kárörvendve fölnyög.
És én: »Ó mester, tudd meg, ha tudod,
ki légyen e szerenesétlen, ki itten

ellenséges kezek közé jutott?«
 És hozzálépett a vezér helyettem
 kérdé, hová való? s az válaszolta:
 »Navarrai királyságban születtem.
 Anyám tevé, hogy lettem úri szolga;
 apám nagy korhely volt és oly pazarló,
 hogy ráment földje s minden földi dolga.
 Tibáld királyt szolgáltam én, de gyarló
 csalással csak magamnak raktam félre -
 s itt fölök mióta elvitt a sarló.«
 Ekkor Harapós, kinek olyanféle
 agyar volt mint a vadkannak a száján,
 hogyan döf az, megkóstoltatta véle.
 Rossz farkasok közé került a bárány,
 de Szemígszakáll gyorsan átkarolta,
 s szólt: »Félre, amíg én ölelem, várj rám!«
 S vezéremhez fordult a szőrös orca,
 s szólt: »Kérdezd, amit még kitudni vágyol,
 míg pajtásom szavát belé nem fojtja.«
 S a mester szólt: »Mondd hát, a szurkos ágyból
 ismersz-e több itáliai embert?«
 S felelt: »Hol imént kijöttem a lágyból,
 egy épen ott a szomszédságba hemperg - .
 bár én is... jaj a villák és a körmök!
 Jobb volna úszni már a szuroktengert!«
 Most Főző: »Sokra megy már, sokra!« - dörmög,
 s úgy fogja meg, izmot lyukasztva, karját
 a villával, hogy az sikoltva fölnyög.
 Sárkány meg s többen a lábát akarják
 megcsípni allul, ámde kapitányuk
 mérges szemekkel int, hogy ne zavarják.
 Amint egy percre csönd maradt utánuk,
 vezérem újabb feleletre hította
 a bűnöst, ki még friss sebére bámult:
 »Ki az, ki mellől, hol szurok boríta,
 amint mondod, vesztedre jöttél partra?«
 És ő felelt: »Az volt fráter Gomita
 Gallurából, ki már biztosra tartva
 urának ellenségeit kezében,
 egy követ fűtt velük s urát megcsalta.
 Pénzt vett tőlük és futni hagyta „szépen”,
 mint ő nevezte; s más dologban is
 gonosz volt szívben, májban és vesében.
 Vele van Michel Zanche úr, hamis
 ura Logodorónak; nyelve vásik
 Sardiniáért a pokolban is.
 Jaj, nézd, hogy fogat vicsorit a másik
 többet mondanék még, de tőle félek,
 hogy körmével varos testemre mászik.«

Csakugyan Lóláb, egyik gonosz lélek
 csapásra célzott; de az ördögprépost
 szólt: »Félre, rossz madár, hol én beszélek!« -
 »Ha vágytok látni vagy hallani még most
 toszkánit vagy lombardot« - kezdte halkan
 a rémült bűnös újra - »híhatnék most.
 Csak körmötök ne csüggjön egyre rajtam,
 hogy ne lennék tőle folyvást ijedten;
 s én e helyen csücsülve mozdulatlan
 ki egy vagyok, hetet hívok helyettem
 csak egyet fűttenek, miként hívóra
 szoktunk egymásnak jelet adni ketten.«
 Felüti orrát Mérges úr e szóra
 s szól, fejét rázva: »Halld, minő gonoszság
 hogy akar visszaszökni lám a tóba!«
 S a bűnös, minden szava új ravaszság,
 felelt: »Gonosz volnék, ha fűttem
 bajtársaimat körmötökbe hoznák.«
 S felugrik. Erre megdühödve im
 felpattan Szárnyas: »Futhatsz, elszalajtunk,
 Szárnyas nem fog kergetni lábain,
 de a szurok fölött röpülve hajtunk,
 pajzsod a part lesz; elhagyjuk a dombot,
 meglássuk: egymagad győzhetsz-e rajtunk.«
 Most új komédiát látsz, új bolondot
 jó olvasóm: im Mérges már a jelzett
 irányba fordult, melyet társa mondott.
 A navarrai használván a percet,
 megvetett lábbal kitépve magát a
 prépost kezéből, egérutat szerzett.
 Ebben mindegyik hibásnak találta
 magát, de főleg Szárnyas: ő azért
 utána szökkent s »Megvagy!« így kiálta.
 Hiába, mert az már a tóhoz ért
 (túltett a félsz a szárnyon); s üldözője
 felütve mellét, légbe visszatért.
 Így a kacsza, ha ölyvöt lát, előle
 a vízbe bukkan; s bosszusan a fáradt
 ölyv visszaszáll megint a levegőbe.
 Rugós nem bánta, hogy így odébb állott
 a rab; még örült, a játékot unva
 hogy veszekvésre új okot találhat.
 És mihelyt a csaló a tóba kumva
 lebújt, karmával a társára mászik
 s birokra száll a parton, szemlehungyva.
 De éleskörmű sólyom ám a másik,
 megfogja hogy leesnek mindaketten
 az izzó tóba, mely mögöttük ásít.
 Ott szétbékülve a forró degetben

kapaszkodnának partra, de hiába,
mert szárnyuk szurkos lett, emelhetetlen.
Szemigszakáll s a többi most bajába
átröpített a túlsó partra négyet
horgot vetni a fetrengők hajába.
Mindannyi gyorsan a posztjára széledt
s halászni kezdett a lépenragadtak
összeült, felpattogzott teste végett.
S elhagytuk őket, míg ekép mulattak.

HUSZONHARMADIK ÉNEK

Az ólomcsuhások

Némán, magunk, elhagyva társaságot
előttem ő, és én mögötte mentem,
mint ahogy járnak kolduló barátok.
Aesopusnak meséje járt eszemben:
A béka és egér; e furcsa párharc
emlékeztetett erre nagyon engem.
Mert talán több különbséget találhatsz
eb és *kutya* közt, mint, jól összemérve,
e két történet közt találni várhatsz.
És gondolat gondolatot cserélve
ebből egy olyan eszme született meg,
hogy félelmemet megduplázta érve.
Mert így tűnődtem: »Lám ez ördögöknek
mi okoztuk a csúfot és a nagy bajt
s hiszem, hogy érte ugyancsak dühödnek.
S ha rossz szivükhöz járul a harag, majd
kegyetlenebbül fognak ránk zudulni,
mint a vadász kutyája, ha nyulat hajt.«
S már érzem fürtöm ég felé tolulni
féltemben, és fülelve hátrahajlom
és szólok: »Mester, nem jó volna bújni
mind a kettőnknek? Rettegek, ha valjon
a Rondakörmök hada nem-e kerget?
Annyira képzelem, hogy szinte hallom!«
»Hogyha tükörből volnék« - így felelt meg -,
»nem tükrözhetném jobban testi képed,
mint most, lelkemmel, tükrözöm a lelked.
Mert gondolatod az imént belépett
gondolataim házába rokonként
s egy akarattal velük frigyre lépett.
Azért, ha e part lejtőzik fokonként
a képzelt hajsztát elkerülni véled
ez új bugyorba itt, leszálok önként.«
Még e tanácsnak végéhez sem érhet,
hát szárnyat tárva jönnek ám előre
elfogni minket - jaj mindjárt elérnek!
Karjába vont most útam vezetője,
mint az anya, ha zajra ébred éjjel
és lángot lát felcsapni a tetőre,
fogja fiát, fut, dacol a veszéllyel,
csak róla gondoskodik, nem magáru,
egy ingbe' van, mindene szerteszéjjel
úgy szállott le a sziklapart nyakáru
költöm, kézzel kapaszkodván a kőbe,

hol már a mélység másik bugyra tárul.
 Malomnak hajtván kerekét előre
 nem hull gyorsabban hulló víz futása,
 amikor már-már a lapátig jó le,
 mint mesterem szállt le a szírtnyílásba
 oly gonddal fogva engem kebelére,
 minthogyha fia volnék, nem a társa.
 S még a fenéig lábával sem ére
 már a parton láttam az üldözőket
 fölöttünk; de ő nem gondolt veszélyre,
 mert a Gondviselés, mely örül őket
 az ötödik bugyorba állította,
 nem tűri, hogy elhagyják e tetőket. -
 Lenn festett arcu népség vánszorogta
 körül a völgyet, kerülvén a gátat
 s kínját leverve, lankatag zokogta.
 Csuhat viseltek, olyatén kabátot,
 s alacsony csuklyát, jól lehúзва szemre,
 mint Clugnyban viselnek a barátok.
 S kívül vakító volt e nép köpenyje
 aranyozástul; bellül súlyos ólom:
 Frigyes csuhája ehhez szalma lenne.
 Ó bús nép, kit ez örök takaró nyom! -
 Mi a bugyorban balra kanyarodtunk
 függvén szemünk e nyomorult sirókon
 s hozzájuk képest, mondhatnám, futottunk.
 Súlyukkal úgy tipegtek, hogy mi minden
 lépésnél újabb pár mellé jutottunk.
 És én, míg síró sorukat tekintem:
 »Nézz körül, Mester, hátha szemed lelhet
 hirest, vagy ismerőset szemeimben.«
 És egy, ki érté a toszkáni nyélvét
 mögöttünk: »Lassan lépjetek!« - kiált már. -
 »Te, aki itt jársz, nem viselve terhet,
 tán tőlem kapod meg, amit kívántál.«
 S szólt költőm hátranézve: »Várd meg őket
 és lépést tartva, velük egyiránt járj!«
 S láttam, hogy két árny sietést erőtet
 mögöttünk, arcon, s lélekben; de terhük
 s a szűk ut késlelé a sietőket.
 Amint elérnek, szemük rajtam elcsügg,
 összenéznek, mint valamely csodára
 s egymáshoz szólnak - szóvalan figyeljük -
 »Ez élni látszik: lélegzik a szája!
 de ha nem él, mily privilégiumban
 jött miközénk, hogy nincs nehéz csuhája?«
 S szóltak hozzám: »Ne vess meg régi bűnkben,
 mondd meg, ki vagy, toszkán, te ritka vendég
 e bús hipokrita-kollégiumban!«

»Ott voltam gyermek és ifjú növendék
 a nagy városban, szép Arnó folyónál
 s a testtel jöttem, melyben jártam mindég.
 De ti ki vagytok, kiknek könyfolyó száll
 az arcotokra; s mily kín rajta, kérlek,
 amely fölírva olyan láthatón áll?«
 Felelt: »Ha már kívánod, hogy beszéljek,
 e sárga csuha rajtunk ólom-átok
 és már a súlytól csikorog a mérleg.
 Bolognaiak voltunk, *vig barátok*
 én Catalano, ez meg Loderingo,
 kiket birónak meghívott hazátok,
 mint szoktak élni pártokhoz nem ingó
 messziről-hívott békítő biróval; -
 hogy mit tettünk, mutatja még Gardingo.«
 »Barátok!« - kezdtem - »bűnötök...« S a szóval
 itt megakadtam, meglátván a földön
 letűzve valakit három karóval,
 aki amint felnéz, testére görcs jön
 és ezer sóhaj lengeti szakállát
 és Catalano fráter mondja rögtön:
 »Ez, kinek kínját szemeid csodálják
 farizéusok közt javallta hitlen
 a nép javáért egy ember halálát.
 Keresztben fekszik az uton mezitlen,
 mint látod; s e csuhások megtapossák
 mert minden súlyt kell éreznie itt lenn.
 És épílyen kín sújtja az apósát
 s vele mindenkit a zsinagógából,
 mely konkolyt hintett buzádba, zsidóság!«
 Láttam, hogy Vergiliusz, közbe, bámul
 azon, ki e Nagy Száműzés helyében
 így van keresztre feszítve csunyául.
 S aztán a fráterhez fordult eképen:
 »Ha elbeszélni nektek tiltva nincsen,
 van-e kijáras e völgy jobbfelében,
 kérlek, szavatok ahhoz útba intsen,
 hogy hozzá ne kelljen fordulnom újra
 egy szurkos angyalhoz, hogy átsegítsen.«
 Szólt: »Közelebb van, mintsem véled, útja
 egy hídnak, mely a külső körből indul
 és mind e völgyet végigmetszve futja,
 csakhogy itt el van törve, közepin túl
 de romja széthever a sziklabordán
 s tán lépcsőt nyújt, mely kivezet e kínbul.«
 S felelt Vezérem a fejét lehajtván:
 »Csalt hát az ördög, kinek szörnyü horga
 lelkeket horgász túl a szikla partján.«
 »Bolognában tanultam« - visszamorga -

»egyetemen, hogy, többek közt, az ördög
hazugság atyja és csalás a dolga.«
Most nagy léptekkel (s a fölfont szemöldök
mutatta) indult mesterem haragban
el onnan, hol e terhelt nép nyöszörgött,
s én lábamat drága nyomába raktam.

HUSZONNEGYPEDIK ÉNEK

Az emberi főnixsz

Mikor ifjú az év, mikor lemossa
haját a Nap a Vízöntő vizében;
az éjnek már csak félnap lesz a hossza,
s a dér a földre rajzolgatja szépen
fehér nénje képét a dombok alján,
de hamar fölszárad a toll kezében;
a paraszt, kinél fogytán a takarmány
fölkel, kinéz és látja hófehérben
a tájat: csügged, a fejét vakarván,
házába visszatér, dül-fül dühében,
mint kárvallott: »most nem tom' kicsinájjak«;
s megint kinéz és remény kel szívében
látva néhány óra alatt a tájat
változott arccal; veszi visszamenve
botját s kihajtja legelni a nyáját:
úgy néztem én csüggedve mesteremre
látva, hogy elborúl a drága homlok,
de flastromot tett rögtön a sebemre,
mivel a hídhöz érve, mely leomlott
biztatva nézett újra, mint midőn
először láttam, elhagyván a dombot.
Szeme ottjárt a roncsolt hídtetőn.
Karját kitárta egy kicsit tünődve,
a szirtet nézte és karjába vőn.
Mint aki tettét kinézi előre
és hogy mit tegyen, ahhoz méri, mit lát,
úgy felsegítvén az alábbi kőre
már följebb mérte mesterem a hídhát
romjait, szólva: »Kapaszkodj meg ottan!
De előbb próbáld ki, bír-e, a sziklát.«
Csuhasznak nem való út, ami ott van:
Ő könnyű volt és engem ő fogott föl
mégis csak bajjal másztunk e romokban.
S ha a szirtből a völgy köré huzott kör
nem alacsonyabb e helyt, mint a másik:
ő: nem tudom, de én: alig jutok föl.
De mivel a középső kútnyílásig
befelé Rondabugyrod egyre mélyed
s mindenik völgynek, mely itt körben ásít
külső magasabb, belső partja mélyebb:
mégis elértük honnan leszakadva
levált a végső kő, a sziklaélet.
A lég tüdőmből úgy ki volt apadva,
tovább nem bírtam, feljutván a csúcsra

lerogytam azonmód a sziklapadra.
 »Most össze kell magadat szedned újra!« -
 szólt mesterem - »mert ülve párnaszékben
 nem nyerhetsz hírt, se dunna közt lapulva.
 És aki nem nyer hírt e földi létben
 maga után nagyobb nyomát se nyomja
 mint hab a vízen és a füst a légben.
 Hát talpra! Fittyet a fáradalomra,
 mert győz a lélek minden akadályon,
 csak a test súlya földre le ne vonja!
 Nagyobb út kell még, hogy készen találjon,
 legkisebb lépcsőnk volt e sziklagádor;
 vigyázz, ha értesz, hogy javadra váljon!«
 Én szinlelém, hogy már semmise gátol,
 pedig a lélekzetből ki-kifogytam.
 »Jer« - szóltam -, »erős vagyok újra, bátor!«
 S vele az útnak újra nekifogtam
 a szirten, mely szűkebb, rosszabb, rögsösebb
 és meredekebb volt, mint eddig, ottan.
 S beszéltem is, hogy ne lássak nyugósnek.
 S a völgyből hang jött, mely nem tagolódott
 szavakká; sokkal durvább volt, s szűkössebb.
 Az ív hátán álltam, mely ott huzódott
 ez új bugyor fölött, de mitsem érték,
 csak hogy haragudhatott, aki szólott.
 Lenéztem; de az éjben el nem érték
 élő szemeim ezt a mély világot
 s szavaim mesteremet arra kérték:
 »Jerünk ott túl le! Másszuk meg a gátot!
 mert itt csak hallok és semmitsem értek
 és le csak nézek és semmit se látok.«
 És mesterem ajkai így beszéltek:
 »Nem szólok: legjobb válasz kérelemre
 megtenni, amit illőn szólva kértek.«
 S a híd fejénél odaát lemenve
 hol a nyolcadik parttal kapcsolódik
 nyiltan tárult az új bugyor szemembe.
 S láttam tömegben rengeteg kigyót itt,
 ezret, hogy már gondolva is azokra
 arcomból a vér szinte kiszivódik.
 Ne dicsekedjen Libia homokja,
 mert csörgő, gyűrűs, pöttyös, óriás
 kigyói száma nőjön bármi sokra,
 sem annyi szörnyeteg, sem oly csodás,
 sem ott, sem a Vörös-tengeri tájban,
 sem Aethiópiában nem tanyáz.
 S e kígyónyájban, e nagy, szörnyü nyájban
 meztelen nép futkároz szörnyüködvé,
 nem bízva sem buvásban, sem búbájban.

Kigyókkal volt a kezük hátrakötve
 s testük körül a kigyók feje-farka
 élől ért össze s volt csomóra kötve.
 S a népből, mely partunk körül kavarga,
 láttam rászökni egyre egy kigyót
 s megcsípni hátán, hol a nyak ült rajta.
 Oly gyorsan le nem írhat sz I-t, vagy O-t,
 mint én ezt láttam gyúlni, égni, rogygni
 s hamuvá hullni szét a lerogyót.
 A földre hullt s nem látszott rajta, hogy mi,
 mígnem a por egyszerre újra élni,
 gyúlni kezdett s emberré visszafogyni.
 Épígy beszélnek bölcsseink regéi,
 hogy a főnixsznek bölcső lesz a sírja,
 ha ötvenedik évét már eléri.
 A magot, fűvet megenni se bírja,
 az étke gyömbér, s a tömjénfa könnye
 s halálos ágya a nárdus s a mirrha.
 Mint ki lehullt, nem tudja, mért, a földre:
 tán ördög szállt belé, vagy a nehézség
 megnehezítve testét, meggyötörte,
 amikor visszatér belé az érzék,
 körülréved, zavartan a kiállott
 szorongás után, fölzihálva néz szét:
 e bűnös ott fölkelve ép úgy állott.
 Ó mily igaz vagy, Isten nagy hatalma!
 bosszuddal a bűnöst hogy eltalálod!
 Vezérem aztán kérdé, hogy ki volna.
 »Toszkánából zuhantam lecsapódva
 nemrég e bős torokba« - válaszolta. -
 »Éltem állati, nem emberi módra,
 mint öszvér, aki voltam: Vanni Fucci,
 oly vad, kinek Pistója méltó odva.«
 S költőmhöz én: »Ne hagyj moccanni, futni.
 Izgágaságáról mindenki hallott,
 de rablók közé mi vihette, tudd ki!«
 S a bűnös, aki meghallotta, vallott.
 Gonosz szégyenkezés festette arcát,
 mely lelkével együtt előmbe hajlott.
 »Jobban fáj« - szólt kitárva lelke harcát -,
 »hogy itt látsz engem, ily silány pokolban,
 mint fáj a halálnak megadni sarcát.
 Haj, semmit sem lehet tagadni holtan!
 Azért vagyok itt, mert a szent edénynek
 a sekrestyéből elrablója voltam,
 amit aztán betudtak más szegénynek.
 De hogy kínomat örömmel ne lásd,
 nyisd föl füledet jósoló ígémnek.
 Ha elhagyod majd e sötét lakást,

Pistója fogy Feketékből először,
majd Flórenc újít népet és szokást.
Felszíja Mars, mit Magra völgye gőzöl,
s zavaros felhők köpenyét borítván
magára, zord viharja zúgva dőzsöl
vad szenvedéllyel át Piceno síkján
s egyszerre majd a felhőt meghasítja
s minden Fehéret megcsap ez a villám.
Azért mondtam, hogy szíved megbusítsa.«

HUSZONÖTÖDIK ÉNEK

A kígyóemberek

Amint a rabló végzé e beszédet,
dupla kézzel fügét emelt az égre
kiáltva: »Vedd el, Isten, nesze néked!«
Azóta kedves kígyók földi népe
előttem; mert egy a nyakát befonta
mintha mondaná: »Több egy szót se! Vége!«
Egy másik a két karját egybevonta
s összecukódva gyűrűvé magában
hogyan moccanni se tudjon, összenyomta.
Aj, Pistoja, Pistoja, a tanácsban
mért nem határozod magadnak vesztét,
mert magvadat fölmúlod rosszaságban?
Bejártam a pokolt, az örök estét:
nincs lélek több ily káromlással terhes,
nem, az sem, kinek Théba látta estét.
És nem szólt többet, elfutott a nyelves.
És láttam egy centaurt nagy dühössen
jönni kiáltva: »Hol, hol a keserves?«
Nem hiszem, hogy Maremmában lehessen
annyi kígyó, mint ezt, szügyétől arcig,
hol emberré vál, ellepé rühössen.
Hátán, a lapockák gödrében, alszik
egy szörnyű sárkány, szárnyait kinyitván
s ki szembe jó, arra lángot viharzik.
És mesterem szólt: »Cacus ez, a hitvány,
ki gyakran Aventinus szirtje alját
öntözte volt, vértóval elborítván.
Nem osztja társainak hivatalját,
mert a nagy nyáját elcsalni merész lett,
mely a szomszéd rétnék legelte sarját.
Miért is kancsal tetteivel végzett
Herakles buzogánya, aki rá tán
mért száz csapást is, s ő tizet sem érzett.«
Amíg beszélt, odébb állt ez a sátán
s alánk jött három szellem; e csoportot
költöm nem vette észre s én se látám,
mígnem az egyik: »Kik vagytok?« - rikoltott
s ez beszédünket félbeszakította
s figyelmünk azontul másra se volt ott.
Nem ismertem, kik; de mint néha szokta,
úgy hozta a sors néhány perc alatt,
hogyan egy a társát néven szólította,
szólván: »Hát Ciafa vajjon hol maradt?«
Azért is én hogy mesterem figyelne

orrom alá támasztám újjamat.
Ha nem találna nálad gyors hitelre
olvasó, amit mondok, nem csodálnám,
a kétkedés még tőlem is kitellne,
pedig jól láttam, rájuk kandikálván.
Egy nagy hatlábú kígyó rávetette
magát egyikre, s elfeküdt a vállán.
Hasát középső lábaiba vette,
az elülsőket karjára tapasztván
és hol egyik, hol másik arcát ette.
Hátsó lábait combjain nyugasztván
a két comb közt a farkát hátradobta
s a hátulján teríté végig aztán.
Fagyöngy szakállá még sohase fogta
meg úgy a fát, mint ez a rém - utálat! -
testét a más testére borította.
És akkor ez a két test egybemállott
forró viaszként: eggyé vált a szín már;
s az nem volt ember többet, ez sem állat.
Mint amely égő papir szélein jár,
a barnaság, láng előtt, olyan lett ő,
mely nem fekete még s fehér se immár.
A másik kettő néz és sirja feddő
hangon: »Jaj, Agnél, hogy olvad a tested!
Jaj látod, nem vagy már sem egy, se kettő!«
A két fej is már eggyé válni kezdett
két ábrázat jelenvén meg, vegyülve
egy arcban, mely kettőt magába vesztett.
A négy kar összenőtt, egy párba gyülve,
s a comb a lábbal és a has s a mell,
még sohasem látott tagokká gyürve.
Minden volt formát így vet gyorsan el
(hogy két személynek vagy egynek se vélnéd)
a perverz kép és így megy lassan el.
Mint gyík az úton, cserélvén sövényét
nyári verőn ha átfut, oly igen gyors,
mintha villámnak látnád futni fényét,
akként felszökni egy kis eleven torz
kígyót a más kettő gyomrára láttam;
barnás-fekete volt akár egy szem bors.
S egyiknek ama részét, amelyen által
első táplálékát nyeri a magzat,
átszúrta és elnyúlt előtte háttal.
Az, akit átszúrt, némán nézte hosszat,
csak tátogott, a lába földbe nőtt
mint aki lázban álmodt látna rosszat.
Ő a kígyót s a kígyó nézte őt
s az ő sebe s a kígyó szája, bajsza
füstölt erősen s füstjük egybefőtt.

Némuljon most Lucanus régi rajza
 szegény Sabellusról s Nassidiusról:
 füleljen erre, amit ajkam ajza.
 Némuljon, akikről Ovidius szól,
 hogy Cadmus kígyó, forrás Arethusa
 lett költeményben, engem az nem unszol.
 Mert soha még így szembe-szembe kúsza
 cserében két formát nem gyúrt eleggyé,
 hogy egy a másikat magára húzza.
 S a formák ily módon illettek eggyé:
 hogy a kígyó villába tárta farkát,
 s akit megszúrt, lábszárát csukta eggyé.
 A combját, a lábszárát és a talpát
 összesimítá, hogy már nem jelezte
 semmi csipőjét, se térdét, se sarkát.
 S amely formának lőn így nála veszte,
 fölvette a hasadt fark s megpuhult a
 bőre, míg amaszt friss páncél övezte,
 s láttam, hogy a karját hónába gyurta;
 s az állat lába, e két kurta oszlop
 hosszú lett és az ember karja kurta.
 S a hátsó két kígyóláb egybefoszlott
 ama taggá, melyet takarni szoktak
 s amott ama tag két kis lábra oszlott.
 S míg füstbe borúl minden változott tag,
 a füsttől *erről* minden szőr levásik,
azon új színnel új szőrt sarjadoztat.
 Az egyik fölkel, földrehullt a másik
 s gonosz szemét egymásról el se húzta
 egyik sem, bár alatta arcot másít.
 Aki felállt, halántékára húzta
 a túlsok húst, mely elül volt pofáján
 s fül jött ki a helyen, mely vala pusztá.
 Ami hús nem ment hátra, orra táján
 gyűl össze és az arcon orrot húz át
 s az ajkat vastagítja lenn a száján.
 A fekvő meg előrevonta húsát.
 és a fülét behúzta a fejébe,
 mint a csigák a szarvukat behúzzák.
 S a nyelv, mely egy volt s képes a beszédre,
 szétvált; - s a kettős nyelv beszédre jóvá
 eggyé olvadt - s a füst elszállt a légbe.
 A lélek mely átváltozott kígyóvá,
 sziszegve átkigyózott most a völgyön
 míg a másik nyálát köpködté szóvá,
 s szólt, vállal, mely számára most új öltöny.
 társának intve: »Fusson, Buoso, fusson,
 mint én futottam az imént, a földön.«
 Így láttam e csereberét; s ha tussom

e hetedik szemét rajzára rossz volt,
az újdonság legyen mentségre jussom.
S bár szemem a zavartól fátyolos volt
és lelkem is zavart a bámulásban,
nem tűnt el úgy e nép (bár tűnni gyors volt),
hogy Puccio Sciancatot ott jól ne lássam;
és az volt ő, ki a három között bár,
maga nem ment át semmi változáson.
A másik volt, kiért Gaville nyög már.

HUSZONHATODIK ÉNEK

Odysseus utolsó utazása

Örülj, Firenze, oly nagy vagy te hírrel,
 hogy tengereket s földet ver a szárnyad,
 és nagy neved a mély pokolig ér el.
Népedből ott rablók közt öten állnak
 olyak, hogy én szégyeltem magam értük,
 s neked se nagy dicsőségedre válnak.
Amit hajnalkor álmodunk, megéljük:
 mi is megérjük nem sok idő múlva,
 mit Prató kíván, s mások, hogy megérjük.
És ha most jönne, korán az se volna,
 s ha jönni kell, most jöjjön és ne később,
 mert fájóbb lenne, aggkoromra hullva. -
Most magával vont mesterem, a lépcsőt
 megmászva, melyen az imént lehágtunk,
 s mely bajjal vitt fel újra engem és őt,
s fenn újra a magányos útra vágtunk,
 mely kő és szirt között előnkbe nyílt,
 s nem boldogult kezünk nélkül a lábunk.
Haj sírtam akkor és most újra sírok,
 s rágondolván, mit láttam, szorosabbra
 vonom, okulva azon, amit írok
lelkem fékét, ne menjen rossz utakra,
 nehogy kincsét önmaga elfecsélje,
 ha jó csillag, vagy még jobb Más megadta.
Mint a paraszt, ledőlve a hegyélre
 nyáron, mikor legkevesebb időn át
 borúl a nap világos arca éjbe,
s légy helyett szunyog zsong a levegőn át,
 tüzeztől látja csillagozni lassan,
 hol szüret áll, vagy szántás, lenn, a rónát:
úgy láttam én, mihelyt elég magassan
 voltam, hogy szemeim fenékre láttak,
 a nyolcas számu bugyrot, csillagossan.
S mint az, kiért a medvék bosszut álltak,
 látta az Illés szekerét utazni
 a lovak égnek ágaskodva szálltak:
de szemmel nem volt látható, hogy az mi,
 mert a szekér nem, csak a lángja látszott,
 mint egy felhőcske, már csupán arasznyi:
ugy e völgy torkában táncolva játszott
 minden kis láng, s egy sem mutatta titkát,
 hogy egy-egy bűnös is jár benne táncot.
Hogy lássak jól, kihajoltam a hidgát
 fölött s löketlen is leestem volna,

ha nem kapok meg egy kinyúló sziklát.
 S Vezérem, így figyelni látva, szóla:
 »Egy bús lélek van minden tűzbe rejtve,
 és önnön lángja lesz számára pólya.«
 »Gondoltam már« - feleltem - »erre, sejtve,
 s most hogy szavadtól bizonyos dolog lesz,
 megkérdem: kit zár, jobbra-balra lejtve
 ott az a láng, mely végén hasított lesz,
 s két ágra oszlik, mint a máglya lángja,
 melyen öccsével égett Eteoklesz?«
 Felelt: »Két hőst borít e törpe máglya:
 Ulyssest s Diomédest; kik kinokra
 együtt mentek, mint hajdan a csatákra,
 s lelkük e lángban nyögi és zokogja
 a Ló cselét, amely a drága magnak
 kapút csinált, melyből nőtt Róma bokra.
 S Deidámia bújáért is zokognak,
 ki Achillest gyászolja holtan is még;
 s a Palladiumért is számot adnak.«
 És én: »Ha szólni bír e lángban is még
 a lélek: mester, kérlek, újra kérlek,
 s ezerszer is, vedd úgy, hogy kérlek ismét,
 hogy engeddd, hogy innen tovább ne térjek,
 míg a szarvas láng hozzánk nem fog érni;
 von a vágy, látod, hogy velük beszéljek.«
 És ő felelte: »Kérésed dicsérni
 méltó és nincs ok, hogy meg ne tehessem:
 hanem tenéked nem szabad beszélni.
 Tudom, mit kívánsz tudni és szivessen
 fogok velük magam beszélni. Hagyj hát,
 hogy nyelvedért a görög meg ne vessen.«
 Aztán helyét kilesve s pillanatját,
 megvárva, míg a láng elébe lebben,
 így hallottam beszélni lelkem atyját:
 »Ó ti, egy tűzben egyesítve ketten!
 ha örömet tehettem nektek élve,
 ha bármilyen kis örömet tehettem
 nagy verseimben titeket dicsérve,
 ne menjetez tovább: szóljon az egyik,
 milyen tájra vonult meghalni félre?«
 S lobogva az antik láng fényesebbik
 s nagyobbik ága most suhogni kezdett,
 mintha a tüzet szél ujjai pedzik.
 S mialatt csücske ide-oda rezgett,
 mintha nyelv volna, képes a szavakra,
 magából ilyen hangokat eresztett:
 »Elhagyva Circét, aki visszatarta
 több mint egy évig, ős Caëta mellett,
 mely Aeneástól még nevét se kapta,

se kis fiam, se vénségtől elernyedte
 atyám, se nőm, akinek öröme
 őriznem kellett köteles szerelmet,
 le nem győzhetett, lelkem szenvedélye:
 látni világot, emberek hibáját,
 s erényüket, s okólni, mennyiféle.
 S bejártam a tenger ezernyi táját,
 pár szál deszkával, és a pár legénnyel,
 ki el nem hagyta még a csöppnyi gályát.
 A két hispán part közt eveztem én el;
 láttam Marokkót és Sardiniát
 a tenger többi fürdő szigetével.
 S vén, lassu volt már a kis társaság,
 s a szoroshoz értünk, mely arra fekszik,
 hol Herkules emelte oszlopát,
 hogy onnan már ne menjen senki messzibb,
 s jobbkézről lassan elmarad Sevilla,
 balkézről Septa tünedezni tetszik.
 „Ó társak, bár veszélyek ezre víjja
 sziveteket, mégis Nyugatra hágtok:
 ha látástokból, bármi sok a híja,
 őriztek” - szóltam - „még egy csöppnyi lángot,
 ne sajnáljátok megkeresni tőle
 a Nap útján, a néptelen világot!
 Gondoljatok az emberi erőre:
 nem születetek tengni, mint az állat,
 hanem tudni és haladni előre!”
 Így tettem bennük élessé a vágyat,
 e kis beszéddel útra; úgy hogy őket
 alig tarthattam: nem volt egy se fáradt.
 A far keletre és az evezőket
 bolond repülés szárnyaivá tettük,
 s vitorláink mind balfelé verődtek.
 Új ég, új csillag ragyogott felettünk,
 ha jött az éj; a mi egünk lebújva
 a tenger alá, már egészen eltűnt.
 Ötször csempült meg, ötszört telt meg újra,
 új világgal a holdvilágnak alja,
 mióta beléptünk a vészes útra,
 mikor im egy hegy tűnt előnkbe, barna
 a messzeségtől, s oly magasra nyúlott,
 melyet sem élve nem láttam, se halva.
 Örültünk, de örömünk gyászba múlt,
 mert az új földről felhő jött, s viharja
 kicsiny deszkánk gyenge orrára hullott,
 s háromszor azt a vízben megcsavarta,
 negyedszer a farát magasba vont,
 orrát mélybe - Valaki így akarta -
 s fejünk fölött a vizet összenyomta.«

HUSZONHETEDIK ÉNEK

Szent Ferenc és az ördög

Már egyenes volt és megint a régi
s néma a láng és már távozni kezdett,
mert édes Költőm megengedte néki;
midőn egy másik, mely mögötte rezgett,
zavaros hangot bocsátván ki felső
végén, minden szemet magára vesztett.
Mint Sicilia ökre, melynek első
bőgése méltán lett nyögése annak,
kinek kezében mintázta a véső,
bőgött hangjával a boldogtalannak
úgy, hogy elhitted volna, mint az Írást,
hogy réz bár, rémes fájdalmai vannak:
úgy ennek hangja sem utat, se nyílást
egy jó darabig nem lelvén a tűztől,
a láng nyelvére fordítá a sírást.
Hanem miután a csucsán keresztül
útját találja: épolyan ütemmel
rezgeti csúcsát, mint a nyelve rezdül,
és szól: »Te, kit megszólítok tüzemmel
s ki társamhoz imént lombardi szóval
mondta, hogy: *Többet nem zavarlak; menj el,*
bár lelkem hozzád kissé késve szólal:
én nem sajnálok szólni lángon át,
te se sajnálj szólni a lángolóval!
Ha csak most buktál a nagy árkon át
e vak világba, elhagyván a drága
latin földet, bűneim otthonát:
mondd: béke lakja, vagy a harcok átka
Romagnát: ott születtem Urbinónál,
hol bérceből magát Tiberis kivágja.«
Figyeltem még, bár elnémult a szó már,
de megérintett ujja a Vezérnek:
»Beszélj te, mert ez hazádból való már.«
S én elkészítve már, hogy mit beszéljek,
szavam halasztás nélkül, hirtelen folyt:
»Ó, te ott lenn, te tűz takarta lélek,
a te Romagnád nincs és sohasem volt
harc nélkül a tirannusok szívében:
de mikor elhagytam, nyílt harca nem folyt.
Ravenna áll ma is, mint állta régen.
Polenta sassa úgy megfészkel ottan,
hogy szárnya Cerviát megvédi szépen.
A város, mely megállt nehéz napokban,
s hegyet rakott francia harcosokból,

zöld karmok oltalmában ül nyugodtan.
 Verucchiói ifjú s agg komondor
 a díszes pár, mely Montagnát megölte,
 fogát még most is vicsorítja sokszor.
 Santerno tája és Lamone földje
 oroszlánkölyköt tart fehér mezőben,
 de pártja színét egyre váltja kölyke.
 S a város, amely Savio vizében
 tükröz, úgy lebeg szolgaság s szabadság
 között, mint sík és hegy között középén.
 De most már kérlek, mondd el, hogy ki vagy hát,
 ne légy fukarabb másnál, ha kívánod,
 hogy neved ott fönny hír nélkül ne hagyják.«
 És ekkor sírni hallottam a lángot
 a maga módján, s így beszélt a lélek,
 míg tüze csücske ide-s-tova rángott:
 »Ha azt hinném, hogy olyannal beszélek,
 ki földre megy még: volna jó okom rá,
 hogy lángom többet moccantani féljek.
 De mert tudom, hogy nincs mi visszavonná,
 ki egyszer itt van: szólok íme bátran,
 mert szóm nem válhatik gyalázatommá.
 Én harcos voltam és csuhában jártam,
 így véelve jóvá tenni a hibákat.
 S nem is csalódom abban, amit vártam,
 ha nincs a Nagy Pap (verje meg az átok!),
 ki régi bűnbe lelkem visszavonta
 hogyan és *quare*: azonnal belátod.
 Míg öltözve valék a húsba-csontba,
 melyet anyám adott reám, nem éltem
 oroszlánmódra, hanem rókamódra.
 Mindég lyukakba, rejtekútra tértem,
 mint aki minden ravaszsághoz ért,
 hogy világhírt hozott rám e nagy érdem.
 De amikor már a vénség elért,
 mikor a vitorlát bevonni illik
 s összegöngyölni a hajókötélt,
 mikor undort kelt, ami máskor izlik,
 jaj, gyónni, bánni kezdtem, azt remélve,
 hogy még előttem üdv kapúja nyílik.
 De az új Farizéusok vezére,
 ki Laterán körül indíta harcot
 (s nem a zsidóra, nem a szaracénre,
 hanem keresztények ellen viharzott,
 kik szultán földjén nem kufárkodának
 és Acri várból egy sem hajta sarcot),
 nem tekintette nagy hivatalának
 szentségét és a szent övet se rajtam,
 melytől ki hordja, gyakran lesz soványabb,

hanem, mint Konstantinus kérte hajdan
Szoraktéról Szilvesztért, hogy a leprát
űzze el tőle: engem kért a bajban,
hogy gyógyítsam meg lázas gőgje poklát:
tanácsot kért tőlem; de én nem adtam,
mert szava mintegy részegségben ugrált.
Akkor így szólt: „Bűntől ne félj miattam;
vedd úgy, ha nékem Praenestét lerontod,
a feloldozást előre megadtam.
Hatalmam van - ne légyen semmi gondod -
egeket nyitni s csukni; mert kezemben
a két kulcs, melyről elődöm lemondott.”
És győztek súlyos érvei szememben
s amikor láttam, hogy hallgatni rosszabb,
így szóltam: „Atyám, mert feloldasz engem
a kintől, amit szavam bűne hozhat:
*ha győzni akarsz a pápai székekben,
ígérj nekik jót, tégy velük gonosszat!*” -
S jött Szent Ferenc, mikor meghaltam, értem
de jött egyúttal, s szólott egy sötét
angyal: „Ne vidd el, nincsen helye égben;
szolgáim közt készítem örökét
s mióta adta a hamis tanácsot,
azóta folyton fogom üstökét.
Mert, hol nincs bánat, nincs feloldozás ott
és, aki bűnt bán és tesz egyidőben,
önnönmagának ellenmond a vásott.”
Ó jaj nekem! hogy sírtam, vergelődtem,
mikor megfogott s szólt: „Tán azt se vélted,
hogy tellik ez a kis logika tőlem?”
Minoszhoz vitt; és ez a Nagy Kisértet
kemény háta körül nyolcszor csavarta
farkát s ajkába harapván a mérget,
szólt: „Tűzköpenybe való ez a fajta!”
Azóta járok itt s ezernyi jajjal
vert meg, ki e tüzet nyakamba varrta.«
Így végező szavát és mély sohajjal
eltávozott a láng, ingatva zordul
hegyes taréját, és ment, küzdve, bajjal...
S én Költőmet, látván, hogy arra fordul,
követtem hátára a sziklalapnak,
mely híd a bugyron, hol - bűnükre zsoldul -
akik szelet vetnek, vihart aratnak.

HUSZONNYOLCADIK ÉNEK

Mohamed és a fejetlen ember

Ki tudná, bár prózában, elbeszélni
a vért, sebet mind, amit láttam akkor,
akárhányszor próbálná elmesélni?
Ah, minden nyelv kifogyna a szavakból!
Gyenge nyelve a gyenge értelemnek,
melynek ilyent már elgondolni nagy sor.
Ha összegyülne mélyén egy veremnek
mind, aki átkozott Apuliának
földjét öntözte hosszú küzdelemnek
vérével s Trója elszakadt hadának;
hol mint Livius, ki nem téved, írja,
csak gyűrűkből dús zsákmányt húzhatának,
és mind, ki halva már, hiába sírja,
hogyan szállt, Roberto Guiscardo!
és mind, kinek Ceperan lett a sírja
s szedik még csontját, hol megölte ártó
apúli csel; és mind, ki ott esett el,
hol fegyver nélkül győzött vén Alardo,
s száz csonka tag s tátongó szörnyű sebhely
tűnne fel: semmi lenne összemérve
a kilencedik bugyorbéli sebbel.
Láttál-e dongát hordóból kivéve?
úgy itt álltál az alsó szelelőig
hasított egyet végig szörnyű sérve.
Lába közt lógtak belei a földig;
mája kilátszott, s a zacskó, a ronda,
melyben az étel sárrá zöcskölődik.
S míg merőn néztem, elmerülve gondba:
visszanéz, s két kézzel széthúzza keblét
és: »Nézd, hogy tépem testem!« - sírva mondja. -
»Nézd Mohamedet, mily csunyán repedt szét!
És nézd Alit mellettem: hajtól állig
hasított arca elrontotta kedvét.
S mind, aki csak így megszaggatva jár itt,
szakadásnak volt földön okozója,
mi itt örök kárhozatára válik.
Egy ördög áll ott hátul, és kirója
a sebet azokra, kik arra futnak
s karddal vigyáz, hogy e bugyor lakója
vágás nélkül ne indulhasson utnak;
s a vágás újra beheged, bezárul,
míg körben újra eleibe jutnak.
De te ki vagy, aki a szirt csucsárúl
merengsz le, tán a büntetést kerülni,

mely rád van szabva, bűneidnek árul?«
 S költőm szólt: »Nincs rá semmi szabva tűrni,
 mert él még, s nem bűnhődni hozta bűne,
 hanem tapasztalással teljesülni.
 És nekem kell őt gyűrűről-gyűrűre,
 holtnak az élet, poklon át kísérni;
 s ez így igaz mind, betűről-betűre.«
 És száznál többen, hallva őt beszélni,
 csodálni kezdtek, kínjukat feledni,
 újjal mutatni, egymásnak mesélni.
 »Nos, ha reményed van még fölmehetni,
 fra Dolcinónak tőled izenem fel,
 ha nem kíván ide hamar követni,
 jól lássa el magát élelmiszerrel,
 nehogy a télrel győzze le Novára,
 mert másképp le nem győzi könnyű szerrel.«
 Alig nyitott ajkait szavára
 Mohamed, menni lábát már emelte
 s letette, még szó a végét se várva.
 S egy másik, kinek vérzett nyaka szerte,
 s az orra helye szemöldig üreslett,
 s beszédünket csak egy füllel fülelte,
 megállt, bámulni ránk, a többi feslett
 husú tömeggel, s szóra nyitva torkát,
 mely kívül-bellül egyformán vereslett,
 szólt: »Ó te, ki a poklon élve bolygsz át
 s nem bűn miatt: ismerlek otthonomból,
 ha nem csal tán meg nagy hasonlatosság.
 A medicinai Péterre gondolj!
 S ha majd az édes rónát újra látod,
 mely Vercellibe hajlik Marcabóból,
 ints meg Fanóban két nemes barátot,
 messer Guidot, és véle Angiolellót,
 hogy ha, mint szellem, jól jövőbe látok,
 Cattolicában majd egyik se lel jót,
 mert hajóról dobják a vízbe zsákban,
 egy álnok zsarnok ad ki erre jelszót.
 Ciprus s Majorca közt, szigetvilágban,
 nem szörnyedt Neptun még ily szörnyüségén,
 se kalózok közt, se görög csatákban.
 E félszemű zsarnok, ki oly vidéken
 úr, melyet van köztünk ki kincset adna,
 ha sohse látott volna életében,
 tanácsra őket magához hivatja,
 aztán ima, fogadás, mindhiába!
 Focára zord szelét meg egy se hajtja!«
 S szóltam: »Ha kívánod, hogy a világba
 kivigye híred, fejtsd meg, erre kérlek,
 ki az, ki ama tájt vesztére látta?«

S ő rátevén kezét egy más kísértet
 állkapcájára, szétfeszíté száját,
 s így szólt hozzám: »Ez az, de nem beszélhet.
 Ő volt, aki Rubikon akadályát
 kétlő Caesárral átlépette, vélvén,
 hogy a késznél késni megtermi kárát.«
 Ó mint bámultam elcsüggedt személyén,
 amint nyelv nélkül tátogott a torka,
 mely hajdan olyan hangos volt, beszélvén.
 S egy másik ottan - mindkét keze csonka -
 karja csutáit a fekete légbe
 emelte, hogy a vér arcába csorga,
 s »Ne feledkezz el Moscáról se« - kérte -,
 »én mondtam, jaj! hogy: *Fődolog a tett*,
 s ez hozott átkot a toszkáni népre.«
 »S rokonságodra zord ítéletet« -
 toltam kínjára kint, s távozni láttam
 lassan a balga, bús kísértetet.
 S én ott maradtam a csonkák hadában
 s láttam oly dolgot, mit csak elbeszélni,
 bár túl vagyok rajt, borsózik a hátam.
 De nem hagy lelkelem öntudata félni,
 a jó társ, mely az embert bátorítja
 s a tisztaság pajzsával fedve védi.
 Láttam (és szinte most is látom, írva)
 egy fejnélküli törzset menni itt e
 bús nyáj közt, mely bűnét vérezve sírja.
 S leszelt fejét hajánál fogva vitte
 s kezében lógva, mint a lámpa lángja:
 »Ó jaj!« - szólott a fő és ránk tekinté.
 Maga lett önmaga számára lámpa,
 s egy volt kettőben, s kettő egy személyben:
 Az tudja, hogy lehet, ki így kívánta!
 Amint a híd lábához ért az éjben,
 karját a fejjel a magasba tolja,
 hogy mihozzánk közelebből beszéljen,
 s ily szavakat mond: »Nézz az én kinomra,
 te, ki a holtakat vizsgálod élve,
 mondd, van-e még ilyen a mély pokolba!
 És hogy rólam hírt mondj földre érve,
 tudd meg, Bertran de Born vagyok, ki ottan
 az ifju királyt rontottam dicsérve.
 Fiút az apja ellen lázitottam.
 Nagyobb vizályt Achitofel se szitott
 Absolon s Dávid közt, mint én szítottam.
 S mert harcba szavam olyan párt uszított,
 kik természetből voltak összekötve,
 azért lett főm a törzstől elhasított.
 És a nagy bosszu rajtam így tellett be!«

HUSZONKILENCEDIK ÉNEK

A rühösök

A sok sebnak, a sebhedt sokaságnak
láttam szemeim úgy megrészegedtek,
hogy csak pihenni és csak sírni vágytak.
De költőm szólt: »Mi baja a szemednek?
hogy oly merően mélyed a bugyorba
láttára e bús, nyomorék seregnek?
Nem tettetted ezt ennyire más pokolba.
Tudd meg: e völgy huszonkét hosszú mérföld -
minden lakóját vágnád látni sorba?
S lábunk alatt mutatja már a félkört
a hold - és időnk szűken van kimérve:
sok látnivalót rejt még ez a mély föld.«
»Ha tudnád« - szóltam, elnézést remélve -
»az okát, hogy mért néztem úgy, megállva,
tán megengednéd enyhébben ítélve.«
De ő már indult, s én nyomába járva,
mikor vezérem készült már felelni,
még hozzátettem: »Hol a szirten állva,
a sziklavölgybe úgy láttál figyelni,
alkalmasint egy rokonom siratja
a bűnt, mely itt gyümölcsét fájva termi.«
És mesterem szólt: »Ne búsulj miatta!
Gondolatod ne csüggjön egyre jajján:
maradjon ő, nézz már te más alakra,
mert láttam őt imént a hídnak alján
reád mutatni, fenyegetve ujja,
s Geri del Bellót megnevezni hallám.
De te arra figyeltél, aki úra
volt Altaforte várnak hajdanában,
és rá se néztél, és így ment el újra.«
»Ó mester, nem akadt a nagy családban,
ki erőszakos vesztét megbosszúlja,
azok közt, kiknek, bús gyalázatában
osztózni illik: ez talán a bújja,
ezért hagyott el szótlan megvetéssel,
s ez még nagyobb részvétre hangol újra.«
Odáig értünk ily beszélgetéssel,
ahol az új völgy látszik már a hidrul,
de fenéig nem látsz, csak ködbe nézel.
És Rondabugyrod összes bugyrain túl
értünk utolsó klastromudvarához,
ahol a kínos szerzet körbeindul,
hol ezerféle jaj nyila csatároz
mérgezett részvét éles vashegyével,

s az ujj magától nyúl a fül lyukához.
 Amily nyögés volna, ha nyári hévvel
 Sardinia, Maremma s Chiana völgye
 minden kórháza minden betegével
 bezsúfolódna egyetlen gödörbe:
 olyan volt itt, s mintha rohadt tagokból
 szállna, az orrot olyan bűz gyötörte.
 Akkor a híddá nyúló sziklafokról
 leszálltunk az utolsó partra, balra,
 s gyenge szemem csak onnan láthatott jól
 a hamisítók hadára, az aljra,
 kiket itt iktat a nagy Úr cseléde,
 a csalhatatlan Igazság hatalma.
 Nem hiszem, hogy látott Aegina népe
 ennyi nyavalyát, mikor oly utálat,
 oly rémes sok dögpára szállt a légbe,
 hogy a kis féregig le minden állat,
 a szörnyű pestis által érte vesztét;
 s aztán új néppé hangyák raja váltott,
 mint régi költők bizton feljegyezték:
 ahány raj lélek e vak völgyi kútat
 kerülte, lankatag vonszolva testét.
 És egymás testén kúsztak át a rútak
 hason és háton; s némelyik közöttük
 négykézláb mászta a keserves utat.
 Lépésben mentünk szótalán fölöttük,
 s a népet, mely lenn földre betegedve
 lábán sem állt már, szemünkkel követtük.
 S mint tégely tégelyt, tűzön melegedve,
 ült kettő köztük egymást támogatva,
 tetőtől talpig kosszal pettyegetve.
 S nem láttam még, hogy oly gyorsan vakarna
 lovat lovászfíú, kit vár az úra,
 vagy ki már álmos, aludni akarna:
 mint ezek testén ahogyan vadúla
 körmük marása, fokozódva dühhel,
 a viszketésre mely nem csillapúla.
 És úgy birkóztak körmeik a rühhel,
 mintha szakács késsel kaparna pontyot,
 vagy más halat, min legnagyobb a pikkely.
 »Ó te ki bőröd így vakarva bontod,
 s feszítő fogót csinálsz ujjaidból« -
 költöm egyikhez ily szavakat mondott -,
 »felelj, akad-e latin ember itt, hol
 ti nyögtök? Felelj, ha örök időkig
 sohsem kívánsz kikopni karmaidból.«
 »Én s ez, ki itt rohadva fészkelődik,
 latinok vagyunk ketten« - mondta sírva. -
 »De te ki vagy, ki itt ezzel törődik?«

»Ez itt« - felelt -, »ki még nem szállt a sírba,
 kísérem körről-körre, megmutatni
 neki e sok kint, melynek nincsen írja.«
 Akkor megszűntek egymást támogatni,
 s reszketve felém vánszorogtak ők is,
 és mind, aki a szót el tudta kapni.
 De közelebb jött hozzám Vezetőm is,
 s szólt: »Kérdezd, amit vágysz kitudni tőle!«
 És én elkezdtem, látva, hogyan őriz:
 »Ha nem kívánod, hogy tetteid őre,
 emléked« - szóltam - »a földről kivesszen,
 hanem hogy éljen ott még sok időre:
 ki vagy, kifia? valld meg ezt szivessen!
 Büntetésednek undok, csunya volta
 a vallomástól vissza ne ijesszen.«
 »Arezzóban születtem« - válaszolta -,
 »Siénai Albert máglyára küldte,
 de más vitt tűzbe, és más vitt pokolba.
 Tréfáltam egyszer vele, hogy röpülve
 fel tudnék szállni levegőbe szárnnyal.
 Kíváncsi volt, s esze csöppet se fürge:
 látni kívánt ezzel a tudománnyal,
 s mert Daedalus nem voltam, lassu tűzben
 égettetett meg a gyámapja által.
 De jaj, csaló alchimiát is űztem,
 s Minos, a csalhatatlan, im mivé tett!
 utolsó bugyorban rohadni bűzben!«
 S költőmhöz én: »Láttál oly balga népet,
 s nevetségesset, mint Siéna népe?
 A francia még nyomába se léphet.«
 S a másik poklos szavamat megértve,
 ekkép felelt: »Kivéve persze Striccát,
 ki költekezni olyan szépen érte,
 és Niccolót, ki messze keletig járt,
 csak hogy átültethesse honni kertbe,
 a szegfűszeg fűszernek drága titkát,
 s a *finom bandát*, melyben játszva verte
 el Caccia szöllejét, s nagy erdeit,
 és Abbagliato élcét szórta szerte.
 De ha kérded, ki jár kezre itt
 Siéna ellen, megfelel tenéked
 arcom, csak élesítsd szemeid,
 s Capocchiót meglátod, hogy mivé lett.
 Alchimiával érceket koholtam
 emlékezhetsz, ha jól sejtem kiléted,
 a természetnek mily hű majma voltam.«

HARMINCADIK ÉNEK

A nagyhasú Ádám mester

Hajdan, mikor nagy volt Junó haragja
Semele miatt a thébai népre,
amint nekik nem egyszer megmutatta,
oly örülség szállt Athamas szívébe,
hogy mikor neje tünt szemébe, hozván
két kis fiát karján atyjuk elébe,
kiáltott: »Itt van a nőstényoroszlán
a kölykeivel! Ide azt a hurkot!«
És ádáz tiz körmét kinyujtva osztán
velük egyikre, Learchusra sujtott,
és megforgatta, s egy sziklára vágta.
Másikkal anyja a tengerbe ugrott.
S mikor a sorsnak sárba hágt a lába
Trója döllyfét, mely hajdan oly kevély volt,
s király és ország halt meg egy csatába,
Hekuba, már fogoly, szomorú, félholt,
miután látta Polyxena vesztét,
s a tenger partján egy iszonyú vérfolt
közepén Polydorus fia testét:
ugatott, mint az eb ugat dühében,
mert fájdalmai az esztét kikezdték.
De sem thébai, sem trójai népben,
sohasem volt oly iszonyú bolond
veszett állat sem, nemhogy ember épen,
mint itt két sápadt árny, ki a porond
rögein rohant meztelen harapva,
mint disznó, hogyha ólából kiront.
S egyik Capocchiót harapta nyakba,
s a földön végig úgy vonszolta fekve,
hogy minden kis rög a hasát vakarta.
S az arezzói, tőle megremegve
szólt hozzám: »E bolond itt Schicchi Gianni,
és társait kinezni úzi kedve.«
»Ha nem kívánod, hogy rád épen annyi
dühvel a másik rontson, tárd ki, kérlek,
hogy az ki? míg tovább nem fog rohanni.«
Kértem; és ő felelt: »E régi lélek
a bűnös Mirrha, aki úgy szerette
atyját, ahogy atyát szeretni vétek.
És vágyát aztán úgy elégítette,
hogy másnak vette formáját magára,
mint társa, ki ott fut, magára vette,
hogy szert tegyen a ménes csillagára,
a meghalt Buoso Donati alakját

hogy testamentumát ő megcsinálja.«
 S míg távol örült útjukat szaladták
 bolondjaim, figyelmem szerte foszlott
 a többen, kik e völgyet sírva lakják.
 S láttam egyet, mint egy tágöblű kobzot
 nagy hassal; csakhogy nyaka a koboznak
 az ember lába volt, s két ágra oszlott.
 A vízikór, mely formából kihozhat
 minden tagot, rossz nedvet belehajtva,
 hogy a fej nem felel meg már a hasnak,
 a száját állandóan nyitva tartja,
 mint hektikását, kinek szomjuságtól
 felvonva egyik, állán másik ajka.
 »Ó ti, kiket kín se sújt, bűn se vádol,
 s mégis itt vagytok, nem tudom, miért,
 nézzetek rám is, ha semmise gátol,
 Ádám mesterre, s lássátok, mi ért!
 Amit akartam ittam élve kedvre,
 s jaj, mint sovárgok most egy csöpp vizért!
 A sok jó víz, mely zöld dombról siet le
 Casentinóból Arnó folyamába,
 s mindég oly hűs, és lágy marad a medre,
 folyton előttem áll, és nem hiába!
 mert képük sorvasztóbb, mint e betegség,
 amely arcom husát már mind lerágtá.
 Az igazsággal büntető Ridegség
 bűnöm helyét festi lelkem elébe,
 hogy emlékezve még több könnyem essék.
 Mindég előttem áll Roména képe,
 ahol Szent Jánost hamis pénzre vertem,
 s azért hagytam ott fönn a testem égve!
 De ha Guidót látnám e szörnyű helyben,
 vagy Sándort, vagy az öccsüket, e kéjet
 Branda-kutért nem adná szomju lelkem.
 S tán itt is egy már, ha valót beszélnek
 azok a lelkek, kik még járni tudnak; -
 mit ér nekem, ki itt lekötve élek?
 Ó csak annyival megkönnyülni tudjak,
 hogy száz év alatt egy hüvelyt haladnék,
 milyen örömmel indulnék az utnak.
 E völgyön értük végesvég kutatnék,
 bár tizenegy mérföldnyi az egész kör.
 és egy felet keresztnben is kiad még.
 Miattuk estem ide büntetésből,
 ők csábítottak oly forintot verni,
 melynek teljes három karatja rézből.«
 »Kik azok ketten« - kezdtem én figyelni -,
 »kik mint nedves kéz télen, párolognak:
 ott látom őket melletted heverni?«

»Itt leltem már (s azóta nem mozogtak)« -
 felelt -, »mikor lebuktam e vödörbe,
 s úgy vélem, ítéletnapig se fognak.
 Egyik Sinon, Trója hamis görögje,
 másik József ellen tett csalfa vádat:
 és lázuktól feküsznek gőzölögve:«
 S öklével egyik, talán bosszuságot
 érezve, mert ily megvetőn nevezte,
 feszesre puffadt nagy hasára vágott,
 s az mint a dob szól, olyat szólva, rezge. -
 Ádám mester se volt rest, arcba csapta
 karjával úgy, hogy ő is megérezte.
 És aztán szólt: »Bár testem többi tagja
 oly nehéz, moccanni se bírna már-már:
 karom szabad még, ilyen mozdulatra!«
 Felelt: »Bezzeg, mikor máglyára szálltál,
 nem volt ily fürgé láb; de az ujjad
 tán még fürgébb volt, mikor pénzt csináltál.«
 S a potrohos: »Úgy látszik, megtanultad
 az igazmondást; egykor Trója várnál
 amit kérdeztek, bezzeg elhazudtad!«
 »Ha én hazudtam, és te pénzt csináltál,
 nekem csak egy a bűnöm« - szólt -, »de néked
 több van bármely más ily pokolmadárnál.«
 »Hát a ló és az eskü mitse vétett?« -
 így kezdte tovább a nagyhasu szidni -
 »szégyen mar, hogy ismer mindenki téged.«
 »S téged a szomj mar, amely felrepíti
 nyelved« - szólt a görög - »meg a rohadt víz,
 mely hasadat szemedbe kerekíti.«
 S felelt a pénzcsináló: »Ne sokat nyiss
 ajkat a megszokott komiszkodásra,
 mert ha szomjam nagy és vizem rohadt is,
 benned meg fejfájás ég, s tompa láza,
 s Narcissus tükrét megnyalatni véled
 nem volna szükség hosszú biztatásra.«
 És míg én hallgatám, hogy mit beszélnek,
 »Vigyázz!« - így szólott hozzám a Vezér -
 »mert kicsibe mul, hogy meg nem ítéllek.«
 Amint érzém, hogy haragban beszél,
 olyan szégyennel kezdtem őt kísérni,
 hogy emlékétől is előnt a vér.
 Mint aki rossz álmát igaznak véli,
 és álomnak kívánja, s ami úgy van,
 minthogyha úgy nem volna, csak *reméli*:
 olyanná lettem, magamat az útban
 menteni vágyva, s már a hallgatással
 mentettem is: de ezt magam se tudtam.
 »Nagyobb hibát kisebb pironkodással

is mostak már le« - vigasztalt Vezérem -,
»azért hát hagyj föl minden bánkodással.
De gondold meg, kivel vagy? Ime *vélem!*
S ha olyan helyre jutsz, hol durva szóval
durva nép pöröl: lábad messze térjen,
mert ezt hallani vágyini: aljas óhaj!«

HARMINCEGYEDIK ÉNEK

Az óriás kezében

Igy a nyelv, amely rajtam sebet ejtett,
befestve szégyen biborával arcom,
újra balzsamot adni nem felejtett:
mint, mondják, Achilles dsidája harcon
sebet osztott, de második ütéssel,
enyhíteni tudott a fájó karcon.
Igy fordítottunk hátat megvetéssel
a ronda völgynek, és mentünk a parton
nem zavarva egymást beszélgetéssel.
Nem volt itt éj, se nap, csak örök alkony.
Szemem keveset láthatott előre,
de egy kürtszót hallottam szörnyü hangon,
hogy a mennydörgés rekedt lenne tőle:
a szememet arra vonta ez a kürtjel,
ahonnan gondolám; hogy hangja jőne.
Mikor a frank gyászos harcban terült el,
s Nagy Károly elveszíté szent hadát,
Róland sem bűgött ilyen szörnyü kürttel.
S még nem soká néztem az éjszakát,
hát mintha arra sok nagy tornyot látnék,
s kérdém: »Milyen város van odaát?«
»Mivelhogy szemed e homályon át még
nem ér oly messzeségig« - szólt a Mester -,
»amit látsz, csak káprázat, csalfa játék.
S meglátd, ha ott léssz majd, hogy földi testtel
járók szeme messziről mint csalódik;
azért kilépni egy kicsit ne restelj!«
Aztán keze kezembe kapcsolódik,
s szól: »Hogy a hamis kép után ne lássad
különösnek, feltárom a valódit.
Nem tornyok azok, hanem óriáshad:
körben állnak a kútban, s köldökig nyúl
testük ki, mélyéből a kútnyílásnak.«
Mintha a köd halkán oszolva ritkul,
a szem csak lassan tudja megítélni
páráin által, hogy mi rejtezik túl:
úgy én, átfúrva ezt a vastag éji
leget, s a parthoz közeledve jobban,
csalódni szünnén, kezdtem íme félni.
Mivel mint Montereccion csúcs ahogy van
nagy tornyok koszorújával körözve:
úgy tornyosodtak a nagy Kútból ottan,
féltesttel körben kinyúlva fölötte
az iszonyú Gigászok, kiket égből

Juppiter most is fenyeget dörögve.
 S egynek már arcát láttam a sötétből,
 s vállát és mellét, s hasa nagy darabját,
 s a karját, mely lecsüggve kétfelé dől.
 A természet jól teszi, hogy manapság
 ily ekzekútort Marsnak már nem alkot,
 s ily állatnak ki hagyta veszni magvát.
 Mert aki megfontolja jól a dolgot,
 megérti, hogy bálnát ily szörnyü hadnál,
 s elefántot alkotni jobbnak tartott:
 mert hol az erő s a rosszakarat már
 megvan, s hozzájő még az ész, s okosság,
 az ellen aztán hasztalan víhatnál!
 Olyannak láttam arca szélét s hosszát
 (s ahhoz arányban van a többi tagja),
 mint Róma óriás fenyőtobozzát.
 S így a kútpart fölött, mely lenn takarta
 kötenyként testét, annyi még kirémlik,
 hogy egy a másikat vállára tartva,
 három friz legény sem érne fejéig,
 mert harminc araszt lehetett számlálni
 övtől a köpenykapcsolás helyéig.
»Ráfel mái ámech izábi álmi« -
 vad szájjal, melyhez lágyabb hangu ének
 nem illett, ekkép kezdett kiabálni.
 S Vezérem így szólt hozzá: »Balga lélek,
 maradj csak a kürtödnél: abba fujjad,
 ha elfog haragod, vagy szenvedélyed.
 Keresd nyakadnál, s megtalálja ujjad
 a nagy hangszert, mely abroncsozza melled
 ó zavart szellem! s melyen lóg, a szíjat!«
»Magát árulja el, csak jól figyeljed« -
 szólt hozzám most - *»Nimród! az ő hibája,*
hogy a föld nem maradt meg egy nyelv mellett!
 Hagyjuk el őt, ne beszéljünk hiába!
 mert néki minden nyelv oly érthetetlen,
 mint másnak az övé: csak jár a szája!«
 Tovább indult, és én mögötte mentem
 balra fordulva: és egy nyíllövésre
 másik nagyobb s vadabb gigászra leltem.
 Én nem tudom, ki képes ily kötésre,
 de meg volt kötve, bal karja előre,
 jobb karja meg a hát felőli részre,
 egy láncsal, amely nyakától lejőve
 testén kigyózott és azon a részen,
 amely látszott, őt gyűrű tellt belőle.
»Ez volt a gőgös, aki oly merészen
Juppiter ellen erejét próbálta:
ez bűne« - szólt Vezérem, intve, nézzem. -

»A neve Ephialtes. Ő csinálta
 a lázadást, s isteneket ijesztett
 karjával, mely most le van kötve hátra.«
 És akkor én ilyen kérdésbe kezdek:
 »Hallottam szertelen Briareusról:
 kérlek, ha lehet, hadd láthassam ezt meg.«
 Mire ő: »Majd meglátod Anteust« - szól -,
 »ki közel van, beszél, és láncolatlan,
 s a kútfenékre tesz e parti csucsról.
 Kit látni kívánsz, sokkal távolabb van
 és meg van kötve, és ehhez hasonlít,
 csakhogy vadabb még ennél arculatban.«
 Földrengés, melytől minden összeomlik,
 nem ráz meg tornyot úgy, mint e szavaktól
 Ephialtes fejtől meginga combig.
 Mindjárt meghalok, azt gondoltam akkor:
 és ha nem látom, hogy meg van kötözve,
 meghaltam volna már a gondolattól.
 De mi tovább mentünk, elérve közbe
 Anteust, aki úgy állt a gödörben,
 hogy fej nélkül öt singre nyúlt ki törzse.
 »Ó te, kinek keze a véres völgyben,
 hol Scipiónak neve tündökölt,
 s Hannibál hada futott összetörten,
 ezer oroszlánt prédakép megölt;
 s ki ha ott lettél volna, hol fivérid
 küzdöttek, van, ki hiszi, hogy a Föld
 fia a nagy győzelmet megéri:
 ne vess meg, tégy le minket Kocitushoz,
 hol szörnyü vize befagyott a mélyig.
 Ne küldj Tiphoushoz, se Titiuszhoz!
 hajolj le; mert társam meg tudja tenni,
 amit kérhet egy pokolbéli bús rossz.
 Ne fintorogj: mert híred tudja vinni,
 mert él még, és még hosszú élet várja,
 ha Ég idő előtt nem fogja híni.«
 Így szól Vezérem; s az kezét kitárja,
 s megfogja őt e kézzel, melyet egykor
 oly dühvel kulcsolt Herkules nyakára.
 S magát a nagy kézben érezve ekkor
 költőm átfont, kettőnkéből kötve nem-tág
 gombolyagot: »Fogózz nyakamba meg jól!«
 Mint amilyennek látni Garisendát,
 hajlása alatt állva, ha fölötte
 egy felhő, hajlásával szembe ment át:
 olyannak látszott Anteus a ködbe
 hajolva mélyen, és annyira szörnyen,
 hogy jobb szerettem volna futni szökve.
 De lágyan tett le a fenékre, könnyen,

hol Lucifer és Júdás bűne kárhoz,
s aztán a fejét fölemelve fönnen,
fölnyúlott újra, mint hajón az árboc.

HARMINCKETTEDIK ÉNEK

A Pokolfenekén

Ha volna rímem, olyan durva, vak,
 hogy megfeleljen e gonosz veremnek,
 melynek a többi szikla hídja csak,
bővebb levét préselném szellememnek,
 de mert szavam nem tud rekedve nyögni,
 csak félelemmel fogok énekemnek.
Mert a világ mélyét rímekbe kötni
 csacsogó nyelvnek nem való, sem annak,
 ki csak *papát, mamát* képes gügyögni.
De hogy a tény feleljen meg szavamnak,
 segítsenek a nők, kik Théba várat
 emelni segítettek Amphionnak.
Ó Nép, mely mindennél lejjebbre szállott!
 olyan helyen vagy, melyről szólni is rossz,
 mért nem lettél inkább juh, kecske, állat!
Mikor a Kút mélyén voltunk, az izmos
 lábnál, mi csöppek: a magasba néztem,
 a Kút falára, melytől mélye titkos.
De költöm így szólt: »Vigyázz a menésben,
 és hogy szegény testvéreid fejére
 ne lépjen lábad, tartsd mindig észben.«
Csak ekkor néztem a lábam elé le,
 s egy tavat láttam, mely befagyva mélyen,
 nem mint víz, hanem mint üveg fehérle.
Sohasem fagy be ily vastagra télen
 Ausztriában sem a Duna kérge,
 sem zord honában a Don ily fehérén.
S bár Támberlic hegy esne rá e jégre
 szélén: akkor se mondaná hogy: *krikk!*
 bár Pietrapana is rádólne végre.
Mint béka orrát ha kidugja vig
 koaxozással, mikor a parasztlány
 már a kalászszedésről álmodik:
ugy addig, hol a szégyen ült az arcán,
 száz fej kékült ki, s kelepelt fogával,
 a többi részét jég alatt fagyasztván.
Lefelé fordul mindegyik nyakával;
 és mindegyiknek ajka a hidegre,
 és síró szeme a kinokra rávall.
S megláttam, amint néztem e fejekre,
 kettőt, egymást érintve oly szorossan,
 hogy össze volt a fürtjük keveredve.
»Mondjátok, bús szorongók, hadd tudhassam,
 kik vagytok?« - szóltam, s ők felém emelték

fejüket, nyakban felgömbítve lassan.
 S egy percre könnyüket arcukra ejték
 eddig csak bellül nedves szemeik,
 míg a fagy ujjai bereteszelték
 (vaskapocs így fát fához nem szorít):
 s erre mint két kemény csőr, összekoppan
 a két fej, melyet a düh elborít.
 S egy másik, kinek arca fel se bukkan,
 (füle lefagyott; üres helye kék folt):
 »Mit nézel, mint a tükröt?« - szól unottan. -
 »De ha kívánod tudni, ki e két holt:
 a föld, honnan Bisenzo völgynek árad,
 egykor Alberto apjuké, s övék volt.
 Testvérek, s ha még egy ily szörnyü párat
 keres valaki, méltót, jégbe hűtni:
 egész Kainán át hiába fárad.
 Nem, az se méltóbb, kinek általütni
 szivét, s árnyát egyszerre tudta Ártur;
 Focaccia sem; sem az, ki szemlesütni
 itt mellettem tanul, s elzár a tájtul:
 ő Sassol Mascheroni; és ha toszkán
 vagy, ismered: kiáll a jégből álltul.
 De tudd meg, hogy ne faggass többet osztán,
 hogy én vagyok Camiscion Pazzi; várom
 Carlin, hogy mentse bűnöm, ráfokozván.«
 S száz arcot láttam még e síma tájon,
 fagytól lilán; hogy sohasem mehettem,
 azóta sem, jég tükrén, úgy utálom.
 S míg így csuszongtunk a középke ketten,
 ahol minden súly összegyűl az aljban,
 és én remegtem az örök hidegben:
 végzet volt? véletlen? vagy úgy akartam?
 már nem tudom; de járva a fejek közt,
 lábammal megbotlottam egyik arcban.
 Kiáltott: »Mért tiporsz e bús sereg közt?
 És mért tiporsz engem, ha Montaperti
 bosszúja nem nyert benned újra eszközt?«
 És én: »Ó mester, várj itt, míg kifejti
 e szellem azt, amért gyötör a kétség;
 aztán kedved szerint fogok sietni.«
 És ő megállt; s én szóltam a sötétség
 fiához: »Ki vagy itt e jégverembe
 te, ki nagyot zúgysz, bár kicsiny a vétség?«
 »Ki vagy te, aki mást így rúgva szembe,
 sétálsz keresztül« - felelt - »Antenórán:
 rugásod élőtől se volna gyenge.«
 »Én élek« - szóltam -, »és még jöhet órám,
 hogy híressé tehetlek, ha kívánod,
 neved sok híresség közé beróván.«

Felelt: »Én ép ellenkezőt kívánok:
 eredj el innen, többet ne zavarj már!
 Nem kell hizelgés Kocitusz tavának!«
 Ekkor megfogtam, lehajolva, hajnál,
 s szóltam: »Mondd meg a nevedet, különben
 fejedben nem marad egy árva hajsza!«
 »S ha egy hajsza sem marad is fejemben,
 nem mondom meg« - szólt -, »ki vagyok, sem arcom
 föl nem vetem, hogy tudnál látni szemben.«
 S haját már ujjam közt csavarva tartom;
 ugatott, s arcát jégre lapította,
 s már több csombókot kitépett a markom,
 mikor egy másik: »Mi bajod te, Bocca?
 Ugatsz? Nem elég, hogy fogat csikorgatsz?
 Mi ördög lelt már?« - így kiált dohogva.
 »Most már csak hallgass« - mondtam -, »bárha hallgatsz,
 gaz áruló! hazádba (szégyenedre),
 viszek igaz hírt: attól nyugton alhatsz!«
 »Hazudd azt ott fönn, ami jut eszedbe!
 De ha meglátod még édes hazádat,
erről is szólj, kinek úgy perg a nyelve.
 Bezzeg siratja a francia sápot.
 Elmondhatod: *Láttam Duéra lelkét,
 hol a húsben az árnyak hada sápad.*
 És ha kérdeznék, kiket rejt e hely még:
 Beccheria van épen oldaladnál,
 kinek nyakát Firenzében leszelték.
 Gianni del Soldanier is jég alatt áll,
 s Ganello, s Tribaldello, ki kitárta
 Faenzát, mikor az őrség aludt már.«
 De mentünk már, a végét be se várva.
 S két fejet láttunk, *egy lyukban*: az egyik
 fej a másikra kalapot csinálva.
 És mint kenyerét a legéhesebbik
 koldus ha rágná: ez úgy rágta társát
 nyakban, hol az agy a gerincre fekszik.
 Tideusz mérges fogai se vásták
 Menalippusz koponyáját vadabbul,
 mint ez annak tarkóját és mi-mását.
 »Ó te, ki megmutatod, már rutabbul
 nem is lehetne, dühödöt« - kiálték -,
 »mondd meg, mért teszed, és mi hasznod abbul?
 Mert ha okod van rá, s nem pusztá játék
 haragod: mondd meg, és ha visszatérek,
 meghálálom neked, keserű árnyék,
 ha nem szárad ki, amivel beszélek.«

HARMINCHARMADIK ÉNEK

Ugolino és az eleven kárhozottak

Felemelé a szörnyű lakomátul
száját a bűnös, megtörülve szépen
a fej hajában, melyet rága hátul,
s kezdé: »Ó hát megint véresre tépjem
a kint, amely szivemet elszorítja
már rágondolva, nemhogy még beszédben.
De hogyha szavam lészen az a csíra,
mely szégyent hoz ez áruló fejére,
láss beszélve sírni s beszélni sírva.
Nem tom, ki vagy s e kárhozat helyére
miként jöttél; de Flórenc szép vidékén
szülöttnek sejtet szavaid zenéje.
Tudd meg hát: Ugolinó gróf valék én
s ez itt Ruggieri érsek: mért vagyok
ilyen szomszédja, elválík a végén.
Hogy tette azt, hogy benne bízva sok
ármánya által bús fogságba estem
s elvesztem: elbeszélni nincsen ok.
Azért csak mit nem tudhatsz még, lefestem,
hogy lássad azt, van-é okom haragra,
lefestem, mily csúf halált halt a testem.
Keskeny nyílás vet fényt a bús falakra,
miknek éhségem ad nevet azóta,
s hol még sok ember lesz börtönbe rakva.
S már e nyíláson át fogságom óta
több holdat láttam, míg jövőmnek fátylát
egy rossz álom előttem szétnyitotta.
Álmomban *ez* egy farkast és családját
üzött fel úri vadászként a hegyre,
amelytől Luccát Pizából nem látják.
Tanult, sovány ebekkel üzte egyre
s Sismondi és Lanfranchi és Gualandi
vele együtt kergették vetekedve.
Fáradtan már alig bírtak haladni
a farkaskölykök s ezer harapásnak
sebével láttam őket ott maradni.
Napkölte előtt fölébredve másnap
hallám, hogy fiaim kenyeret kérnek
nyögő hangján álmoközi sirásnak.
Kő vagy, ha nem sir benned is a lélek
elgondolván, ez mily érzésre keltett;
ki itt sem könnyez, mit könnyezne még meg?
Felébredtek s az óra már közelgett,
amikor enni szoktak nekik adni,

de álmából mindegyik rosszat sejtett.
 S hallám az alsó zárat elcsukadni
 a szörnyű tornyon; és szemükbe néztem
 fiaimnak - s hangot se tudtam adni.
 Nem sírtam - kővé váltam már egészen -,
 de sírtak ők, s szólt Anzelmocska végre:
 „Mi lelt, apám? mért nézel oly sötéten?”
 Ekkor se sírtam, sem a kérdésre
 nem válaszoltam aznap, sem az éjjel,
 amíg a másik nap nem jött az égre.
 Amint a kínos tömlőc némi fénnel
 világosult és én borzadva láttam
 arcomat négy arcon tükrözni széllyel,
 két öklömet kétségbeesve rágtam;
 s ők azt gondolván, étel éhe dülja
 testem, így szóltak felugorva bátran:
 „Atyánk, nem lesz szívünknek ennyi bújá,
 ha minket eszel! Te ruháztad csontunk
 e vézna hússal: - vedd magadhoz újra!”
 Aznap, se másnap, több egy szót se mondtunk,
 nem búsítottam őket több sohajjal -
 mért nem nyíltál meg, föld, elnyelni gondunk?
 Mikor negyedszer így talált a hajnal,
 Gaddo magát előttem elvetette:
 „Apám, hát nem segítesz!” - nyögte jajjal.
 Azzal meghalt. S mint most látsz engemet te,
 sorban elesni láttam mind a hármat
 ötöd- s hatodnap, kínok közepette.
 S már vakon keresném négy fiacskámat
 kezemmel; s két nap nevük egyre mondtam,
 míg többre ment az éhség, mint a bánat!«
 Amint végezte, szemfogatva nyomban
 a nyomorult fejet kezdé harapni
 s foga kemény volt, mint eb foga, csontban.
 Aj, Píza, örök botrány fogsz maradni
 a szép hazában, ahol a *si* járja.
 Mert a szomszédság rest példát mutatni,
 támadjon fel Gorgóna és Caprára
 s az Arnót torlaszolják el keresztbe,
 hogy benned mindent megfullasszon árja.
 Bár Ugolino vesztedet kereste
 s minden várad eladta volna tényleg,
 nem vonhatnád fiait ily keresztre.
 Ártatlanok, hisz nem sok éve élnek,
 új Thébae! Uguccione és Brigata
 s a kettő, kiket fent nevez az ének.
 Tovább mentünk, hol a jég síma háta
 más népet föld be zordan, kiknek arca
 van fölfelé a jégből, nem a háta.

S a könny maga a könnyet visszatartja,
 hogy a könnyek befelé visszaszállnak,
 hogy több legyen a kín nyomása, harca.
 Mert a legrégebb könnyek összeállnak
 s a szemnek gödrét megtöltvén előre
 az arcon kristálysíkokat csinálnak.
 S bár, mint kinek megkeményült a bőre
 érzéketlen volt arcom: a hideg
 minden érzését elrabolta tőle,
 mégis úgy tetszett, szél legyinti meg.
 És kértem: »Mester, ki mozgatja ezt már?
 Nem alszik itt lenni minden lengeteg?«
 S felelte: »Útunk ama tájra kezd már
 vinni, hol saját szemed válaszol majd,
 meglátva az okot, amelytől ez száll.«
 A fagy varából most elénkbe sóhajt
 egy hang: »Ó lelkek, kik annyira szörnyen
 vétkeztetek, hogy vár a legalsó part,
 ó törjétek le, hogy egy percre könnyen
 kisírom kínom, ezt a szörnyű fátylat
 szememről, míg majd ráfagy újra könnyem.«
 Feleltem: »Mondd, ki vagy, ha az a vágyad,
 hogy legyen kedvem emlékezni rád: -
 s ha nem segítek, e jég vessen ágyat.«
 Felelt hát: »Én Alberigo barát,
 gonosz gyümölcs gonosz kertésze voltam,
 s kapok most a fügéért datolyát.«
 »Ó« - mondtam ekkor - »itt vagy hát már holtan?«
 S ő: »Nem tudom, fenn jár-e a világban
 testem, vagy elpihent a síri boltban,
 mivel az megvan itt Ptolomeában
 hogy ide gyakran előbb hull a lélek,
 mint Atropos kárt tenne fonalában.
 És hogy e könnyből fagyott régi kéreg
 súlyát szememről szívesebben elvedd,
 elmondom, hogy mihelyt e szörnyű méreg,
 árulás vétke, szennyezi a lelket,
 testét egy démon elfoglalja s benn ül,
 míg ideje lejár s a vére cserged.
 S a lélek addig ilyen kútban enyhül,
 s tán jár a teste még ez árnyak ott fönn,
 aki már rég mellettem idelelni hül.
 Te tudhatod, ki nemrég még a földön
 éltél; ser Branca d'Oriának nevezték,
 s több éve múlt, hogy e hely néki börtön.«
 »Félek, hogy megcsalsz« - mondtam -, »hiszen ezt még
 ezt a ser Branca d'Oriát ki se vitték,
 eszik, iszik, alszik s ruházza testét.«
 »Fönn« - szólt -, »hol a Rondakörmök hevíték

neki a szívós szurkot főni, forni,
Zanche Mihály úr meg sem érkezett még,
mikor már ennek a testébe holmi
ördög jött és egy rokonába, szállni,
ki az árulást segíté koholni.
De nyujtsd kezéd már valahára szánni:
nyisd föl szemem!« - És én föl nem nyitottam
és jótett volt, gonoszul véle bánni.
Aj Genova! minden baj megvan ottan!
s az erkölcsöt lakói messze küldik.
Genova! mért nem pusztúlsz el legottan?
Mert ezt a vásott romagnai földit
olyannal láttam Kocitusz tavában,
kinek a lelke Kocituszba' fördik
s a teste élve jár-kei Genovában.

HARMINCNEGYEDIK ÉNEK

A Föld középpontja

»*Vexilla regis prodeunt inferni*

felénk: azért előre nézz, keresve« -

szólt mesterem -, »ha fel tudnád ismerni.«

Mint mikor vaskos pára lengedez le,

vagy féltekénk már elborúl az éjben,

malmot ha látsz szélben forogni messze:

egy oly alkotmányt akkor látni véltem,

s gondoltam, szorosan mögéje térek

vezéremnek: - más enyhely nincs e szélben!

Oly helyen jártam - versbe venni félek -,

hol átlátszón mint száka az üvegben,

egészen jég alatt volt minden lélek;

s feküdt vagy állt, szobornál merevebben,

fejest vagy talpast, - s volt, kinek a lába

arcához göbült, gyötrelmes ivekben.

Amint elértünk annyival alábbra,

hogy mesteremnek megmutatni tetszett

azt, aki a legszebb volt hajdanában,

elémbe állt és ilyen szóval edzett:

»Itt Dis és itt a hely, hol kell valóban,

hogy bátorsággal magadat övedzed.«

Hogy lettem ekkor megdermedve szótlan,

megírnom olvasó hiába kéred,

mert kevés lenne azt megírni szóban.

Még nem halál, s már nem volt bennem élet;

értse, kiben van képzelet csirája,

hogy lelkem élet s halál közt mivé lett.

A borzasztó birodalom királya,

a jégben állt, kiütve fele mellet.

S több volnék én egy óriáshoz állva,

mint egy óriás volna karja mellett.

Számítsd ki hát, hogy ilyen taghoz illjen,

testének lenni mekkorának kellett!

Ha szép olyan volt, mint most rút amilyen,

s mégis Alkotóját bántotta bűne,

méltó, hogy minden rossz belőle keljen.

Ó mily csodás volt, hogy előmbe tűne,

s megláttam három arcot, a fején;

egyik elől volt, vérvörös a színe.

A másik kettő válla tetején

nőtt ezzel össze, feleztvén a vállat;

s egymással hátul, a taraj helyén.

S a jobb arc fehér, s sárga között állott,

s a bal mint amily népek kóborolják

a földet, hol a Nilus völgynek árad.
 S mindenik alatt két nagy szárny motollált,
 amekkora illik ily nagy madárnak:
 tengeren sem láttam még ily vitorlát.
 S nem tollból vannak ám ezek a szárnyak:
 bőregérszárnyak! - és csapkodja, rázza,
 hogy három szelek tőlük szerteszállnak.
 Ezektől jött fagy Kocitusz tavára;
 s hat szemmel sír örökké, s három állon
 csöpög le folyton könnye s véres nyála.
 És úgy zúz egy-egy bűnöst mind a három
 száján fogával, mint tiló a kendert
 gyötörve mind, hogy mind egyszerre fájjon.
 És azt, ki elülső szájába hemperg,
 fogánál jobban karma tépi, hátán
 csontig olykor nyúzván a bűnös embert.
 »Fenn akit legjobban gyötör a Sátán« -
 szólt költőm -, »Júdás, az Iskarióti.
 Feje benn van, lába kilóg a száján.
 A másik kettő, kiknek feje lóg ki:
 az Brutus - a fekete szájából ez csügg,
 ládd, hogy nyújtózik, nem tud szót se szólni.
 Meg Cassius - nézd azt a vastag testüt.
 De már az éj közelget; már mi mostan
 mindent láttunk, utunkat újra kezdjük.«
 Amint kívánta, nyakába fogóztam,
 és ő alkalmas helyen, és időben
 mikor szétnyílt a Sátán szárnya hosszan,
 megkapaszkodott a szőrös csipőben,
 és így szállt, szörről csipeszkedve szörre,
 a tömött szőr s jég közt ereszkedőben.
 Mikor ott voltunk, ahol a csipőre
 forgó comb illik, csípő vastagába:
 fáradtan és aggódva, útam őre
 fejjel fordult oda, hol volt a lába,
 és úgy fogózott, mint föl aki mászik,
 azt hittem, visszamászunk kín honába.
 »Ilyen lépcsőn megyünk már, jól vigyázz itt!« -
 szólt költőm mint lankadt utas lihegve -,
 »ily út visz onnan, hol a Bűn tanyázik.«
 Aztán kilépett át egy szirtüregre,
 és engemet leültetett a szélén,
 s gonddal ő is mellém ereszkedett le.
 Szemem most felvettem, szinte félvén
 látni, mint láttam Lucifert viszont -
 s láttam - lábával éghez evickélvén!
 Hogy bámulást éreztem, és iszonyt,
 gondolja, ki tudatlan most se tudja,
 mily pontot hágtam át, és mily viszonyt.

»Talpra!« - szólt mesterem - »mert rossz az utja,
 és hosszú még célunknak, és a nap már
 pályáját harmadfél órája futja.«
 Szép padló, mint a palotás uraknál
 nem volt itt: sem természetvált üregnél
 egyéb, rossz földnél, fénytelen falaknál.
 »Mielőtt e mélységből kivezetnél« -
 szóltam amint felszöktem talpra -, »mester,
 tévedés ellen néhány szót tehetnél:
 A jég hová lett? S hogy fordult így ez fel
 lábbal az égnek? s a nap merre hágott,
 hogy így hamar hajnal cserélt az esttel?«
 »Azt hiszed, túl vagy még« - (szavamba vágott) -
 »a centrumon, hol szörén kézre fogtam
 a férget, mely lyukasztja e világot.
 Túl voltál, amíg *lefelé* mozogtam;
 de fordulván a ponton áthatoltál,
 mely felé minden súly hull, mindenhonnan.
 S már a másik félgömbön, szembe voltál
 azzal, melyre a Nagy Száraz földelt
 borít, amelynek csúcsa volt az oltár,
 hol halt, ki büntelen foganva élt.
 S a Judeccának ép e kis köröcske
 felel meg, melybe most a lábad ért.
 Reggel van itt, amikor ott tul este. -
 Ez meg, akinek lépcsőnk lett a szőre,
 csak úgy áll, mint előbb állt, megszögezve.
 Ez oldalon bukott az égből ő le;
 s a kontinens, mely előbb itt terült el,
 féltében tenger alá bújt előle,
 és a mi féltekénkre menekült fel;
 s ami maradt, tán őt kerülni hagyta,
 üreggé e helyet, és hegynek ült fel.«
 Egy barlang száll itt kifelé haladva,
 még oly mély, mint e sírja Belzebubnak.
 Nem látható, de hanggal tudtul adja
 egy csermely, melynek habjai lezúgnak
 a szirtnek e mély magavájta részén;
 s kigyózáván nagy lejtője nincs ez útnak.
 E titkos úton át a mester és én
 visszaindultunk világos világba;
 s a pihenésre gondolni se késvén,
 kuszunk föl, ő elől és én nyomába,
 míg a sok szépből, melyet az ég hordoz,
 láttam egynémit, egy kis karikába:
 és így jutottunk ki a csillagokhoz.

.oOo.